

Indholdsfortegnelse

Indholdsfortegnelse	side 1
Indledning	side 2
Metode	side 2
Historisk baggrund	side 3
Prædikenanalyse 1	side 8
Opsamlende sammenligning af prædikenerne fra 1940'erne	side 32
Sammenligning med sekundærlitteraturen	side 35
Prædikenanalyse 2	side 36
Opsamlende sammenligning af de nutidige prædikener	side 64
Ændringer i den tidehvervske og indremissionske forkyndelse	side 66
Udvikling?	side 66
Konklusion	side 67
English abstract	side 68
Præsentation	side 69
Litteraturliste	side 71

Indledning

I dette speciale vil jeg undersøge forkyndelsen i Tidehverv og Indre Mission. Siden sidste årtusindskifte har Indre Mission og Tidehverv nærmet sig hinanden i deres holdning til forskellige begivenheder i det danske kirkeliv. Hvor de tidligere, siden Tidehvervs opgør med Indre Mission i 1930'erne og mange år frem, var uenige om det meste, har de haft samme (kritiske) holdning til "Grosbøll-præster" og det nye vielsesritual, som kom i 2012. Derfor er det interessant at undersøge, om der er sket en tilsvarende tilnærmelse mellem de to kirkelige grupperingers forkyndelse. Min tese er, at der sandsynligvis er sket en sådan tilnærmelse, og jeg vil i denne opgave undersøge, om de valgte prædikener understøtter denne tese.

Metode

Jeg har valgt at lade ti prædikentekster fra Det Nye Testamente være denne opgaves struktur. Til hver af disse ti prædikentekster har jeg fundet fire prædikener. En indremissionsk fra 1940'erne¹, en tidehvervsk fra 1940'erne, en nutidig indremissionsk og en nutidig tidehvervsk.

Først vil jeg referere hver prædiken fra 1940'erne, dernæst sammenligne dem to og to og se hvilke forskelle og ligheder i temaer og teologi, som træder frem, når den samme prædikentekst er grundlaget.

Dernæst vil jeg give en opsummerende beskrivelse af den indremissionske og den tidehvervske forkyndelse i 1940'erne, som den træder frem i de 20 analyserede prædikener.

Endvidere vil jeg gøre det samme med de nutidige prædikener og løbende sammeligne med prædikenerne fra 1940'erne til den samme bibeltekst og se, om der er ligheder og forskelle og forskydninger i temaer og teologi internt hos Indre Mission og Tidehverv og mellem dem.

Derefter vil jeg opsummere på den nutidige indremissionske og tidehvervske forkyndelse, som den er i disse prædikener, og til sidst undersøge, om forskellen mellem den indremissionske og den tidehvervske forkyndelse er blevet større eller mindre i de nutidige prædikener end i dem fra 1940'erne.

Prædikenerne stammer fra prædikensamlinger og fra bladene Tidehverv og Indre Missions Tidende. Alle de tidehvervske prædikener virker umiddelbart til at være fremført i en kirke for en menighed, hvorimod de fleste af prædikenerne fra Indre Missions Tidende på grund af deres kortere længde må

¹ I hvert fald udgivet i 1940'erne. Bartholdys prædikener er, som det fremgår senere i opgaven, ikke alle fra 1940'erne.

Forkyndelsen i Indre Mission og Tidehverv i 1940'erne og i nutiden

formodes at være skrevet direkte til bladet. Dog må det antages, at en del af dem, i en mere udvidet form, er blevet fremført i en kirke.

Prædikener i Indre Missions Tidende er kun på 2-3 sider, og dermed er en del af de indremissionske prædikener omkring halvt så lange som de tilsvarende tidehvervske. Jeg antager dog, at dette kun har bevirket, at de indremissionske prædikener er lidt mere kondenserede i deres form. Måske de af den grund ikke har helt så mange perspektiver med, men essensen må dog formodes at være den samme, og måske endda træde tydeligere og skarpere frem.

I denne opgave analyserer jeg i øvrigt kun prædikener af mænd. Dette var dog ikke min oprindelige intention, men da det var lidt af et puslespil at finde både nutidige og ældre indremissionske og tidehvervske, måtte jeg vælge dem, jeg kunne fremskaffe.² Jeg skal ikke her gisne om, hvilken forskel det kunne have gjort, hvis der var en ligelig kønsfordeling blandt de udvalgte prædikenskrivere. Men da den meget skæve kønsfordeling er ens for både Indre Mission og Tidehverv, og da de to bevægelser, i ret høj grad i 1940'erne og stadig i nogen grad i dag, præges af mænd, vurderes dette ikke at have nogen nævneværdig betydning for specialets konklusioner.

Historisk baggrund

Prædikener holdes og skrives ikke i et historisk vakuum. De er påvirkede af den tid, de er blevet til i. Således også denne opgaves prædikener skrevet af personer, som har tilknytning til Indre Mission og Tidehverv. Derfor vil jeg i det følgende forsøge kort at beskrive den tid, de er blevet til i, primært i et kirkehistorisk perspektiv. Først de gamle prædikener.

I denne opgave analyserer jeg prædikener af personer tilknyttet Tidehverv og Indre Mission. Grunden til, at de to kirkelige grupperinger er valgt, er, at de i tidens løb har haft et noget anstrengt forhold til hinanden. Tidehverv opstod i 1926 som et arbejdsfællesskab omkring bladet Tidehverv. Tidehvervs stiftere var Niels Ivar Heje, Tage Schack, Kristoffer Olesen Larsen og Gustav Brøndsted. Disse stod bag udgivelsen af første nummer af bladet Tidehverv i 1926. De havde været en del af Danmarks kristelige Studenterforbund, en kristen ungdomsbevægelse, som var dannet i USA i 1892 og fik stor udbredelse i Danmark også. Det var en del af forsvaret for kristendommen efter det moderne gennembrud og Georg Brandes' angreb på den. Forsvaret bestod af en koncentration ”om den religiøse følelse, personlighedsudviklingen og etikken”³ De kristne værdier

² Jeg forsøgte at få prædikener fra Agnete Raahauge og Elisabeth K. Jensen, som begge er medlemmer af udgiverkredsen bag bladet Tidehverv, men de svarede ikke på min henvendelse.

³ Bramming, Torben: *Tidehvervs historie*, Forlaget ANIS, Frederiksberg: 1993, s. 12.

skulle oprustes, så de kunne stå stand mod den moralske opløsning, som kulturradikalismen medførte. Resultatet af denne oprustning blev en fremmarchorienteret og oplevelsespræget kristendom.⁴ Olfert Ricard, som fra 1910 spillede en afgørende rolle i forbundet, udtrykte dets mål på følgende måde: ”*At stå sammen om Jesus Kristus for at blive kristne mænd og med tiden stærke og afgjorte personligheder.*”⁵ Heje begyndte at kritisere denne idealistiske kristendomsform, især som den fremstod i det københavnske K.F.U.M. og hos Svend Rehling.⁶ Der opstod da splid i Studenterforbundet. Efter lidt kamp frem og tilbage blev bladet Tidehverv stiftet i 1926. Herfra udgik efterhånden arbejdsfællesskabets kamp

*”mod enhver fremhævelse af religiøse oplevelser eller følelsestilstande, genfødt eller uigenfødt formåen i retning af moralsk fortræffelighed og fromme sjælestilstande, kort sagt, kamp mod alt det subjektive og empirisk konstaterlige, som skulle noget af alt dette blot i mindste måde kunne bestå for Gud.”*⁷

Fra bladet Tidehverv førtes nu kamp mod forskellige af Tidehvervs gamle læremestre og i 1930-31 kom turen til Indre Mission. Præsten H. I. Hansen tog Indre Mission under kritisk behandling i de to artikelserier ”Indre Missions Budskab eller Evangeliet” og ”Indre Mission og de helliges Samfund”. Især Indre Missions fokus på omvendelsen og det deraf følgende skel mellem troende og ikke-troende blev kritiseret af Hansen. Han søgte at vise, at Indre Mission ikke var lutherske, fordi de lod omvendelsesoplevelsen af frelse og Guds udvælgelse af de frelste falde sammen. Dermed gjorde de det umuligt at tale om Guds frie vilje og forudbestemmelse. Indre Mission talte ifølge Hansen om frelsen som en tilstand, men dermed tog de ikke synden alvorligt nok. Ifølge Hansen var synden i luthersk forståelse nemlig udtryk for den store adskillelse mellem Gud og mennesker, og ikke primært enkeltsynder. Indre Missions senere formand, Christian Bartholdy, forsøgte et par gange at svare på Hansens kritik i Tidehverv, men hans svar var, ifølge Bramming, spagfærdige, og Hansen sluttede med at konkludere, at Indre Mission var ulutherske.⁸

Kurt Larsen uddyber Bartholdys svar til Hansen og forklarer hans strategi. Bartholdy ville vise at Hansen brugte Luther på en ensidig måde. I stedet mente Bartholdy, at Indre Mission brugte den hele Luther. De talte om Guds virke og retfærdiggørelsen ligesom tidehvervsfolkene, men også om ”*troserfaringer, trosvished, helliggørelse og skel mellem mennesker*”⁹ Fra 1935 begynder Bartholdy indimellen at kalde tidehvervsfolkene for ortodokse eller hyperlutherske, og det virker som om, at

4 Ibid, s. 15.

5 Bramming, 1993, s. 13.

6 Søe, N. H.: *Dansk teologi siden 1900*, G.E.C. Gads forlag, København: 1965, s. 117-118.

7 Søe, 1965, s. 119.

8 Bramming, 1993, s. 54-55

9 Larsen, Kurt: *Christian Bartholdy, vækkelseskristendom og dansk kirkeliv. Studier i Indre Missions historie, ca. 1930-1960*, Kolon, Fredericia, 2014, s. 494.

Forkyndelsen i Indre Mission og Tidehverv i 1940'erne og i nutiden

han dermed tilkendegiver, om end mere fuldtønt år senere, at de havde Luther på deres side. Måske netop derfor havde Bartholdy heller ikke forsvaret Indre Mission mod Hansens anklager om, at Indre Mission lægger for meget vægt på menneskets del i frelsen, at de søger tegn på, om de er frelst eller ej hos sig selv, og at de lægger for lidt vægt på Guds gerning, når det kommer til frelsen.¹⁰

Indre Mission og tidehvervsfolkene var i det hele taget kritiske overfor hinanden i disse år. I bladet Tidehverv blev en prædikensamling af Christian Bartholdy kaldt for evangelieforfalskning af Tage Schack.¹¹ Da samme Schack blev udnævnt til præst ved Kirkefondskirken Simon Peters kirke på Amager kæmpede Christian Bartholdy imod og mente, at *”selvom det var juridisk uangribeligt, var det alligevel forkert, og folkekirken var truet af at blive en Satans synagoge.”*¹²

I denne opgave analyserer jeg både prædikener af Bartholdy og Schack og det må ud fra ovenstående derfor forventes, at deres forkyndelse er ret uens.

Christian Bartholdy blev Indre Missions formand i 1934 og var den syvende formand i bevægelsen siden Indre Missions opstart i 1861. De store vækkelser i Indre Mission i 1895-1905 havde givet bevægelsen en stor tilgang, og mange hjem og sogne var blevet præget deraf.¹³ Mange steder i landet var der blevet bygget missionshuse, og de indremissionske fyldte også godt til gudstjenesterne i landets folkekirker. De havde i det hele taget en vis indflydelse i det danske kirkeliv, og med Christian Bartholdy fik de en formand, som ofte var i medierne og var en velkendt figur i samtiden. Når tidehvervsfolkene i starten af 1930'erne havde lagt sig ud med Indre Mission, var det altså en indflydelsesrig og stor kirkelig gruppering, de fik som modstander.

Den ældste prædiken i den del af opgaven er fra 1930 og den yngste fra 1959, resten dog fra perioden 1936-1944. Baggrunden er altså hovedsageligt perioden lige op til anden verdenskrig eller selve krigsperioden.

Perioden op til anden verdenskrig var om ikke præget af undergangstemning, så i hvert fald af krisestemning. Børskrakket i USA i 1929 og følgerne deraf nåede også Danmark. Der var stor arbejdsløshed, landbruget havde det svært og de begyndende krige rundt omkring i verden affødte begyndende uro i Danmark også.¹⁴

10 Larsen, 2014, s. 496.

11 Ibid., s. 494

12 Citeret fra Larsen, 2014, s. 378.

13 Larsen, Kurt: *En bevægelse i bevægelse*, Lohse, Fredericia: 2011, s. 223.

14 Niels Knud Andersen & P.G. Lindhardt: *Den danske kirkes historie VIII*, Gyldendal, København: 1966, 125-127.

Forkyndelsen i Indre Mission og Tidehverv i 1940'erne og i nutiden

anden verdenskrig var en krisetid for landet og en krisetid for kirken. Ligesom befolkningen havde forskellige holdninger til den tyske besættelsesmagt og den danske samarbejdsregering, var der i kirkelivet delte holdninger til den. Både Indre Mission og Tidehverv var dog stærkt uenige med den danske regerings passivitet overfor den tyske besættelsesmagt.¹⁵ Ligeledes gik de ikke med i Hal Kochs forsøg på national samling gennem stiftelsen af Dansk ungdomssamvirke. Dog havde de forskellige grunde dertil. Indre Mission ville ikke indgå i noget samarbejde om ungdomsarbejde, hvor det åndelige formål ikke var øverst.¹⁶ Tidehvervsfolkene mente, at man skabte en falsk tryghed og falsk virkelighedsopfattelse hos danskerne, når man forsøgte at lave en sammenslutning mellem danskhed og kristendom.¹⁷ Hvis danskheden ikke af sig selv kunne bestå uden kunstigt åndedræt, var den ikke værd at holde fast i.¹⁸

Både landet, Indre Mission og Tidehverv viste sig at bestå helt frem til det nylige årtusindskifte. I årene siden årtusindskiftet har især to sager rystet dansk kirkeliv.

Først var det sagen om præsten i Taarbæk, Thorkild Grossbøll. I et interview i Weekendavisen sagde han *”Lad det være sagt med det samme: Jeg tror ikke på en skabende og opretholdende Gud, ikke på en opstandelse eller evigt liv. Den slags har aldrig sagt mig noget - end ikke som barn.”*¹⁹

Udtalelsen medførte et langt sagsforløb, hvor han blandt andet var under opsyn og samtale hos tre forskellige biskopper, og undervejs ved at blive stillet for en præsteret. Grossbøll blev på et tidspunkt suspenderet fra sit job, men endte med at få det igen ved at bekræfte trosbekendelsen overfor biskop Jan Lindhardt.

Grossbøll-sagen medførte stor debat i det kirkelige miljø. Jesper Langballe, en af Tidehvervs udgivere, afviste, at der var nogen forbindelse mellem Tidehverv og Grossbøll og var kritisk overfor hans teologi. *”Hvad Grossbøll har sagt, er udtryk for en gudløs humanisme, hvor ordet Gud er udtryk for gode og dejlige ting som for eksempel næstekærlighed. Gud er et udtryk, som Grossbøll bruger om alt det, han finder skønt.”*²⁰

Indre Missions daværende formand var ligeledes stærkt kritisk overfor Grossbøll: *”Kirken er en bekendelseskirke med en veldefineret bekendelse. Hvis man sætter sig ud over den bekendelse, er*

15 ”Christian Bartholdy var en af de stærkeste kritikere af den danske passivitet i 1940.”, Larsen, 2011, s. 249.

Bramming beskriver en løbende udvikling i tidehvervsfolkenes holdning til krigen, fra indordning under forholdene det første års tid, over modstand i bladet de næste to år, til at mange af tidehvervsfolkene i krigens sidste to år tog aktiv del i modstandskampen. Bramming, 1993, s. 61.

16 Larsen, 2011, s. 250.

17 Bramming, 1993, s. 63.

18 Grossbøll, Mette Katrine: *Teologisme – om Tidehvervs vej til Christiansborg*, Forlaget ANIS, København: 2007, s. 45.

19 Steensgaard, Pernille: *Præsten tror ikke på Gud*, i Weekendavisen 23 maj 2003.

20 Vincents, Claus: *Gud er ikke til diskussion*, i Kristeligt Dagblad 26 august 2003.

det klart, at man ikke skal være præst i folkekirken”²¹

Tidehverv og Indre Mission var altså nu enige om noget; Grosbølls gudsbillede var ikke acceptabelt.

I 2012 blev det nye vielsesritual vedtaget. Det gjorde det muligt for homoseksuelle at blive viet i kirken. Op til vielsesritualets indførelse og efterfølgende var der stor kirkelig debat. Også her var Tidehverv og Indre Mission mere eller mindre enige. Tidehverv mente ægteskabet var en gudsforordnet stand, og at der er ”*solid teologisk tradition for, at ægteskabet er mere end en tilfældig tids tilfældige samlivsform, som kirken kan vælge at begave med sin velsignelse.*”²² Indre Mission var ligeledes stærkt kritiske og sammen med andre ligesindede kirkelige bevægelser udsendte de et hyrdebrev, hvor de fremførte, at ”*et ritual for vielse af homoseksuelle bringer kirken i konflikt med kirkens grundlag, som det kommer til udtryk i de fire klassiske kendetegn, som er fælles for den globale, kristne kirkes bekendelse: Én, hellig, almindelig og apostolisk kirke.*”²³

Indre Mission og Tidehverv har ikke været enige om alt siden årtusindskiftet, der er stadig en del uenigheder mellem dem. I sagen om præsten Massoud Fourouzandeh var Indre Mission og Tidehverv dog begge ude med støtte til ham og hans praksis med at forsøge at omvende muslimer til kristendommen frem for at nøjes med at føre dialog.²⁴

Disse sager, hvor Tidehverv og Indre Mission er enige, har fået nogle til at tale om en forbrødring mellem dem. Indre Missions formand Hans-Ole Bækgaard afviser dog dette:

”... nogen²⁵ [er] kommet med den formodning, at der i disse år er tale om forbrødring mellem Tidehverv og Indre Mission. Jeg aner lidt af, hvorfor man kan tænke sådan, men mener, at det er en analytisk fejlantagelse. De to kirkelige bevægelser kan være fælles om at tale klart om for eksempel gudsopfattelse og ægteskab for at ville fastholde en tydelig lutherdom i folkekirken. Men forskellene er stadig store og grundlæggende.”²⁶

21 Skovenborg, Holger: *Indspark til udspil*, i Indre Missions Tidende uge 26 2003.

22 Raahauge, Agnete: *Ægteskabet er en gudsforordnet stand*, i Kristeligt Dagblad, 8 december, 2011.

23 *Åbent brev til Folkekirken*, i Indre Missions Tidende uge 26 2012.

24 Jensen, Anne Katrine Gottfred & Bastrup, Helle: *Skærpet islamkritik i præstestrid*, i Kristeligt Dagblad 24 september 2014.

25 Han henviser her sandsynligvis til Mogens S. Mogensens blogindlæg fra den 24 september 2014, hvori Mogens S. Mogensen diskuterer en mulig forbrødring mellem Indre Mission og Tidehverv og konkluderende afslutter: ”*Der er for mig at se ingen tvivl om, at det er Tidehverv, der har flyttet sig i retning af Indre Mission på nogle områder, og ikke omvendt, men alligevel er forskellene mellem de to gamle kirkelige bevægelser stadigvæk så store og grundlæggende, at vi altså ikke i dag kan siges at være vidne til den helt store kirkehistoriske forbrødring mellem Tidehverv og Indre Mission.*” (<http://mogensmogensen.wordpress.com/2014/09/24/forbrodring-mellem-tidehverv-og-indre-mission/> - set d. 13 oktober 2014.)

26 Bækgaard, Hans Ole: *Dialog er ikke mission. Så langt er Tidehverv og Indre Mission enige*, i Kristeligt Dagblad, 9 oktober 2014.

Forespurgt hvad disse store og grundlæggende forskelle er, svarer Hans-Ole Bækgaard:

”ganske kort, så er der hele spørgsmålet om bibelsyn, forståelse af lovens 1. + 2. (+3.) brug, om mission/aktivisme/efterfølgelse, visse bibel-etiske spørgsmål. Tidehverv drøfter teologi, og vil gerne fastholde grundlæggende forhold om lutherdom (bekendelsestro, ægteskab som samfundsordning, trinitarisk gudsopfattelse men nok en forskel ift. åbenbaringsspørgsmålet (jf. linjen til Barth/Søe). Det var disse ting, jeg havde tanke på, da jeg skrev.”²⁷

Dermed er den historiske baggrund ført frem til 2014, og det er i den teologiske kontekst, opgavens anden halvdel af prædikener stammer fra. Enkelte går helt tilbage til de første år efter årtusindskiftet, men mange er fra de seneste 1-5 år, men de må antages at være påvirkede af den udvikling, som der tilsyneladende er i forholdet mellem Tidehverv og Indre Mission; nemlig en tilnærmelse. Men én ting er en tilnærmelse i forhold til holdninger til diverse kirkelige spørgsmål, et andet spørgsmål er, om der er sket en tilsvarende tilnærmelse de to kirkelige grupperinger imellem, når det drejer sig om forkyndelsen. Dette spørgsmål tager resten af denne opgave fat på.

Prædikenenanalyse 1

1. søndag i advent - Lukasevangeliet 4,16-30

Christian Bartholdy²⁸: Himmerlandsprædikener²⁹ og Kristoffer Olesen Larsen³⁰: Fyrre prædikener³¹

I sin prædiken berører **Bartholdy** Guds ja og Guds nej. I bibelteksten udlægger Jesus nogle vers fra Esajas bog. Jesus er kommet for at udråbe et nådeår fra Herren og bringe godt budskab til undertrykte og fattige. Det er ifølge Bartholdy de troende:

”Men vi, der tror paa Jesus, kan hilse det nye Aar, som vi hilser en kærkommen Gæst, saadan en, der kommer ind ad Døren, og vi glæder os over at se ham og glæder os til de Timer, vi skal være sammen med ham. Et nyt Aar gaar os i møde, træder ind over vor Tærskel, og vi véd, det bringer os

²⁷ Hans-Ole Bækgaard, i privat korrespondance med denne opgaves forfatter.

²⁸ Præst i Brorstrup-Ravnkilde i Himmerland (1925-1943) og i Haslev på Sjælland 1943-1954. Formand for Indre Mission og redaktør af Indre Missions Tidende 1934-1959.

²⁹ Bartholdy, Christian: *Himmerlandsprædikener*, Kristeligt Dagblads forlag, København: 1942, s. 5-9. Ifølge Kurt Larsen stammer prædikenerne fra både 1930'erne og 1940'erne. Mange af dem har været trykt i Kristeligt Dagblad i 1936-1937. Larsen, 2014, s. 92-93. Det må derfor antages, at Olesen Larsen og Schack har læst nogle af Bartholdys prædikener, eller i hvert fald haft kendskab til dem. Jeg er dog ikke stødt på direkte henvisninger til denne prædikensamling hos nogen af dem, men nogen af Schacks henvisninger til kirkelige mennesker, må formodes blandt andet at kunne dreje sig om Bartholdy.

³⁰ En af Tidehvervs stiftere og præst ved Esajaskirken i København 1932-1964.

³¹ Larsen, Kristoffer Olesen: *Fyrre prædikener*, Privattræk, Birkerød, 1969, s. 19-23. Prædikenen er fra 1951.

*Bud om ikke andet end Godt.*³²

Udråbelsen af nådeåret her på indgangen til det nye kirkeår er altså godt nyt. Det er Guds ja for dem, som tror. De troende bliver hermed lovet ”... *Himlen, evig Salighed og Lykke, det er Lyset og Livet, ud af Sorgen, ud af Utrygheden, ud af Mørket, ud af Døden, ud af Fangenskab.*”³³ Samtidig mener Bartholdy dog, at der også ligger et nej fra Gud i beretningen. Guds ja bliver til et nej for dem, som man skulle tro var tættest på Gud; hans eget folk. Han minder sine tilhørere om Elias og Elisa, to personer fra Israels historie, som gjorde undere. I begge tilfælde var det ikke personer inden for Israel, men personer uden for Israel, som fik gavn af deres undergenginger.

Bartholdy fortsætter: ”*Det er Naadetid i disse Aar i Brorstrup Sogn. Men det er kun et lille Mindretal, der faar Gavn deraf, det er den nøgne Sandhed. Og vi er ikke kaldet til at dø for den Sandheds Skyld ...*”³⁴ Ud fra sammenhængen kan man se, at det er de missionske, han tænker på.³⁵ Guds ja vender sig til et nej for de flestes vedkommende på grund af de hårde hjerter. Guds port er først bred, alle bliver inviteret. Gud siger ja. Senere bliver porten smallere, når de fleste mennesker viser sig ikke at ville tage imod invitationen. ”*Guds Ja bliver til et Nej, fordi de ikke vil omvende sig. For det Nejs Skyld døde Jesus.*”³⁶ På grund af det nej dør Jesus, for at Gud stadig kan blive ved med at invitere hele verden.

Bartholdy fortsætter med at spørge, hvordan det kan være, at Guds ja bliver til et nej. Det skyldes, at Guds ja i sig selv indeholder et nej. Et nej til, at mennesket som stolt og selvhjulpent kan frelse sig selv. Mennesket må først give fortabt og indse, at det også har været med til at korsfæste Jesus. Så kan det blive frelst.

Det er umiddelbart lidt uklart, om det er Gud, der siger nej til mennesket, eller mennesket, som siger nej til Gud. Prædikens titel ”Guds Ja og Guds Nej” og formuleringer som ”*Men der er ogsaa et Nej. Et Nej fra Gud.*”³⁷ tyder på det første, men formuleringer som ”*men den vide port bliver snæver, der er saa faa, der vil gaa ind*”³⁸ tyder på, at det er mennesket, som siger nej. Måske tænker Bartholdy, at der er i sidste ende er et samspil mellem de to ting.

Hans omtale af Elias og Elisa og frelsen til dem, som ikke umiddelbart er nærmest Guds folk, og

32 Bartholdy, 1942, s. 5.

33 Ibid.

34 Ibid, s. 7.

35 Bartholdy siger ikke dette direkte, men da han en halv side tidligere har omtalt missionsfolkene som ”vi”, og talt om, at folk hellere vil tale om missionsfolkene selv, end det budskab han videregiver, så er det oplagt, at det også er dem, han tænker på, når han i dette citat siger ”vi”.

36 Ibid, s. 8.

37 Ibid, s. 7.

38 Ibid, s. 8.

den hurtige overgang til at tale om det mindretal, som får gavn af troen, er bemærkelsesværdig. En veloplagt kritiker ville her kunne finde et angrebepunkt og anklage netop Bartholdys mindretal, de missionske, for at være dem, som tror de er Guds folk og tæt på undergerningerne, men i virkeligheden er dem, som går glip af frelsen, fordi de tror de har den.

Olesen Larsen tager i sin prædiken udgangspunkt i bibeltekstens ord om, at ”...i dag er dette skriftord gået i opfyldelse”. Så når disse ord lyder fra prædikestolen, gør teksten også krav på at ville være sand for den nutidige lytter. Men den nutidige lytter har hørt dem så tit, at han har vænnet sig til ikke at forstå noget ved dem eller vente sig noget af dem. Ligesom folkene fra Jesu hjemby, som afviser ham, afviser mennesker Jesus og skjuler for sig selv, at de er uden håb og uden Gud. Enten ved at afvise Jesu ords betydning for dem, eller ved at sige, at de i forvejen har sandheden. ”Det er vanskeligheden ved disse ord, at vi ikke kan få dem til at være sande for os uden ved at lyve os fra vor vantro; og at Jesus lige så lidt nu som dengang vil gøre de undere, der skal overbevise os om hans sandhed og magt.”³⁹ Dermed mener Olesen Larsen, at menneskets forargelse vil stå over for Jesu evangelium. Mennesket kan ikke selv slippe ud af forargelsen og vantroen; men Gud har befriet det fra at skulle give sig selv liv og har givet det en fremtid i ham. ”Hvad mennesket er i sig selv og for sig selv, gælder ikke mere; Gud har sagt, at alene det gælder, som han giver mennesket at være.”⁴⁰

Gud vil ikke opfylde menneskets krav og drømme, og han siger også nej, når mennesket vil gøre en fordring på Gud. I stedet giver han det livet, for at det kan leve i lydighed og håb. Gud sejrer over menneskets forargelse, frygt og bekymring og gør, at det kan leve i frimodighed. I det hele taget er det Gud, som er den handlende. Mennesket må vælge, om det vil adlyde eller ej.

Sammenligning: Både hos Bartholdy og Olesen Larsen kaldes der til, at mennesket flytter sig. Hos Bartholdy skal det opgive sin stolte tro på at kunne frelse sig selv, indse, at det er fattigt, og så tage imod Jesu budskab om nådeåret. Hos Olesen Larsen må mennesket lade sig besejre af Gud og tage imod Guds liv.

Hos Bartholdy stilles mennesket i udsigt at få evig salighed, lykke og andre gode ting, mens det hos Olesen Larsen ikke får opfyldt sine ønskedrømme, men må nøjes med det liv, det får fra Gud. I stedet for evig salighed fremhæver Olesen Larsen ”i dag”s vigtighed, og den fremtid, Gud giver mennesket, er at leve dag for dag i frimodighed.

Bartholdy antyder et par steder i sin prædiken⁴¹, at missionsfolkene er dem, som forkynnder Jesu

39 Olesen Larsen, 1969, s. 21.

40 Ibid s. 22.

41 Bartholdy, 1942, s. 7.

budskab. Dermed er de mennesker, som i bibelteksten afviser Jesus, missionsfolkenes modstandere, som bliver oprørt over deres tale om den smalle vej. Andre steder i prædikenen identificerer Bartholdy dog også sig selv og sine tilhørere som de fattige, som budskabet lyder til. Bartholdy og hans tilhørere får dermed en dobbeltrolle i udlægningen af bibelteksten. Hos Olesen Larsen er han og hans tilhørere entydigt identificeret som den store folkeskare, som forarges på Jesus. Hos Bartholdy er der dermed et skel mellem troende og ikke-troende. Dette findes ikke hos Olesen Larsen. Der er alle i stedet ikke-troende.

3. søndag i advent – Matthæusevangeliet 11,2-10

Johan Exner⁴² i Indre Missions Tidende⁴³ og Tage Schack⁴⁴: Prædikener⁴⁵

Exner taler om anfægtelser i sin prædiken. Han definerer dem som *”Tvivlens smertelige Angreb paa Troen.”*⁴⁶ Det er netop noget, som er forbeholdt den troende. Den, som ikke tror, er enten helt ubekymret om frelse eller fortabelse eller sætter en ære i at dyrke tvivlen. Exner mener, at anfægtelsen kommer fra Djævelen, og at Djævelen på den måde prøver at få den troende til at forlade sin tro. Derfor angriber Djævelen Johannes Døber og gør ham i tvivl, om Jesus er Messias, eller om der skal komme en anden. Johannes er blevet kastet i fængsel og møder modgang. *”Vilde det ikke være gaaet anderledes straalende, hvis Jesus virkelig var Guds Søn og Verdens Frelser?”*⁴⁷ På samme måde kan mennesket blive anfægtet, når det ser, at der er meget lidelse på jorden.⁴⁸ Exner fremfører så, at det anfægtede menneske kan lære af Johannes Døbers situation. Han henvendte sig til Jesus med sin anfægtelse. Jesu svar var, at han skulle se på Jesu gerninger, hvor blinde ser, lamme går, og så videre. Exner mener, at den anfægtede skal henvende sig til Jesus med sin tvivl. Så vil han få hjælp. *”Paa netop samme Maade hjælper Jesus den Dag i Dag de anfægtede, der har saa svært ved at tro hans Guddomsnaade og hans Guddomsmagt. Han viser os hen til sine Gerninger.”*⁴⁹ De to gerninger er Jesu død på korset for menneskets synder og hans opstandelse og overvindelse af døden.

Det er midlet mod anfægtelsen. At se de to gerninger og lytte til det evangelium, som er deri. *”Saa forarges vi ikke mere paa Frelserens tilsyneladende Ringhed, men vi kender os salige,*

42 Præst i Hald-Kærby 1923-1964

43 Exner, Johan: *Den anfægtede tro*, i Indre Missions Tidende #50 1942, s. 785-786.

44 En af Tidehvervs stiftere og bl.a. præst ved Simon Peterskirken på Amager fra 1938-1945.

45 Schack, Tage: *Prædikener*, Tidehvervs forlag, København: 1945, s. 17-21. Prædikenen er fra 1940.

46 Exner, 1942, s. 785.

47 Ibid, s. 786.

48 Prædikenen er fra 1942 og det er nok anden verdenskrigs nød, lidelse og sorg, Exner henviser til.

49 Ibid.

hjerterglade, ved Troen paa ham – midt i en ond og forfærdelig Tid – trods alt!”⁵⁰ Dette kan altså også bringe glæden og håbet tilbage, selvom Guds rige ikke ser ud til at have fremgang på jorden.

Schack tager udgangspunkt i Jesu ord om, at ”...salig er den, som ikke forarges på mig.” Dermed menes der ifølge Schack: ”Salig er den, som ikke bliver træt af at vente.”⁵¹ Men mange er netop blevet trætte af at vente. De møder modgang i deres liv og bliver forargede, når de stadig hører talen i kirken om, at riget skal komme. ”Men indenfor Kirken er man ogsaa blevet træt af at vente. Dér viser det sig paa den Maade, at man siger, at Riget er kommet; der er forsaavidt ikke mere at vente paa; man er rig i sit kristelige og gode Liv og behøver ikke mere selv høre Evangeliet forkyndt for fattige; de fattige, det er de andre.”⁵²

Ifølge Schack er Jesu ord til dem, som er blevet trætte af at vente; både dem udenfor kirken og dem indenfor, men som ikke har noget imod at høre det samme ord igen uden at der sker forandring med ham. Den person lever af gentagelsen: ”... at Guds Ord kommer paany hver Morgen med Tilgivelse og Haab.”⁵³

Salig er ikke kun den tålmodige. ”Salig den, som ikke bliver træt af at være fattig.”⁵⁴ Fattig i åndelig forstand er nemlig ikke noget, mennesket kun er, inden det bliver rig i troen. Nej, det er ifølge Schack nærmest et grundvilkår. Ikke nok med at mennesket ikke bliver rigere. Det bliver også fattigere og fattigere. Troens sikkerhed forsvinder, den indre erfarings rigdom forsvinder, syndserkendelse og bedrøvelse forsvinder. Som Schack formulerer det: ”Salig den, som mærker sin Uvished og Vantro og Frygt vokse – og dog ikke bliver træt i sin Fattigdom, fordi Evangeliet prædikes for fattige.”⁵⁵ Schack mener altså, at den eneste vækst, som findes i kristenlivet, er vækst i uvished, vantro og frygt. Der er heller intet håb om, at det skal blive bedre med den kristne. Det eneste håb, den kristne har tilbage, er det, ”... der ligger i dette Ord om Kristi taalmodige Lidelse for mig.”⁵⁶

Schacks næste saligprisning er ”Salig er den, der ikke bliver træt af Haabet.”⁵⁷ Når den kristne ikke har andet håb, ville det være trist, om han blev træt af det. Håbet er ikke et rart og støttende håb. Det er et håb, som kommer til den kristne og nedbryder hans ro og sikkerhed, gør ham fattig og overlader ham til valget: vil han lade sig nøje med evangeliet om, at Gud er ham nådig?

50 Ibid.

51 Schack, 1945, s. 18

52 Ibid.

53 Ibid, s. 19.

54 Ibid.

55 Ibid.

56 Ibid, s. 20.

57 Ibid.

Sammenligning: I Exners udlægning af teksten har mennesket noget at miste. Anfægtelsen angriber troen og truer den. Schack mener ikke, den kristne har noget at miste. Og hvis han mister noget, er det kun godt. Jo mere den kristne mister, og jo fattigere han bliver, jo bedre kan han tage imod evangeliet.

Exners ord om den, som sætter en ære i at dyrke tvivlen, kan nogenlunde passe på Schacks beskrivelse af troen. Han vil måske ikke sige, at han sætter en ære i at dyrke tvivlen, men tvivlen og visheden om det, mennesket ikke har, er i hvert fald langt bedre end at være sikker på at have troen. Tilsvarende ville Schack måske kategorisere Exner som en af dem, som tænker, at Riget er kommet, og at den kristne har en rigdom i troen og vished om frelsen.

Hos Exner er midlet mod anfægtelsen at henvende sig til Jesus med tvivlen og se på Jesu gerninger. Hos Schack skal den kristne i stedet blive i anfægtelsen og tvivlen, vedkende sig sin åndelige fattigdom og håbe på Gud. Den åndelige fattigdom er et menneskeligt grundvilkår.

Nytårsdag/søndag efter nytår – Lukasevangeliet 2,21

Anton Westergaard-Jacobsen⁵⁸ i Indre Missions Tidende⁵⁹ og Tage Schack: Prædikener⁶⁰

*”Med større Følelse af Usikkerhed end nogensinde er vi gaaet over Tærskelen ind i det nye Aar. Verden er i Støbeskeen. Inden den nye Form kan dannes, maa det alt sammen blive flydende.”*⁶¹

Sådan indleder **Westergaard-Jacobsen** sin prædiken. Og med andre lignende formuleringer stiller han skarpt på den usikkerhed, som krigen medfører. Midt i den usikkerhed er det ifølge Westergaard-Jacobsen Jesus, mennesket kan holde sig til. *”Han er Drot over Tiden og Rummet. Han er hævet over de Omskiftelser og Omvæltninger, der hører Tiden og Rummet til.”*⁶²

Når mennesket holder sig til Jesus, har det et ståsted, som tidens bevægelser ikke kan røre. Det har et ståsted i evigheden. Westergaard-Jacobsen mener, at mennesket ikke kan undslippe en tanke om evigheden, hvor gerne det end vil. Hvis det undsiger sig tanken om et evigt liv efter døden, flytter det i stedet det evige til livet før døden og taler for eksempel om et evigt tredje rige eller et evigt Danmark, som dog ikke er evigt, men kan forgå når som helst. Der gives ingen evighed uden Gud. Et ægteskab forankret i Gud er således et ægteskab med håb om fortsættelse efter døden. Og tilsvarende med Danmark:

”... det Danmark, som gør Alvor af Korsets Tegn i sit Flag, og som tager sit Staasted i Jesu Navn,

58 Præst i Rødning, og redaktør af Indre Missions Tidende 1929-1950 og 1962-1964.

59 Westergaard-Jacobsen, Anton: *Nytaaer*, i Indre Missions Tidende #1 1942, s. 1-2

60 Schack, 1945, s. 45-49

61 Westergaard-Jacobsen, 1942-1, s. 1

62 Ibid.

*ved Jesu Kors, det Danmark kan aldrig forgaa, det er evigt. Det maa være et brændende Nytaarsønske, vor Nytaarsbøn, at dette hellige, til Gud og den Herre Jesus indviede Danmark maa vokse sig stærkt i det nye Aar.*⁶³

Westergaard-Jacobsen slutter af med en opfordring til læseren om at leve livet i Jesu navn. ”I Samfund med Gud, naar Livet leves i Jesu navn, da leves det ikke efterhaanden ud af os, men ind i os, Gudslivet, Jesuslivet, det egentlige Liv, det evige Liv, eller hvad vi nu vil kalde det, det Liv, som vi er skabte til, døbte til og kaldede til.”⁶⁴ Det evige liv er på den måde ikke noget, som først starter efter døden. Det starter allerede inden døden.

Schack griber først fat i bibeltekstens ord om, at Jesus blev omskåret. ”Når nu Jesus blev omskaaret, betyder det, at han gaar ind under de samme Vilkaar, som hans Folkefæller og Medmennesker dengang gik ind under.”⁶⁵ Disciplene skulle ikke gå et andet sted hen for at finde ham. ”Han var dér, hvor de var.”⁶⁶ På samme måde for mennesket på Schacks tid. Jesus er også der, hvor de er. Han er blevet en af dem og møder dem i dagligdagen.

Schack spørger dernæst, hvem Jesus er. Svaret er dobbelt. Han er tilgivelse og håb. Så overalt møder han mennesket med tilgivelse og håb. Det betyder, at mennesket får sine egne forhåbninger, dets fortid og fremtid kasseret og i stedet modtager håbet fra Gud. Mennesket kan modtage håbet, fordi Jesus har opfyldt loven: ”..han opfyldte det, som Loven egentlig vilde sige: han elskede Gud af hele sit Hjerte og sin Næste som sig selv. Det, som vi ikke gør, men skal gøre, det gjorde han.”⁶⁷ Derfor er Jesus ifølge Schack menneskets frelser. Mennesket skal ikke selv opfylde loven, ikke selv bestå livets regnskab, men befries af Jesus fra lovens krav. Dette betyder ikke, at mennesket bliver befriet fra frygt for døden, eller at det går det, som det vil. Men det betyder, at Jesus følger mennesket ganske tæt med sin tilgivelse og frelse.

Schack slutter af med at nævne to ting, som mennesket ikke må gøre. ”..det ene er: vi maa ikke tage Jesu Navn: Frelsernavnet, fra ham og gøre ham til noget andet end det, han er, en Frelser, - hverken til en streng Dommer eller et Ideal – eller noget andet.”⁶⁸ I så fald vil mennesket ikke i lige så høj grad kunne få hjælp af ham i dets yderste nød.

Mennesket må for det andet heller ikke tage Jesu navn og give det til noget andet og tro, at der er noget hos det selv eller hos andre mennesker, som kan frelse det. Jesus frelser nemlig uden hjælp fra mennesket.

63 Ibid, s. 2.

64 Ibid.

65 Schack, 1945, s. 45.

66 Ibid.

67 Ibid, s. 47.

68 Ibid, s. 49.

Sammenligning:

Hos Westergaard-Jacobsen skal mennesket holde sig til Jesus, fordi han har magten og står uden for denne verdens uroligheder. Hos ham kan mennesket finde fodfæste og stabilitet. Hans frelse er primært hinsidig og drejer sig om det evige liv, som dog allerede begynder før døden. Mennesket får mod til at leve det nuværende liv, fordi der er noget godt i vente og fordi det møder Jesus (og sin ægtefælle) i livet efter døden.

Hos Schack skal mennesket holde sig til Jesus, fordi han bringer håb og tilgivelse. Han kommer mennesket helt nær og hjælper det primært mod lovens fordring på at leve et retfærdigt liv. Det bliver mennesket sat fri fra. Jesus frelse er dermed primært dennesidig og eksistentiel. Mennesket får mod til at leve livet, fordi det er sat fri fra lovens fordring.

Westergaard-Jacobsens stærke sammenknytning af det nationale og det kristelige er nok under indflydelse af verdenskrigens hærgen og den usikre fremtidige skæbne for landet. Måske er den nødvendig på grund af parallellen med menneskets personlige evige frelse og ægteskabets evige holdbarhed. Men interessen for landets frelse markerer også en modsætning til Schacks forholdsvis eksistentielle og individualistiske forkyndelse. Det er vigtigt, især under krigen, at også landet omvender sig og sætter sit håb til Jesus.

Septuagesima - Matthæusevangeliet 25,14-30

Christian Bartholdy: Himmerlandsprædikener⁶⁹ og Tage Schack: Prædikener⁷⁰

Bartholdy begynder med prædiketekstens ord om, at der skal gives til den, som har, og tages fra ham, som ikke har noget. *"Det er et Ord, der ikke alene gælder Guds Rige. Det gælder i Pengesager. Rige folk bliver rigere, det er Reglen, fattige bliver fattigere. Stærke Mennesker bliver stærkere, svage bliver svagere."*⁷¹ Dette betyder, at det ikke nytter noget at holde krampagtigt fast i det, man har. Der må risikeres, mener Bartholdy, og dermed slår han prædikens tema an. Dette gælder nemlig også med det evige liv. Hvis et menneske vil have syndernes forladelse, må det angre og bekende sine synder. Dermed husker mennesket dem, og det kan forekomme mange ret hårdt. De tænker, at man i stedet må skjule og glemme sine synder. Og hvis et menneske vil have Guds fred, må det risikere ufred og andre menneskers uvilje. *"Derfor er der saa mange, der aldrig faar Guds Fred. I Stedet slaar de sig til Ro i deres forholdsvis Fred, deres Tilfredshed. Risikoen at miste den*

⁶⁹ Bartholdy, 1942, s. 73-76.

⁷⁰ Schack, 1945, s. 67-72. Prædikenen er fra 1944.

⁷¹ Bartholdy, 1942, s. 73.

*vilde de ikke løbe. De havde ikke Tro til det.*⁷²

Men det er værd at risikere det, for glæden ligger gemt, efter at man har taget en risiko. På den måde mener Bartholdy, at det kristne liv bliver af tro. At tro og løbe en risiko hænger sammen.

*”Alt, hvormed vi kan tjene Gud og være lydige, glade Børn af ham, er pakket ind i Risiko. Det kommer til os som Krav. Bagefter ser vi: det var jo Gave.”*⁷³ Bartholdy mener tilsyneladende, at den kristne fordring om at adlyde Gud og tjene næsten først høres som et krav og kræver af mennesket, at det tør risikere noget og følge den. Men på den anden side af handlingen ser mennesket, at den risiko det løb - den handling, det gjorde - det var en gave, og der kom noget godt ud af det. Nemlig glæde. Bartholdy fortsætter med at tale om, at Jesus er et forbillede for mennesket med hensyn til at løbe en risiko. Jesu død på korset så umiddelbart ud til at være et tab, men det førte til, at han vandt evigt liv til sig selv og til en masse andre.

Bartholdy slutter af med at pointere, at på regnskabsdagen vil mange fortryde, at de ikke risikerede noget mere: *”Jeg holdt paa mit, min Ro, min Anseelse, mine Ejendele, min Stilling, mine Venner, mine Vaner, som jeg befandt mig saa godt ved, og det var alt sammen Vejen til Helvede.”*⁷⁴ Helvede er for dem, som ikke ville risikere noget. For *”Alt, hvad Gud giver os, hver Stump, er bestemt til at sættes ud som en levende Kapital, der skal bringe Velsignelse og bære Frugt for evigt Liv.”*⁷⁵ At sætte noget på spil gavner altså i sidste ende både mennesket selv og dets medmennesker.

Schack slår fra begyndelsen fast, at lignelsen om talenterne handler om dommen (Guds dom) og ansvaret. Det handler ikke om, ligesom den første mand i lignelsen (ham med én talent), at have god samvittighed. Det hjalp ikke så meget, når hans herre så anderledes på det og dømte ham. Derfor kan mennesket ikke bruge sin samvittighed til så meget. Det kan eksempelvis aldrig ved hjælp af sin gode samvittighed blive uangribelig og vide sig sikker på, at det gør det rigtige. *”Nogle synes at være kommet saa vidt, at de ganske har faaet Krammet paa Vorherre, enten ved Hjælp af deres gode og pæne Liv, som de mener, han maa anerkende, eller ved Hjælp af den Kristendom, som de ved deres Omvendelse og Helliggørelse har erhvervet sig.”*⁷⁶ Men det er kun et forsøg på at:

*”... holde sig Gud tre Skridt fra Livet, endelig ikke at være udleveret til ham paa Naade og Unaade. Eller, hvad der er det samme: at bruge Gud til at faa sin Fremtid garanteret med, baade her og hisset. Gud selv er ligegyldig; den Fortræd, han kan gøre én, og den Fordel, man kan have af ham, er én alt.”*⁷⁷

⁷² Ibid, s. 74.

⁷³ Ibid, s. 75.

⁷⁴ Ibid, s. 76.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Schack, 1945, s. 68.

⁷⁷ Ibid, s. 69.

Med andre ord forklarer Schack videre, at en sådan kristendom mener, man kan handle med Gud. Til gengæld for et liv efter døden lever den kristne et moralsk rigtigt liv før døden, og på den måde får han sikkerhed for, at han er på rette vej. Men lignelsen afviser en sådan kristendom. Mennesket kan ikke på en sådan måde handle med Gud. Mennesket kan ikke ved at tage godt og fromt ansvar for sit liv vide sig sikker på frelsen og i sikkerhed for Guds dom. Schack mener, at sand kristendom er at håbe på Guds barmhjertighed. For Gud giver rigtigt nok, men ikke på en måde, som passer ind i menneskers forståelse af retfærdighed. Lignelsens budskab er netop, at det ikke handler om retfærdighed, men kærlighed. En selvhengivende kærlighed, som ikke elsker for at få noget igen.

*”Det betyder, at Spørgsmålet: ”Hvordan bliver jeg frelst?” er ophævet. Og tilbage bliver Befalingen, ikke en ydre Befaling, men den Ordre, som kommer fra Livet selv, som vi maa leve det med hinanden. Lev Livet! Sæt dig selv ind! Hold intet tilbage! Tro paa Gud og paa din Næste!”*⁷⁸

Schack virker her også til at være kritisk overfor en overdreven kristen selvrefleksion, som vil regne det hele ud, inden man gør noget. Mennesket skal i stedet *”Tro hensynsløst paa Gud, uden Beviser, uden Sandsynlighed, uden at kunne forstaa og føle og mærke det, uden Forstandens og Samvittighedens Billigelse.”*⁷⁹ Det skal turde risikere noget uden at kende resultatet på forhånd, glemme alt om retfærdighed og sikkerhed og kun håbe på Guds nåde.

Sammenligning:

Bartholdy og Schack er enige om, at det ikke handler om at holde på det, man har, og den sikkerhed og ro, der kan være i det. I stedet skal der satses og risikeres. Men de, som fejlagtigt tror, de skal holde fast i det sikre, er forskellige personer hos Bartholdy og Schack. Hos Bartholdy er det den, som ikke tror og som på den måde vil frelse sig selv. Hos Schack er det den, som tror, at han kan vide sig sikker på det evige liv, fordi han er blevet omvendt og er i gang med helliggørelsen. Her hentyder Schack nok netop til kristne fra Indre Mission som eksempelvis Bartholdy.

Schack og Bartholdy mener begge, at der er en fordring fra Gud, som mennesket skal være lydig imod. Fordringen skal få mennesket til at forlade sin egen sikkerhed, men som nævnt ovenfor er det altså forskellige sikkerheder, de henviser til.

Hos Bartholdy kan mennesket komme om på den anden side af risikoen og se, hvordan det usikre og ubehagelige bliver til en gave og til glæde. Det erfarer, at det kunne betale sig at risikere noget. Det kan det ikke hos Schack, her forbliver mennesket midt i risikoen, overladt til Guds nåde og dom, og får ikke den samme erfaring, som det gør ifølge Bartholdy. Det kan kun håbe.

⁷⁸ Ibid, s. 71.

⁷⁹ Ibid, s. 71-72.

2. søndag i fasten – Matthæusevangeliet 15,21-28

Gunner Bøss⁸⁰ i Indre Missions Tidende⁸¹ og Tage Schack: Prædikener⁸²

Bøss fokuserer i sin prædiken på tro. Af beretningen om den kananæiske kvinde og hendes tro kan man lære fire ting. Beretningen er nemlig *”ikke blot en Beretning om et Menneske, der bliver hjulpet i sin Nød af Jesus Kristus, men samtidig et Ord til hver Tid og Slægt om den Tro, som er Troen til Frelse.”*⁸³

For det første: nød kan føde tro. Det sker ikke hver gang et menneske er i nød. Men hvis et menneske får sit livsgrundlag revet væk, eller møder død og sygdom, kan håbet om at eje et evigt liv pludselig blive et spørgsmål, som trænger sig på. Et menneske kan så pludselig forstå: *”Du er den rige Bonde, som slog sig til Ro og glemte sin Sjæl! Og din Nød blev din Frelse.”*⁸⁴ Der kan dog også komme en nød, som der ingen udvej er ud fra. Det kan blive for sent at blive frelst. Bøss tænker sandsynligvis her på dommedag.

For det andet kan man lære, at troen også handler om vilje. Når et menneske nærmer sig troen, kan det pludselig blive opmærksom på en masse hindringer. Bøss nævner for eksempel den modstand, andre mennesker kan give, eller de fejl, mennesket finder hos sig selv. Men her kræves der vilje. *”Skal du komme igennem dette til Frelse, maa du ville af hele dit Hjerte og Sind, og du maa bede Gud selv ved sin Helligaand give Staal i din svage Vilje. Glem aldrig at Troens Vej er Viljens Vej. Alt er ikke sagt dermed, men noget meget vigtigt er sagt.”*⁸⁵ At tro kræver altså også vilje og er ifølge Bøss tilsyneladende ikke noget, som sker, medmindre et menneske virkelig vil det.

For det tredje nævner Bøss, at tro og ydmyghed hænger sammen. Tilsyneladende mener han dermed ikke egentlig ydmyghed, men en bevidsthed om egen moralske beskaffenhed og manglende værdi:

*”Vi kommer aldrig videre end til dette at maatte erkende, at trods al vor Længsel og Stræben og Kæmpen er vi uværdige Syndere, der dagligt synder meget baade i Ord, Tanke og Gerning... Det er svært for saa mangt et Menneske at finde ind til Frelsen gennem dette. Man kan ikke ret faa sig bøjet ind under dette, at der slet intet er hos én, der er noget værd.”*⁸⁶

Men det er netop ifølge Bøss sådanne mennesker, Jesus er kommet for at frelse.

Som det fjerde og sidste nævner Bøss, at troen virker frelse. *”Det forstaar Verden ikke. Det er*

80 Præst i Sct. Knuds kirke, Odense, på daværende tidspunkt.

81 Bøss, Gunner: *Fire ord om tro*, i Indre Missions Tidende #9 1942, s. 129-130.

82 Schack, 1945, s. 90-94. Prædikenen er fra 1943.

83 Bøss, 1942, s. 129.

84 Ibid.

85 Bøss, 1942, s. 130.

86 Ibid.

*Hovmod at sige, at man er frelst, mener Verden. For Verdens Børn tror ikke Guds Ord. Men det véd det Menneske, som fik Troens Naadegave i Eje, at hans Ord er til at stole paa.*⁸⁷ Fordi Guds ord er til at stole på, kan mennesket vide, at det passer, at det er frelst. Det kan vide, at det engang skal opstå med Jesus. *”Thi levende Tro er ikke Tanker og Meninger om Gud, men en fast Overbevisning om Ting, som endnu ikke ses. At eje den Tro er at være grundfæstet paa den Klippe, som ingen og intet kan rukke.”*⁸⁸ Sagt med andre ord: et menneske kan have sikkerhed for, at det er frelst, hvis det har troen.

Schack lægger ud med at nævne tre ting, som den kananæiske kvinde vidste. Hun vidste i modsætning til andre, som gerne ville klare sig over for tilværelsen, at hun måtte have hjælp. På grund af kærligheden til datteren var hun sårbar overfor tilværelsen, og hun blev ramt. Den kananæiske kvinde kendte kun til Jesus gennem rygter, men det var nok til, at hun opsøgte ham. Og som den tredje ting, så vidste hun, at hun var uværdig til at få hjælp. Disse tre ting mødte hun Jesus med.

Hun bad ikke om hjælp, fordi hun mente, hun havde krav på det eller havde ret. Hun blev vedholdende stående i sin uværdighed. Schack kalder det for troens sted:

*”For hendes Tro har slet ikke noget at gøre med det, der nu ofte kaldes for Tro. Den er ikke en Fornemmelse i Hjertet eller en Vished i Sindet; den er tværtimod det: kun at blive afvist, intet at kunne se eller mærke til Hjælpen, at vide sig ganske uværdig – og dog blive ved at raabe om Hjælp i sin Tomhed – idet man holder fast ved det gode Rygte, man har hørt om Jesus Kristus.”*⁸⁹

Schack uddyber tro yderligere. Tro er

*”at høre et Ja under et Nej... Og troen hører det. Under Modgang og Kors og Afvisning af os fra Guds Side; under Guds Tavshed, under Udeblivelse af Guds Hjælp - er Guds Ja. Under Dommen over os, som vi ikke kan komme uden om, under Afsløringen af vor Uværdighed: dér er Guds Ja og kun dér. Det er kun eet Sted i denne Verden: det er paa Jesu Kors, hvor der kun er Dom over os og Afvisning af os: dér er Guds Ja skjult til Stede.”*⁹⁰

Ifølge Schack er dommen og nej'et altså det primære og det, mennesket hører først. Men under det, i det, findes der et ja og barmhjertighed. Mange mennesker er i nød, fordi de ikke kan høre Guds ja. Hverken i deres livs begivenheder eller i deres hjerte. Men ifølge Schack er der håb. *”Guds Naade er i hans Dom. Derfor skal vi blive ved Dommen fra Kristi Kors... Tro blot, som denne kvinde, mod*

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Schack, 1945, s. 93.

⁹⁰ Ibid.

al din Følelse og Erfaring, alt, hvad du kan se og mærke, paa Kristus."⁹¹

Schack formaner til sidst til udholdenhed: hvis mennesket tror vedholdende, ligesom den kananæiske kvinde gjorde, vil det til sidst få det, det beder om. Om han dermed mener, at mennesket på den måde kan få den erfaring af Guds ja, som det ønsker, både i dets livs begivenheder og i dets hjerte, er usikkert. Ovenfor afviser han, at tro er en fornemmelse i hjertet. Men hans prædiken kan udmærket forstås sådan, at den fornemmelse i hjertet er noget, som kan komme senere, hvis mennesket beder vedholdende om den.

Sammenligning:

Bøss og Schack er enige om, at modgang og nød kan føre til tro. De er også enige om, at vilje og vedholdenhed er vigtige elementer i troen. Hos Bøss er disse to ting en forudsætning for at komme til tro, og hos Schack er vilje og vedholdenhed en forudsætning for at høre Guds ja og barmhjertigheden midt i hans nej og dommen. Bøss' stærke påpegelse af menneskets samarbejdende vilje, når det vil tro, giver desuden hans prædiken et synergistisk præg. Men det samme præg er dog også over Schacks prædiken, selvom det må formodes, at han vil tage afstand fra en sådan tanke.⁹² Bøss og Schack er også enige om, at ydmyghed er en forudsætning for at komme til tro. Der er dog umiddelbart lidt forskel i måden, de taler om det: Bøss taler om, at mennesket skal indse, at der ikke er noget i det, som er noget værd. Schack taler om, at kvinden har indset, hun ikke er værdig til at få hjælp. Om han dermed også mener, at hun har indset, at hun generelt er uværdig og ikke noget værd, er usikkert.

Bøss' fjerde punkt om, at tro virker frelse, er Schack ikke fuldstændig enig i. Godt nok bevirker den vedholdende viljestærke tro, at mennesket kan komme til at høre Guds ja og måske få en erfaring af den. Men mennesket vil også altid stå under Guds nej og Guds dom og kan ikke, som Bøss mener, hente sikkerhed fra Bibelen om, at det er frelst. Det kan kun blive i den vedholdende viljestærke tro og håbe, at det på et tidspunkt kommer til at høre Guds ja og barmhjertighed. Schack virker dog ret sikker på, at det kommer til at ske. Bøss mener dermed, at der findes et skel mellem troende mennesker og ikke-troende. Schack mener ikke, at et sådant findes.

Der er altså nogle ligheder mellem Bøss' og Schacks prædiken, men også nogle fundamentale uenigheder.

1. søndag efter påske – Johannesevangeliet 21, 15-19

⁹¹ Ibid, s. 94.

⁹² I andre prædikener i denne opgave er han i hvert fald tydelig omkring, at frelsen er ufortjent og at det er Gud, som virker frelsen, og ikke mennesket.

Johannes Gerstorf Mørck⁹³ i Indre Missions Tidende⁹⁴ og ???⁹⁵ i Livet tro⁹⁶

Mørck mener, der kan læres tre ting af Jesu opgør med Peter ved Tiberias sø efter Jesu opstandelse. For det første at det gør ondt at få gjort op med Jesus. Mørck mener, mange mennesker er flygtet fra ting i deres liv, som de godt ved, de burde gøre op med, men ikke gør noget ved. Det gjorde måske for ondt at få gjort noget ved det. Men det hjælper ifølge Mørck ikke så meget at flygte, for ”*Gud husker nøje, nøje.*”⁹⁷ Derfor nytter det ikke noget for mennesket at gemme på det eller flygte fra noget, som det burde søge tilgivelse for. Det påvirker nemlig også menneskets åndelige situation og gør det ulykkeligt: ”*det har gjort dig rastløs og stjaalet din Glæde og Fred, saa fly ikke fra Opgøret – i Længden er det dog Død at gøre det, som det er Død at fly fra Lægens Kniv – men søg ind til Gud, tag det frem, som du har skjult, og faa talt ud med ham om det.*”⁹⁸

Ydermere kan mennesket lære af beretningen, at når Jesus møder et menneske efter sin opstandelse, så er det med hans fuldbagte gerning. Det betyder at ”*Han kommer som den, der kan sige det: Alle dine Synders Forladelse, og som den, der kan oprejse et Menneske fra dets Fejl og Fald. Og saadan vil han møde dig, med den Fred, der er i Syndernes Forladelse, med den Glæde, at det, der var, det, der tærede og gjorde uglad, ikke er mere.*”⁹⁹ Den glæde og fred, som mennesket manglede på grund af, at det skjulte en synd for Gud, kan det få igen, hvis det bekender sin synd for Gud. Efter at mennesket har bekendt sin synd for Gud, bliver det ifølge Mørck betroet en tjeneste fra Gud. Først derefter bliver det muligt for Gud at bruge mennesket. Inden da kan han tilsyneladende ikke bruge det i sin tjeneste. Derfor virker det til at være vigtigt for Mørck at få mennesker til at indse vigtigheden af at gøre op med Gud.

Den tidehvervske prædikant¹⁰⁰ fokuserer i prædikenen på kærlighed til Jesus. Det er dog ikke kærlighed, som mennesker normalt forstår den, nemlig som ”*en varm Følelse, en velvillig Stemning over for en anden.*”¹⁰¹ En sådan kærlighed har ingen betydning for Jesus, og han bryder sig slet ikke om den. Hvis det var en sådan kærlighed, Jesus efterspurgte, ”... *saa var det jo ogsaa Prædikenens*

93 Præst i Fjellerup kirke 1935-1947.

94 Mørck, Johannes Gerstorf: *Gør op med Gud*, i Indre Missions Tidende #14 1945, s. 81

95 Det er ikke i bogen angivet hvem, som har skrevet de forskellige prædikener. Af stilistiske årsager ser det dog ud til, at det i hvert fald ikke er N.I. Heje, som har skrevet denne, da hans prædikener ofte indledes med ”Fader i Himlen”. Så det kan altså enten være Knud Hansen, K. Olesen Larsen, Poul Olesen eller Tage Schack. At prædikenerne ikke er forsynet med forfatterangivelse kan antages at skulle være et tegn på, at de alle er indenfor rammerne af en tidehvervsk forkyndelse, og derfor er det i denne sammenhæng mindre vigtigt, hvem forfatteren er.

96 Hansen, Knud, m.fl.: *Livet tro*, Tidehvervs forlag, København: 1930, s. 87-93.

97 Mørck, 1945, s. 81.

98 Ibid.

99 Ibid.

100 Som jeg vælger at kalde ham her, da det ikke er sikkert, hvem det er.

101 Hansen, m.fl., 1930, s. 88.

*Opgave ret at udmale det elskelige hos Jesus, saa Mennesker maatte faa Lyst til at elske ham.*¹⁰²

Men nu er det ikke den, han efterspørger, for *”den Kærlighed, der bestaar deri, at vi vælger ham ud blandt meget andet godt og sætter ham højest paa Listen af alt det, vi sætter Pris paa, den kalder han Egenkærlighed.*”¹⁰³

Den tidehvervske prædikant fortsætter med at identificere Jesus. Han var åbenbaringen af Guds kærlighed og var kærligheden selv. Dermed er det kærligheden selv, der spørger Peter, om han elsker ham. *”Man kunde jo næsten forme det saaledes: elsker du at blive elsket – elsket af Gud med Guds Kærlighed?”*¹⁰⁴

Prædikanter taler videre om, at da både kærligheden og egenkærligheden ikke kan sejre, må mennesket forråde sig selv for at elske kærligheden. Det må selv dø for at kunne følge Jesus.

Kærligheden til kærligheden, Jesus, kommer da til udtryk ved, at mennesket elsker sin næste.

”Hvis ikke Guds kærlighed kommer til os, da kan vi ikke elske, men som han har sagt, han vil aldrig forlade os med sin Kærlighed, saa længe vi ikke forlader ham, d.v.s. vor Næste, for at elske os selv.”¹⁰⁵ Ifølge prædikanten virker sammenhængen altså til at være, at først elsker Gud mennesket og dernæst bliver Guds kærlighed i mennesket så lang tid, som det elsker sin næste. Det er dog ikke en glædens vej, men nærmere det modsatte:

”I Livets bitre Virkelighed, dér møder os Guds Kærlighed, men uden Bitterhed er det Møde heller ikke for os ... Paa denne Dødens Vej i Guds Kærlighed, som Jesus havde gaaet, var det, han indbød Peter til at gøre Følgeskab. - Og endnu indbyder han os gennem sit Ord til at modtage den Kærlighed, der skal leve i vort Sted, til at gribe den Kærlighed, der skal fornægte os selv.”¹⁰⁶

Selvfor nægtelse, nærmest selvdødelse, og kærlighed til næsten er altså vejen til at elske Jesus.

Sammenligning:

Både hos Mørck og den tidehvervske prædikant er der ting i menneskets liv, som det må gøre op med, hvis det som Peter vil følge Jesus. Hos Mørck må mennesket gøre op med den synd, det gemmer på. Hos den tidehvervske prædikant må det opgive sit eget liv. Hos Mørck får mennesket den glæde og fred, det før manglede, når det får gjort op med Gud. Hos den tidehvervske prædikant venter der ingen glæde og fred, efter at mennesket vælger at følge Jesus, men der venter tværtimod et liv på dødens vej i selvopgivelse og bitterhed.

Hos Mørck går vejen fra mørket inden mødet med Jesus til lyset bagefter, i tjeneste for Jesus. Hos

102 Ibid.

103 Ibid s. 89.

104 Ibid.

105 Ibid, s. 92.

106 Ibid, s. 92-93.

den tidehvervske prædikant går vejen nærmere modsat, fra eventuel glæde og lys inden mødet med Jesus til selvdødelse og bitterhed efter mødet med Jesus.

Både Mørck og den tidehvervske prædikant pointerer dog, at Jesus sender mennesket ud i tjeneste for andre mennesker. Det kan og skal ikke holde mødet med Jesu kærlighed for sig selv. De følelser, som ledsager mennesket på dets tjenende vej, er dog vidt forskellige.

1. søndag efter Trinitatis – Lukasevangeliet 16,19-31

Anton Westergaard-Jacobsen i Indre Missions Tidende¹⁰⁷ og Tage Schack: Prædikener¹⁰⁸

*”Gud indfører to andre Rubrikker, som gør Forskellen rig og fattig paa Penge betydningsløs. Under Evighedens synspunkt er der kun én Forskel, der betyder noget, om et Menneske er rig eller fattig paa Naade.”*¹⁰⁹ Med disse ord slår **Westergaard-Jacobsen** tonen an i sin prædiken. Økonomisk rigdom er nemlig ingen garanti for, at mennesket kommer frelst gennem livet. Både vellevned og gerrighed kan true dets tro og føre til vantro.

Der er ifølge Westergaard-Jacobsen ikke noget galt i at bruge penge på udsmykning, bare man er bevidst om, at det hele engang skal forgå, og ikke glemmer at klæde sin sjæl: *”Hvis du indretter dig som den rige Mand, da ligger din egen Sjæl foran dit Huses[sic] Dør som en Tigger.”*¹¹⁰

Det er dog ikke kun den rige, som skal passe på pengenes magt: *”deres Magt over et Menneske kan være lige stor, enten han har Pengene eller ej. Derfor, om du ligner den rige Mand eller ej, det afgøres ikke af din Tegnebogs Indhold, men af dins Sjæls Indhold. Det afgørende er ikke, hvor meget eller hvor lidt vi har, men paa hvad Maade vi har det.”*¹¹¹ På denne måde viser Westergaard-Jacobsen, at det at være fattig ikke er det samme som at have en let indgang til frelsen. Også den fattige skal vogte sig for pengenes magt, som han kalder ”dæmonisk”.

Hvis ikke mennesket klæder sin sjæl godt nok på, vil det ikke gå godt, når man kommer til ”dødens grænsestation”. Der vil det nemlig miste alt, som det har samlet sig sammen i livet. Kun to ting kan mennesket ikke miste: sine synder og Guds nåde, Jesus. Westergaard-Jacobsen understreger derfor vigtigheden af at vidne om, at der findes et himmel og et helvede.

”Der kommer ingen fra de døde for at fortælle os det. Men Jesus skulde jo i Grunden være troværdig nok. Han véd noget om Himlen. For der er han fra. Han véd også noget om Helvede. For der har han været under Gudsforladthedens Mørke paa Golgatha. Vi er viise, om vi regner med

¹⁰⁷ Westergaard-Jacobsen, Anton: *Rigdom og Fattigdom*, i Indre Missions Tidende #23 1942, s. 353-354.

¹⁰⁸ Schack, 1945, s. 205-210. Prædikenen er fra 1943.

¹⁰⁹ Westergaard-Jacobsen, 1942-2, s. 353.

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Ibid.

*Jesu Ord.*¹¹²

Derfor opfordrer Westergaard-Jacobsen til, at mennesket tager imod Jesu hjælp til at komme igennem døden og dommen. *”Han hjælper os i Gang med Troen og Forsagelsens Liv. Han hjælper os ogsaa igennem engang, igennem Døden og Dommen. Den rette Rigdom er stadig at modtage Herrens Hjælp.*”¹¹³

Schack tager udgangspunkt i betydningen på hebraisk af Lazarus' navn, ”Gud skal nok hjælpe”. *”Heri ligger Lignelsens Brod, det er opbyggeligt at tænke paa, at netop saadan et fattigt og ulykkeligt Menneske er overladt til Gud, og at Gud vil hjælpe ham. Men Lazarus var overladt til Gud – af den rige Mand. Og det er knap så opbyggeligt.*”¹¹⁴ At Lazarus var overladt til Gud var altså for den rige mand blevet en undskyldning for ikke at gøre noget og for at blive uforstyrret i sin lykke og rigdom. Og tilsvarende har mange andre mennesker brugt Lazarus' navn som en undskyldning for ikke at hjælpe mennesker i nød. Men hvis et menneske ifølge Schack stoler på, at Gud nok skal sørge for at tage sig af den fattige og på den måde opretholder forskellen mellem den fattige og rige her i livet, så må det menneske også tage med, at så opretholder det også forskellen mellem den den fattige og den rige efter døden. Bare med modsat fortegn.

For at undgå dette må mennesket lytte til Moses og profeterne. Schack udlægger dette som ordet og ikke som religiøsitet. Ordet viser mennesket den Lazarus, som ligger foran dets dør. *”Udvejen af Fortabelsen skal ikke søges langt borte eller højt oppe, dér, hvor vi helst vil søge den, for at slippe for vor Næstes Nød. Nej, Udvejen er lagt op foran vores Dør, hvor Lazarus ligger ... Udvejen er, at det Svælg, du selv har befæstet mellem dig og din Næstes Nød, forsvinder.*”¹¹⁵

Mennesket kan dog ikke selv få det svælg til at forsvinde. Tværtimod, mennesket skal forstå, at *”vi i Virkeligheden er paa samme Side som den fattige Lazarus: for vor Rigdom og Lykke og Tryghed er kun indbildt, selv om den var nok saa aandelig og nok saa kristelig; vor Virkelighed er Fortabelse.*”¹¹⁶

Når mennesket indser dette, kan det ifølge Schack føle Guds godhed. Men det må finde sig i, at *”være sammen med den fattige Lazarus, d.v.s. kun at have Gud at haabe paa og slet ikke sin egen Rigdom, heller ikke sin Omvendelse, Syndserkendelse og Tro ... Han [Jesus] kom for at tage vort eget Liv fra os og give det til Lazarus og saa lade os nøjes med det Ord: ”Gud skal nok hjælpe!”*”¹¹⁷

112 Ibid, s. 354.

113 Ibid.

114 Schack, 1945, s. 206.

115 Ibid, s. 209.

116 Ibid.

117 Ibid, s. 210.

Forkyndelsen i Indre Mission og Tidehverv i 1940'erne og i nutiden

Schacks budskab er altså, at mennesket, som vil tro på Gud, må indse, at det ikke på nogen måde er rig i Guds øjne, og at det kun kan overkomme svælget mellem det selv og mennesker i nød ved at indse, at det i lige så høj grad selv er i nød. For kun det menneske, som er i nød og ikke på nogen måde er rig, har brug for Gud og kan komme til at føle hans godhed.

Sammenligning:

Westergaard-Jacobsen mener, at den kristne må klæde sin sjæl godt på, det vil sige, at det må være frelst og dermed være rig på nåde, for at kunne overvinde døden og få det evige liv. Schack taler ikke om, at mennesket på nogen måde kan være rigt. Det kan kun være åndeligt fattigt, og netop i dets fattigdom kan Gud hjælpe det og lade det føle Guds godhed. Og det kan slet ikke bruge sin syndserkendelse, omvendelse og tro til noget. Westergaard-Jacobsen siger det ikke direkte, men det må formodes, at han i høj grad mener, mennesket kan bruge sin syndserkendelse, omvendelse og tro til noget, nemlig til at få del i Guds nåde og blive frelst.

Hos Westergaard-Jacobsen er det vigtigt med tro og forsagelse, velsagtens forsagelse af for eksempel den materielle rigdoms fristelser. Mennesket må altså leve en form for kristenliv og kæmpe for ikke at tabe sin tro og frelse. Hos Schack må mennesket i stedet helt opgive den kamp og indse dets åndelige fattigdom, som må vare ved hele livet, hvis det vil frelses. Ved døden mener Westergaard-Jacobsen nemlig, at mennesket kan fremvise Guds nåde i sit liv – troen - og dermed blive frelst. Schack siger det ikke direkte, men vil angiveligt mene, at mennesket ved døden kun kan fremvise sin egen åndelige fattigdom og håbe på Guds nåde. Westergaard-Jacobsen fremhæver desuden eksistensen af Himmel og Helvede, mens Schack mest taler om fortabelsen i livet før døden.

4. søndag efter Trinitatis – Matthæusevangeliet 5,43-48

Christian Bartholdy: Himmerlandsprædikener¹¹⁸ og Tage Schack: Prædikener¹¹⁹

Bartholdy indleder: ”*Jesus sætter et Maal for os, og det er for den, der vil tage det alvorligt, et forfærdeligt Maal.*”¹²⁰ Men Bartholdy mener, det alligevel er bedre at sætte et så højt mål, end hvis det var et ganske opnåeligt mål. For når mennesket opnår et opnåeligt mål, bliver det ramt af tomhed og mangler nu noget at gøre resten af sit liv. Budet om at elske sine fjender er et mål, som først opfyldes i himlen, men som mennesket kan stræbe efter i sit liv.

118 Bartholdy, 1942, s. 198-202

119 Schack, 1945, s. 224-229. Prædikenen er fra 1944.

120 Bartholdy, 1942, s. 198.

Forkyndelsen i Indre Mission og Tidehverv i 1940'erne og i nutiden

”Hvordan gennemføre det? For vi er jo dog klare over, at selv om det først er opfyldt i Himlen, og selv om det vel ogsaa er Jesu Mening dermed at afsløre os vort eget syndige Selv for at drive os til ham og gøre Brug af hans Naade, saa er det vel ogsaa Guds Mening, at noget skal virkeliggøres i vort Liv. Og han har givet os en Virkeliggørelse for Øjne[sic], nemlig hos Jesus selv.”¹²¹

Et led i virkeliggørelsen af budet om at elske sin fjende er, at mennesket ikke skal finde sig i alt.

Hvis et andet menneske vil begå et overgreb eller dræbe en, må mennesket godt sætte sig til nødværge, da det på den måde forhindrer det andet menneske i et begå en synd. At elske sin fjende er altså ikke at lade ham gøre alt imod sig.

Et andet led i virkeliggørelsen af budet er ifølge Bartholdy, hvis det lykkes for et menneske at få dets fjende som kristen broder ved at få det til at finde Guds tilgivelse. Under korset kan mennesket så stå sammen med dets tidligere fjende, og de bliver hinandens medsyndere, som finder tilgivelse.

Dette giver et fællesskab mellem mennesket og dets fjende. Bartholdy citerer den gamle indremissionær Anders Stubkjær:

”Jeg kan ikke faa Kærlighed til at strømme ud fra mit Hjerte, men jeg kan stille mig selv og mine Tilhørere under Korset. Saa er vi Medsyndere, der trænger til eet: Tilgivelse. Men hver Gang vi har taget imod den, saa lader Gud lyse for os et Maal langt, langt ude i Horisonten. Jeg har nu fuldkommet det for dig, bliv nu fuldkommen. Jeg har elsket dig, elsk nu. Jeg har tilgivet dig, tilgiv nu.”¹²²

Bartholdys budskab er altså, at menneskets behov for tilgivelse giver det en form for ligeværdighed med dets fjende, som det kan bruge i virkeliggørelsen af budet om at elske sin fjende.

For **Schack** betyder budet om at elske sin fjende ikke,

”... at det onde ikke er ondt, eller at alt er lige godt og derfor i Virkeligheden ligegyldigt, bare vi kan faa Fred og selv være i Sikkerhed. At elske sin Fjende er ikke at sige god for hans Handlinger eller at bære over med dem; men det er at være bundet til at tjene ham; og det er ikke det samme som at give efter for ham.”¹²³

At elske sin fjende indebærer at have ansvar for ham/hende, og det indebærer også at ”...straffe og dømme, fordi man ved, at ens Næste ogsaa staar under Guds Krav.”¹²⁴ Schack mener heller ikke, at mennesket hurtigt skal skille sig af med sin fjende ved at give ham sin tilgivelse. Man er nemlig bundet til ham, fordi han er et medmenneske. I stedet for at tilgive sin fjende og derved løsrive sig

¹²¹ Ibid, s. 200.

¹²² Ibid, s. 202.

¹²³ Schack, 1945, s. 226.

¹²⁴ Ibid.

fra ham, må mennesket i stedet sætte en grænse og dømme hans handlinger, hvis de strider mod loven. Ellers bliver mennesket ifølge Schack medskyldig i det onde, fjenden gør. Jesus elskede selv sine fjender til døden, og derfor kan han kræve det samme af mennesket. Budet derom er

*”Guds Lov, som er opfyldt af ham, og som han skænker os Syndere i opfyldt Stand. D.v.s.: i Troen og Haabet til Kristus elsker jeg mine Fjender, om jeg end i denne Syndens Verden er deres Modstander. For ved Jesu Kors er jeg eet med mine Fjender. Under Guds Tilgivelse er jeg eet med dem; for ingen af os har andet end Kristus tilbage at haabe paa.”*¹²⁵

Denne enhed med fjenden gælder dog ifølge Schack kun ved Jesu kors. Andre steder i livet skal mennesket ikke være ét med fjenden. Men fællesskabet om som synder at have brug for Guds barmhjertighed er dog noget, som kan forene mennesket med dets fjende. Mennesket må ved korset møde det som et menneske. Det har samme håb, nemlig håbet til Kristus. Men det indebærer tilsyneladende ikke, at mennesket skal tilgive sin fjende. Snarere sætte grænse for ham og dømme ham.

Sammenligning:

Bartholdy og Schack mener begge, at mennesket ikke skal være blødsøden, ikke tilgive sine fjender, ikke lave fjendens ondskab om til godhed, og at det skal sætte grænser for sin fjende. Ifølge Bartholdy må mennesket sætte sig til nødværge overfor fjenden, og Schack mener, mennesket må dømme og straffe fjenden. Her er de to altså mere eller mindre enige, så vidt som det fremgår af deres prædikener.

Bartholdy og Schack mener også begge, at under Jesu kors finder mennesket et fælles sted at stå med sin fjende. Der, som syndere, der håber på Guds tilgivelse, er de lige. Men også kun der. Ikke andre steder.

De er desuden også begge af den holdning, at Jesus har elsket sine fjender, og at Jesus på den måde har opfyldt budet for mennesket om at elske sine fjender, og vist det en vej at gå. Menneskets kærlighed til fjenden er altså en kærlighed, det får fra Jesus. Han elsker menneskets fjender på dets vegne.

Bartholdy og Schack er altså i denne prædiken helt enige.

11. søndag efter Trinitatis – Lukasevangeliet 7,36-50

Christian Bartholdy: Himmerlandsprædikener¹²⁶ og Tage Schack: Prædikener¹²⁷

¹²⁵ Ibid, s. 229.

¹²⁶ Bartholdy, 1942, s. 232-236.

¹²⁷ Schack, 1945, s. 236-241. Prædikenen er fra 1942.

Bartholdy diskuterer i sin prædiken det offentlige aspekt af syndsbekendelsen. Kvinden i bibelberetningen salver Jesu fødder ganske offentligt. ”*Var det nu nødvendigt, at hun bar sig saadan ad? Vi tror vel paa, det var nødvendigt, hun fik Tilgivelse. Men er det ikke en Sag mellem os og Gud, som vi ikke behøver at proklamere, saa alle faar det at vide, maaske endda paa en upassende Maade?*”¹²⁸ Ifølge Bartholdy er synden rigtigt nok en sag mellem Gud og mennesker; men nogle går også for meget op i, hvad andre mennesker tænker. Det kan også blive en undskyldning for ikke at få bekendt sin synd. Jesus er mellemmanden mellem mennesket og Gud i forhold til tilgivelse af synden, og i dag betyder det, at det er hans menighed, som er mellemed. Derfor bør der være noget offentligt over syndsbekendelsen: ”*For alles Øjne at være ved: her kommer en Synder, der ved, kun én, der kan hjælpe mig. Og det maa hele Sagnet godt vide. Ja, den, der aldrig tør gaa den Ydmygelses Vej, han finder aldrig en naadig Gud.*”¹²⁹

Den offentlige del af syndsbekendelsen er altså nødvendig, fordi den er ydmygende. Synden kan ikke fjernes ved en generel bekendelse over for Gud af, at man er en stor synder. ”*Det er for nemt, det kan vi alle. Nej, gaa rundt til dem, du har gjort Uret. Betal tilbage, hvis det er noget, der kan betales tilbage. Bed om Tilgivelse, hvis der er nogen levende, du kan bede om Tilgivelse.*”¹³⁰

Bartholdy selv kalder det ydmygelse. Men det rummer tilsyneladende også en tanke om mellemmenneskelig forsoning, så tilgivelsen netop ikke kun er fra Gud, men også fra de mennesker, man eventuelt har forbrudt sig mod. En ydmygende mere eller mindre offentlig handling, i form af at mennesket også må forsøge at rette op på det brudte i forhold til medmennesket, er altså en slags forudsætning for, at mennesket kan få tilgivelsen fra Gud og medmennesker.

Schack fokuserer i sin prædiken på, at kvinden salvede Jesu fødder, fordi hun havde mødt det ufortjente. ”*For hende betød det ikke – som det betyder i vores Mund, at vi faar mere godt, end vi har fortjent; nej, det betød, at hun havde faaet det modsatte af, hvad hun havde fortjent; for hun havde fortjent Forkastelse og Dom.*”¹³¹ Derfra får hun modet til at bryde normerne og gå ind og salve Jesu fødder.

Schack mener, at spørgsmålet til mennesket derfor bliver, om det har mødt det ufortjente: ”*... at vi virkelig intet andet har fortjent end Forkastelse og Dom. Og naar det er saadan, saa bliver det, at jeg intet godt har fortjent, det eneste sikre, og alt andet bliver usikkert. Saa bliver der Frygt og Bæven inderst inde – overfor Livet og overfor den Gud, der staar bagved Livet.*”¹³² Men mennesket

128 Bartholdy, 1945, s. 233.

129 Ibid, s. 234.

130 Ibid, s. 235.

131 Schack, 1945 s. 240.

132 Ibid.

vil hele tiden videre og finde sikkerheden. Så det vil prøve at flygte fra usikkerheden i det ufortjente og bevæge sig over mod at få, som det har fortjent og finde sikkerhed i det. Men ”*Et Evangelium, som ikke grunder sig paa dette ”ufortjent”, men paa, at vi dog kan naa frem til at fortjene andet end Dom og Straf, er Vrøvl; i hvert Fald ikke Jesu Evangelium. Der, hvor alt er ufortjent, er det eneste Sted, hvor Evangeliet høres.*”¹³³ Når mennesket har indset dette og på den måde er blevet ”reduceret”, kan det glæde sig over evangeliets enkelthed.

Schack taler i sin prædiken imod dem, som på forhånd havde rubriceret kvindens handling som ond, fordi hun ikke passede ind i deres kategori for et godt menneske. Ifølge dem gør gode mennesker gode handlinger. Men ifølge Schack er kvindens gerning en levende kærlig handling mod et medmenneske, og den bryder dermed alle rubriceringer.

Ifølge Schack må mennesket altså indse, at det hører under den rubrik af mennesker, som kun fortjener straf og dom. Det er menneskets rubrik. Der kan det stå i det rette forhold til Gud, og der kan det modtage og forstå evangeliet. Et hvert forsøg på at bevæge sig hen i en anden rubrik er misforstået og fører i sidste ende til, at mennesket bliver som farisæerne og forsøger at få sikkerhed og at få som fortjent, nemlig mere end det egentlig har fortjent og ikke det stik modsatte af, hvad det har fortjent.

Sammenligning:

Bartholdy fokuserer mest på kvindens handling og på det, den symboliserer: at mennesket må ydmyge sig, inden det kan få tilgivelse og frelse. Denne ydmygelse indeholder tilsyneladende også en forsoning med de medmennesker, som mennesket har forbrudt sig mod. Schack fokuserer på årsagen til kvindens handling, nemlig at hun har mødt noget, som var fuldstændig ufortjent.

Bartholdy mener, mennesket må gøre noget og bringe sig et bestemt sted hen – ydmygelsens sted – for at kunne blive frelst. Schack mener modsat, at mennesket ikke skal gøre noget for at kunne blive frelst, men blive på det sted, hvor det fortjener dom og forkastelse. Kun der kan det finde tilgivelse.

Et budskab om, at mennesket skal bevæge sig et andet sted hen, er ifølge Schack vrøvl og et usandt evangelium, og det må derfor formodes, at han vil rette den kritik mod netop Bartholdys prædiken: at der ikke skal nogen ydmygelse og forsonende handling til, før mennesket kan finde tilgivelse.

Modsat rammer Bartholdys kritik også et budskab, som det Schack forkynder: Bartholdy mener ikke, det er nok med en generel syndsbe kendelse, og nok heller ikke, at det er nok at fastholde at mennesket fortjener forkastelse og dom, hvilket Bartholdy måske nok må formodes at være enig i.

Men der må også en handling til. En ydmygende og forsonende handling, hvor mennesket overfor medmennesker forsøger at rette det brudte op. Dette aspekt hører sammen med tilgivelsen fra Gud.

¹³³ Ibid, s. 241.

Så i disse to prædikener er Bartholdy og Schack hver især kritiske overfor det budskab, som den anden kommer med.

16. søndag efter Trinitatis – Lukasevangeliet 7,11-17

Søren Nyegaard¹³⁴ i Indre Missions Tidende¹³⁵ og Tage Schack: Prædikener¹³⁶

Ifølge Nyegaard passer teksten om opvækkelsen af enkens søn i Nain godt til tiden. Både fordi det er september og efterår. Bladene på træerne visner. Men også fordi ”... *den Verden, vi daglig kommer i Berøring med, naar vi aabner vor Avis eller lukker op for Radio, er en Verden, der nu om nogen Sinde ligger i Mørke og Dødens Skygge.*”¹³⁷ I en sådan situation under anden verdenskrig nytter det ifølge Nyegaard ikke noget at fornægte døden. I stedet må mennesket glæde sig over, at Jesus har besejret døden og mørkets magt, og det må gå på den fredens vej, som fører til det evige liv. ”*Og det bør enhver gøre sig klart, at her gælder der bestandig et enten – eller; er Fødderne ikke blevet ledet ind paa Fredens og Evighedens Vej, da er man paa en Vej, der fører til Smerte; thi der gaar man med sin Død sin Dom i Møde.*”¹³⁸

Der er altså to veje. Den evige vej og smertens vej. Eller med andre ord, Nyegaard taler her om den dobbelte udgang. Begge veje fører til døden, men der er to forskellige udgange efter døden, alt efter hvilken vej man gik på inden døden.

Ordet om Jesu opvækkelse af enken i Nains søn nåede ud i hele landet, og på samme måde må den kristne i Danmark føre budskabet om den opstandne Jesus ud i landet omkring ham. Jesus giver nemlig ”*sit Folk en Fremtid og et Haab. Netop i en Tid, hvor Alvoren er over os ogsaa som Folk betragtet som aldrig før, da skulde det naturligt være Høsttid for Guds Rige i vort Folk.*”¹³⁹ Det enkelte menneske i Danmark må vælge, hvilken vej det vil gå, men også Danmark som folk må tilsyneladende vælge, hvilken vej det vil gå; evighedens vej, som fører til liv, eller smertens vej, som fører til undergang og død.

Schack taler om døden. ”*Ikke som en fjærn Begivenhed, ikke blot som vort Livs Grænse langt ude i Horisonten, men om den Død, som er i os allerede i Dag som Frygt, som Træthed, som Tomhed, eller hvad Navn man nu vil give den.*”¹⁴⁰ Det egentlige i døden er, at den gør ting forbi, og

¹³⁴ Præst i Thisted kirke 1937-1952.

¹³⁵ Nyegaard, S.: *Døden og dens overvindelse*, i Indre Missions Tidende #38 1942, s. 593-594.

¹³⁶ Schack, 1945, s. 248-253. Prædikenen er fra 1943.

¹³⁷ Nyegaard, 1942, s. 593.

¹³⁸ Ibid, s. 594.

¹³⁹ Ibid.

¹⁴⁰ Schack, 1945, s. 248.

mennesket kan ikke slippe for at skulle beskæftige sig med alle de spørgsmål, som dødens vished rejser.

Schack spørger, om livet er en fælde, som ingen slipper levende ud af.

”Ja, ingen slipper levende herfra; men en Fælde er Livet ikke. Døden er vel den eneste Udgang; men Haabet er i denne Udgang. Der er ikke Haab for os andre Steder end i vor Død. Vi kan ikke komme videre; Døden hører med til det, vi kalder vort Liv. Et endeløst Liv for os var det værste Helvede. Derfor maa vi dø. Men Haabet er i Døden: ”Straf var den før; nu er den Dør og Gang til Himmerige.””¹⁴¹

Håbet er, at Jesus er de levendes Gud og ikke dødes Gud, og i hans nærhed findes døden ikke mere.

”Hvor Gud er, er der ingen Død. Og Gud er her i Dag, ligesaavel som den Dag udenfor Nains Porte. I Kristi Ord kommer han til os; og saa er Døden ikke til mere. Kun Gud er til. Kun Gud er det sidste. Vi er saa heller ikke selv til mere. Vi lever i Gud og ikke andre Steder.”¹⁴²

Schack taler også om, at mennesket kun lever et sted, og det er i Guds ord. I Guds ord har mennesket et usynligt liv, som han også kalder opstandelsen. Fordi mennesket på den måde lever i Gud og hans ord, så lever det Gud nært.

Beretningen om opvækkelsen af enkens søn i Nain skal altså forkynde håb:

”Alle Kristi Ord er fyldt med Haab, - ikke Haab om, at vort Liv skal vise sig stærkere end Døden, men om at der i det, der for os er Død, er Liv og Opstandelse; at Livets Regnskab er gjort op og det store Underskud tilgivet; at Livets Skat atter vil blive givet os for at vi kan bære den videre i al Evighed.”¹⁴³

For Schack er døden altså nærmest en slags barmhjertig handling fra Guds side. Den udfrier os af livet, og mennesket kan håbe på at få livet igen efter døden og leve evigt. På den måde bliver døden ifølge Schack næsten en slags frelseshandling fra Guds side. Der er nemlig ikke noget håb for mennesket før døden, kun efter, og dermed bliver døden nærmest en velsignelse.

Sammenligning:

Nyegaard taler om den dobbelte udgang, og at den allerede starter inden døden, nemlig ved at mennesket kan gå på evighedens vej eller smertens vej, alt afhængig af om, det bliver frelst. Schack taler om en enkelt udgang på livet. Det er døden, og den bliver nærmest på den måde en frelseshandling, som leder videre til det evige liv, som det må formodes alle mennesker skænkes, idet der for Schack ikke er noget skel mellem mennesker. For Schack er der ingen død i det evige

¹⁴¹ Ibid, s. 252.

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ Ibid, s. 253.

liv, der er mennesket nemlig hos Gud. For Nyegaard derimod er det kun det menneske, som er blevet frelst og har gået på evighedsvej, som får det evige liv hos Gud. De andre mennesker kommer et mere smerteligt sted hen.

Opsamlende sammenligning af prædikenerne fra 1940'erne

Ved læsning og sammenligning af de foregående tyve prædikener er der nogle ting, som træder frem som typiske for den indremissionske og den tidehvervske forkyndelse.¹⁴⁴

Når de indremissionske prædikanter taler om livet før døden, taler de blandt andet om, at mennesket kan opnå fred og glæde. Der er altså en erfaringsdimension i kristendommen, og det er muligt som kristen at have positive erfaringer og følelser. Hos de tidehvervske prædikanter er der også en erfaringsdimension, men der er udelukkende tale om negative erfaringer og følelser: åndelig fattigdom, sikkerhed der forsvinder, og forventningen om ikke at kunne se frem til andet end at fortjene Guds straf og dom.

Der er også en klar forskel med hensyn til, om man fremhæver det dennesidige eller hinsidige liv. De indremissionske taler godt nok også om livet før døden og den glæde og fred mennesket kan opnå der. Men deres primære fokus er på det evige liv efter døden. De tidehvervske prædikanter taler derimod næsten udelukkende om livet før døden.

Både de tidehvervske og indremissionske prædikanter taler en del om dom, men det er på forskellige måder og tidspunkter. Den tidehvervske forkyndelse af dom er en dom, mennesket altid er under og ikke kan undslippe, undtagen efter døden, som er en slags udfrielse/frelse fra livet. Dommen er altså mest før døden. I den indremissionske forkyndelse er dommen efter døden, og det er noget, som mennesket rammes af efter døden. Men hvis mennesket er frelst, kan dommen få et positivt udfald, og det kan få det evige liv. I den indremissionske forkyndelse er dommen noget truende og noget, mennesket skal prøve at slippe igennem. For den tidehvervske prædikant er dommen også primært straf, men for eksempel Schack taler om, at Guds nåde gemmer sig under hans dom. Og ligesom døden kan blive en udfrielse/frelse fra det liv, hvor mennesket er under forkastelse og dom, kan dommen også blive en slags nåde fra Gud.

Med andre ord kan man sige, at den tidehvervske forkyndelses eskatologi er proleptisk/præsentisk, mens den indremissionske forkyndelses eskatologi er futurisk.

¹⁴⁴ Som den træder frem i de i denne opgave analyserede prædikener.

Forkyndelsen i Indre Mission og Tidehverv i 1940'erne og i nutiden

Den indremissionske forkyndelse lægger en del vægt på, at der er et skel mellem mennesker. Det skel er både mellem den omvendte og den uomvendte før døden, og mellem den frelste og den fortabte efter døden, det, man kalder den dobbelte udgang. Derfor er det vigtigt for den indremissionske forkyndelse at prædike til omvendelse. I den tidehvervske forkyndelse er der intet skel mellem mennesker før døden, det eneste skel er mellem Gud og mennesker.

Der er også kun en enkelt udgang. Alle dør og får tilsyneladende det evige liv uden hensyn til, hvordan de levede livet inden døden. Formodentlig bliver alle frelst.

Den tidehvervske forkyndelse er desuden meget kritisk over for enhver tale om sikkerhed og om, at mennesket kan vide, det er frelst. Mennesket må blive i principiel usikkerhed og uro og nøjes med at håbe på Gud midt i hans dom. Den indremissionske forkyndelse er mere positiv overfor tanken om, at mennesket kan vide, det er frelst. Mennesket kan komme om på den anden side af omvendelsens risiko og usikkerhed og erfare, at det betalte sig at træffe valget. Den tidehvervske forkyndelse betoner modsat, at mennesket aldrig finder ud af, om det nytter. Det kan kun håbe. I forlængelse af dette betoner den indremissionske forkyndelse, at der kan være en vækst i kristenlivet, for eksempel i form af glæde og fred og åndelig rigdom. I den tidehvervske forkyndelse er der ingen "positiv" vækst, højst en vækst i usikkerhed, vantro, frygt og åndelig fattigdom.

Der er også en forskel mellem den indremissionske og tidehvervske forkyndelse, når det kommer til spørgsmålet, om mennesket skal gøre noget med hensyn til frelsen. I den indremissionske forkyndelse er der en synergistisk tendens. Mennesket må omvende sig, det må søge tilgivelse hos Gud og andre mennesker, det må gøre op med sin synd. I den tidehvervske forkyndelse kan mennesket ikke noget. Det er Gud, som opfylder loven, så mennesket kan blive frelst. Mennesket kan og skal kun håbe; dog er der indimellem en fremhævelse af, at mennesket skal være vedholdende i håbet. Det skal håbe på trods af den usikkerhed, det erfarer, og ikke på grund af det, det erfarer, som det er i den indremissionske forkyndelse.

Dog er der både i den indremissionske og i den tidehvervske forkyndelse en betoning af, at der til et liv med Gud også hører handling og et liv i tjeneste for medmennesket.

Både den indremissionske og den tidehvervske prædikant taler om betydningen af øjeblikket. Det er nu, mennesket kan omvende sig og blive frelst, siger den indremissionske. Det er nu, mennesket skal indse, at det er fattigt og under Guds dom og håbe, siger den tidehvervske.

I forlængelse heraf er der i den tidehvervske forkyndelse en vægtlægning på det enkelte menneske og dets eksistentielle valg. Den indremissionske forkyndelse vægtlægger både den enkelte og troens folk (kirken) og har også det nationale aspekt med. Også Danmark bør omvende sig og følge Guds

plan. Kun på den måde kan det overleve krigens usikkerhed og bestå for evigt. Det må dog nok formodes, at i hvert fald det nationale apokalyptisk skyldes, at prædikenerne er blevet til i tiden op til eller under anden verdenskrig.¹⁴⁵

Der må altså siges at være stor forskel på den tidehvervske og indremissionske forkyndelse, som den træder frem i de her analyserede prædikener. Forskellen skyldes især forskellige holdninger til erfaringsdimensionen, skellet mellem troende og ikke-troende både før døden (skellet) og efter døden (alles frelse eller dobbelt udgang), trossikkerhed, menneskets samarbejde i frelsestilegnelse, og om Guds dom er før eller efter døden. Bortset fra spørgsmålet om Himmel og Helvede har de fleste forskelle altså at gøre med troens og kristenlivets natur. Men det er naturligt, at det især er disse ting, som træder frem i forkyndelsen, og det må antages, at der også på andre områder vil være en stor forskel mellem de indremissionske og de tidehvervske prædikener. For eksempel på nogle dogmatiske områder, som eksempelvis graden af menneskets syndighed, hvor det må antages, at tidehvervsteologer mener menneskets syndighed er af kvalitativ art og ikke kun kvantitativ art, som det må antages, at de indremissionske teologer mener, eller på nogle praktisk-teologiske områder, for eksempel spørgsmålet om præsten skal involvere sig i et aktivt menighedsliv, hvor tidehvervsteologen nok i højere grad vil modsætte sig dette. Men det er i denne opgave teologien, som den træder frem i forkyndelsen, jeg har som emne, og derfor vil jeg ikke bevæge mig yderligere ud i diskussioner af, hvad de teologiske forskelle eventuelt reelt måtte være "uden for" forkyndelsen.

Det virker til desuden til, at målgruppen for den indremissionske forkyndelse primært er den uomvendte, i mindre grad den omvendte. I forkyndelsen kaldes der til omvendelse og frelse. Både til den omvendelse, som sker én gang for alle, og til den omvendelse, som sker hver dag. For den tidehvervske forkyndelse er målgruppen den uomvendte, da der slet ikke findes nogen omvendte. Der kaldes til en slags eksistentiel omvendelse, hvor mennesket må indse dets plads overfor Gud, men det er udelukkende til den omvendelse, som må ske igen og igen. Der findes nemlig ingen omvendelse, som bevirker en varig forandring i mennesket. Måske man også i målgruppen for den tidehvervske forkyndelse kan inkludere den, som tror sig omvendt, eksempelvis netop den indremissionske. Ifølge en tidehvervsk tankegang kunne den indremissionske person godt have brug for at høre det tidehvervske budskab. Og tilsvarende, ifølge indremissionske tankegang

¹⁴⁵ Dette stemmer også godt overens med Indre Mission og KFUM's afvisning af at gå med i Dansk Ungdomssamvirke i 1940. Dansk Ungdomssamvirke arbejdede på et nationalt og kulturelt grundlag, og selvom Indre Mission, som det ses i to af de analyserede prædikener, bekymrede sig om Danmarks fremtid, så var det i forkyndelsen kampen skulle stå. Derfor kunne de ikke "gå ind i et åndeligt oplysningsarbejde, hvor forkyndelsen af det kristelige budskab ikke er det ufravigelige arbejdsgrundlag og den kristelige livsindstilling målet". Andersen & Lindhardt, 1966, s. 232-235.

kunne den tidehvervske person godt have brug for at blive omvendt.

Sammenligning med sekundærlitteraturen

Mette Kathrine Grosbøll giver denne beskrivelse af det tidlige Tidehvervs forkyndelse:

*”Når Kristus skulle forkyndes, var det som Guds ord og ikke som et ideal til efterfølgelse. I den barthske og tidehvervske forkyndelse blev talen markant negativ, især i forhold til liberalteologiens positive tilgang til mennesket. Den negative teologi kom til at udgøre en slags befrielse for disse teologer. At alle de mennesskelige værdier over for Gud intet var, har øjensynligt taget en kæmpemæssig byrde fra de unges skuldre, der havde levet i Studenterforbundets pietistiske idealisme. Retfærdiggørelsen var man ikke ansvarlig for ved egen gerning; den skulle tilsiges en i forkyndelsen af Guds ord.”*¹⁴⁶

Kurt Larsen lister også en lang række kendetegn op for den tidehvervske teologi og forkyndelse: modstand mod menneskecentrering, imod for stor vægtlægning på menneskets omvendelse, erfaring og forbedring, imod det optimistiske menneskesyn - i stedet skal menneskets syndighed prædikes. På grund af denne syndighed kan man heller ikke tage udgangspunkt i menneskets lykketrang, idealer og længsler. Tidehverv var imod at tale om et skel mellem troende og vantro, skellet var mellem Gud og mennesker. Frelse var kun noget som mennesket kunne håbe på, og Tidehverv afviste en fast kristen etik. Dette var blot nogle af kendetegnene.¹⁴⁷

Alt i alt må det siges, at Grosbølls og Larsens beskrivelser af den tidehvervske forkyndelse stemmer godt overens med den beskrivelse af den tidehvervske forkyndelse, som jeg har udledt af de tidehvervske prædikener, som jeg indtil videre har analyseret i denne opgave.

Kurt Larsen karakteriserer Bartholdys forkyndelse¹⁴⁸ som primært en omvendelsesforkyndelse, og han mener, Bartholdy så det som forkynnderens opgave at påpege synden i tilhørernes liv, og gerne helt konkret med udpegelse af, hvilke bud tilhørerne eventuelt overtrådte. Dermed blev det afsløret, at de var under Guds dom, og de måtte så kaste sin lid på Gud. Han talte også klart om livets dobbelte udgang til Himmel eller Helvede.¹⁴⁹

Kurt Larsens beskrivelse af Bartholdys forkyndelse passer udmærket med de ovenfor fundne konklusioner på den indremissionske forkyndelse i de indremissionske prædikener, som jeg indtil videre har analyseret.

¹⁴⁶ Grosbøll, 2007, s. 24.

¹⁴⁷ Larsen, 2007, s. 149.

¹⁴⁸ Som må antages at være nogenlunde i overensstemmelse med resten af Indre Missions forkyndelse på den tid. Der er i hvert fald ikke umiddelbart nogen mærkbar forskel på forkyndelsen i hans prædikener i denne opgave og i de andre indremissionske prædikener i denne opgave fra samme tid.

¹⁴⁹ Larsen, 2014, s. 86-94

H. I. Hansens beskrivelse af den indremissionske forkyndelse må også siges at være nogenlunde rammende. Han kritiserede den for at have et for letvægtigt og ikke radikalt nok syndsbegreb, for at tale meget om omvendelse og skellet mellem troende og vantro, for at vægtlægge menneskets del i frelsen for meget, for at søge tegn på om de er frelst eller ej hos sig selv, og for at lægge for lidt vægt på Guds gerning, når det kommer til frelsen. Uden at tage stilling til om hans kritik er berettiget eller ej, må det siges, at hans kritik meget godt beskriver forskellen på den indremissionske og den tidehvervske forkyndelse, både som den er fremstillet i sekundærlitteraturen, og som den fremtræder i de i denne opgave analyserede prædikener.

Prædikenenanalyse 2

1. søndag i advent - Lukasevangeliet 4,16-30

Thomas Kristensen¹⁵⁰ i Indre Missions Tidende¹⁵¹ og Jesper Bacher¹⁵² i Tidehverv¹⁵³

Kristensen begynder med at henvise til, at det er 1. søndag i advent. Der tændes lys i adventskransen: *"Og hvor har vi brug for adventslyset! Vi har brug for lys i vintermørket; vi har brug for lys ind i det mørke, som tidsånden lægger ud over os; vi har brug for lys ind over de mørke sider hos os selv; og vi har brug for et lys, som varer ved, selv når dødens og undergangens mørke truer."*¹⁵⁴ På samme måde er evangeliet et sådant lys, som kan bringe mennesker ud af det mørke, de er i. Tilhørerne til Jesu tale blev i første omgang begejstrede, men anklagede ham senere for gudsbespottelse og deraf følgende dødsstraf - ifølge Kristensen efter samme logik, som når *"ekstreme islamistiske regimer i dag stener folk, der findes skyldig i blasfemi. Det er den samme hårde og ubønhørlige gudsforståelse, der gør sig gældende."*¹⁵⁵

På første søndag i kirkeåret bliver mennesket mindet om, at det er godt at høre budskabet om Jesus, og at der i resten af kirkeåret venter mange søndage med gode budskaber. *"Men evangeliet er også en alvorlig sag. For det lukker os kun ind i Jesu godhed, hvis vi hører efter. Ellers kan det skubbe os*

¹⁵⁰ Præst i Hvide Sande i Vestjylland indtil 2014.

¹⁵¹ Kristensen, Thomas: *Det første lys*, i Indre Missions Tidende #48 2013. Jeg har benyttet onlineadgangen til alle de numre af Indre Missions Tidende, som jeg bruger i denne del af opgaven. I onlineudgaven er der ikke angivet sidetal, så jeg vil ikke lave direkte sidetalshenvisninger, når jeg bringer et citat. Prædikenerne fylder dog kun to-tre sider i bladet, så hvis man vil tjekke referencen, er det forholdsvis let at finde. Onlineudgaven kan tilgås på <http://indremission.dk/imt/arkiv/>

¹⁵² Præst i Vejleby, Tirsted, Skørtinge og Hillested sogn på Lolland.

¹⁵³ Bacher, Jesper: *Advent i de øde vange*, i Tidehverv #1 2012, s. 18-20

¹⁵⁴ Kristensen, 2013.

¹⁵⁵ Ibid.

*længere væk. Som det skete i Nazaret. – ”Nådeåret” gik dem forbi og videre til andre.”*¹⁵⁶ Dermed lægger Kristensen an til, at mennesket må vælge, om det vil lytte til evangeliet eller ej. Han lader dog ikke mennesket om at svare, men giver selv det bekræftende svar: *”Hvad svarer vi da? Jo, vi vil gerne takke ja til være sammen med Herren Jesus i det nye kirkeår. Og på evighedens lyse morgen.”*¹⁵⁷ Dermed bringes evighedsperspektivet i spil. Evangeliet kan både lyse op for mennesket i dette livs mørke, men er også det, som giver det evige liv.

To ting er umiddelbart lidt interessante ved Kristensens afslutning: For det første at han ikke lader tilhøreren selv svare på evangeliets tiltale, men takker ja på deres vegne. For det andet at han bruger ”vi-form”. Så hvor det første måske tyder på en lidt stedfortrædende tankegang, hvor præsten svarer på folkets vegne, så stiller han sig solidarisk med brugen af ”vi-formen” under den samme tiltale som tilhørerne. På den måde bliver han nærmest billedet på en hyrde, som leder sin menighed og taler på deres vegne.

Bacher tager udgangspunkt i salmen ”Blomstre som en rosengård” og dens ord om, at de øde vange skal blomstre. Disse øde vange kan både være virkelige øde vange og være et billede på det indre liv i mennesket, hvor elendighed, livsløshed og håbløshed kan herske. Det gode budskab, Jesus udråber, er netop godt nyt til de øde vange. Han udråber et nådeår. Ifølge Bacher er *”..et nådeår ... ikke min ret. Et nådeår er ikke, at jeg får det, som jeg vil ha’ det, men at Gud vil have med mig og alle andre mennesker at gøre. Nåde er ikke en belønning og en fremhævelse af mig. Nådeåret er Guds gave, som gives efter hans vilje, ikke efter min vilje og forventning.”*¹⁵⁸

Jøderne mente, det var deres forsteret at få Guds opmærksomhed, og de bliver blandt andet vrede, fordi Jesus fortæller om hedningerne, som blev helbredt af Elias og Elisa. Men ifølge Bacher er Gud den nådige og store Gud, som forbarmer sig over hvem han vil, og sender sin nåde – Jesus – over hvem han vil. Fordi Gud i Jesus er kommet til mennesket, kan de øde vange blomstre. Men det sker i skjulthed. Skjult for øjet, men dog ikke skjult for troen.

*”Hvem, der tror på Jesus, hvem der lever af hans tilgivelse, er allerede i Paradiset. Ikke fordi han eller hun lever i idel lykke og vandrer omkring på grønne enge højt hævet over verdens fortrædeligheder og livets genvordigheder, men fordi han eller hun lever som et Guds barn, elsket, favnet og på vej hjem gennem al mørke, ja, gennem døden.”*¹⁵⁹

Ifølge Bacher kommer Jesus igen til mennesket, hver gang evangeliet forkyndes, og mennesker

156 Ibid.

157 Ibid.

158 Bacher, 2012, s. 19.

159 Ibid, s. 19-20.

Forkyndelsen i Indre Mission og Tidehverv i 1940'erne og i nutiden

lytter til hans ord. Det ord, som ikke kommer menneskets forventninger i møde, men ryster dem, kommer også til mennesket. Og så endelig en dag skal Jesus komme igen i magt og herlighed. Det skal ryste verden, og alt skal blive nyt.

Sammenligning:

Umiddelbart virker det som om, Kristensen og Bacher har meget af det samme på hjerte. Jesus kommer med et budskab om lys og frelse, og mennesket kan få del i det, hvis det tager imod og tror. Eneste nævneværdige forskel er, at Kristensen svarer ja på tilhørernes vegne til evangeliets tiltale, mens Bacher lader opfordringen stå ubesvaret og lader det være op til tilhøreren at tage imod det glade budskab eller ej.

Sammenligning med 1940'ernes prædikener:¹⁶⁰

Bartholdy og Kristensen tager begge for givet, at deres tilhørere tilhører de troendes flok. Bartholdy gør det ved at sammenligne de troende med de personer i teksten, som tager imod Jesus, og Kristensen gør det ved selv at svare ja til evangeliets tiltale på menighedens vegne. Derudover virker de til at være på samme teologiske spor.

Olesen Larsen og Bacher lader begge opfordringen stå åben til tilhørerne og er således enige om den åbne tiltale. De er også enige om Guds storhed. Det er Gud, der skænker frelsen og åbenbarer sig for hvem han vil. De er også enige om, at Gud ikke opfylder vores drømme og forventninger. De er dog også uenige, idet Olesen Larsen identificerer tilhørerne som værende i den forargede flok, hvorimod Bacher mener, mennesket kan blive et Guds barn og vel på den måde komme sig over forargelsen og eje frelsen, og tilhøre den gruppe, som tager imod Jesus. Som et billede på forskellen kan man sige, at hos Olesen Larsen skal alt i mennesket dø, og Gud må skænke det et nyt liv, hvor dets forventninger hos Bacher "kun" skal rystes, og derefter skal det gives nye forventninger. Der er altså tilsyneladende hos Bacher en større kontinuitet mellem det, som var før mødet med Jesus og det, som er efter.

Sammenfattende kan man sige, at forskellen mellem den tidehvervske og indremissionske forkyndelse, som den træder frem i de her analyserede prædikener, er mindre i de nutidige prædikener end i dem fra 1940'erne, idet den indremissionske stort set er uforandret, hvorimod den tidehvervske har forandret sig lidt ved Bachers betoning af, at mennesket kan være frelst og være et Guds barn.

3. søndag i advent – Matthæusevangeliet 11,2-10

¹⁶⁰ I dette tilfælde lidt upræcist, da Olesen Larsens prædiken er fra 1951.

Niels Henrik Hovaldt¹⁶¹ i Indre Missions Tidende¹⁶² og Morten Rydal¹⁶³ i Tidehverv¹⁶⁴

Hovaldt taler om tvivl, da det er noget, som kan ramme alle mennesker.

”Hvem kan ikke komme i tvivl? Selv den stærkeste kan komme i tvivl. Ikke mindst når livet byder på modgang. Det er så nemt at være stærk i troen, så længe alt går godt, men når livet gør ondt, melder tvivlen sig ofte: Hvorfor skal dette dog ramme mig? Har Gud helt glemt mig? Er jeg faldet ud af nåden?”¹⁶⁵

Også Johannes Døber, som umiddelbart virkede til at være en stærk person med et radikalt budskab, blev ramt af tvivlen. Mennesket, som rammes af tvivlen, må gøre det samme, som Johannes Døber gjorde; henvende sig til Jesus med tvivlen. Det hjælper nemlig ifølge Hovaldt ikke noget at lukke tvivlen inde eller fornægte dens eksistens. Mennesket må se den i øjnene. Når mennesket har gjort det, kan det gå til Jesus med tvivlen.

”Og det er netop, hvad tro er. Tro er at klynge sig til Jesus, når alt mit eget brister. Tro er ikke i modsætning til tvivl – eller modsat. Tro og tvivl er ofte faste følgesvende. I større eller mindre grad, fordi vi menneskers tro også udarter sig forskelligt. Det er nemlig kun den, der tror, der også kan komme i tvivl. Hvor der ingen tro er, er der jo heller ikke noget at tvivle på. Vantroen tvivler aldrig.”¹⁶⁶

Så der er altså ifølge Hovaldt en næsten positiv ting ved tvivlen; den viser, at der faktisk er en tro. Dernæst kommer Hovaldt ind på årsagen til tvivlen. Mennesket kan selv være årsag til tvivlen, hvis det for eksempel *”... har fristelser, vi ikke gør op med, men gemmer for os selv, vil det underminere troen, og tvivlen vokser nemt. Hvis vi har uopgjorte forhold i relationer til andre mennesker, vil det fylde os med reel skyldfølelse, og følgen kan blive berettiget tvivl på Guds nåde.”¹⁶⁷* Mennesket bærer altså selv en del af ansvaret for, om tvivlen dukker op. Hvis det udsulter sin tro, vokser tvivlen lettere. Men mere tid til andagt og bøn kan mindske risikoen for, at tvivlen vokser. Og tilsyneladende mener Hovaldt, hvis jeg forstår ham rigtigt, at det, at mennesket tvivler og fyldes med skyld på grund af uopgjorte relationer, kan gøre, at Guds nåde måske ikke gælder for det. Hovaldt fortsætter med Jesu svar til Johannes. Johannes skulle se på Jesu under i sin tvivl. Ikke fordi de under skulle overbevise ham om, at han selv ville opleve et under. Men citatet fra Esajas

¹⁶¹ Missionær i Odense for Indre Mission.

¹⁶² Hovaldt, Niels Henrik: *Tvivlens fangehul*, i Indre Missions Tidende #51 2012.

¹⁶³ Præst i Hem, Hingborg og Dølby og skribent i bladet Tidehverv.

¹⁶⁴ Rydal, Morten: *Troen*, i Tidehverv #3 2011, s. 70-72.

¹⁶⁵ Hovaldt, 2012.

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ Ibid.

bog om at de ”*blinde ser, døve hører....*” henviser til, hvad der sker, når Jesus kommer. Underne er et tegn på, at Jesus er Messias.

Hovaldts budskab til det tvivlende menneske er altså, at det skal gå til Jesus med sin tvivl og dernæst læse i Bibelen for der at finde svar på, hvem Jesus er, og hvilke løfter der ellers gives i Bibelen til den tvivlende.

Rydal begynder med at påpege det mærkelige i at stå på en prædikestol og tale om tro, i stedet for at tale om Kristus. Han mener, det er det samme, som hvis en bilsælger taler om bilens levering i stedet for at tale om bilens indhold. Men indimellem er det dog i orden at tale om tro.

Rydal vil gerne aflive to fordomme. Den første fordom er, at det kun er nogle mennesker, som tror, mens andre udmærket kan leve uden tro. Til det anfører Rydal, at alle mennesker tror. ”*Vi forholder os hele tiden i tro eller mistro til omverdenen. Den tro, vi taler om i kirken, er ganske den samme, som vi taler om, når vi taler om at tro f.eks. på en vens tilsagn eller løfte, en piges ja, eller en brugtvognsforhandlers lovord om hans gamle sminkede Toyota.*”¹⁶⁸ Dermed er alle mennesker troende i den forstand, at alle tror på en hel masse ting.

Den anden fordom er, at troen ”*er en slags indre oplevelse eller indre sikkerhed, som nogen har. En særlig indstilling til verden eller et særligt menneskesyn, som kun de troende har adgang til, mens alle andre mener noget andet. Troen som en slags indre frekvens.*”¹⁶⁹ I den forståelse af tro handler det ifølge Rydal om ikke at komme i tvivl og derved miste forbindelsen. Denne forståelse af tro får også nogle mennesker til at tænke, at de ikke kan tro, da de ikke mærker denne sikkerhed eller varmen i hjertet, men kun tvivl.

Begge fordomme om tro fjerner fokus fra Kristus og flytter lyset hen på troen selv. I stedet for mener Rydal, at beretningen om Johannes Døber i fængslet fortæller, hvad tro er. Da Johannes er midt i sin tvivl, søger han ikke svar på spørgsmålet, om han har tro eller ej. Han spørger, om Jesus er Kristus. Hans disciple kommer tilbage og giver ham en øjenvidneberetning om, hvad Jesus gør. ”*Dér har vi et billede på, hvad tro er. At høre et ord udefra, talt af andre direkte og med myndighed til en om Kristus. Ikke om troen.*”¹⁷⁰ Dette gør ikke, at Johannes slipper ud af sin tvivl. Men han har nu noget at veje op imod sin tvivl. På samme måde kan mennesket komme i kirke med sin tvivl og usikkerhed og der høre om Kristus. Tilbage står så for mennesket kun at vælge, om det vil tro på ordet om Kristus eller ej. Eller som Rydal siger: ”*Fanden kommer anstigende med sit vrøvl om troen, som man skal have først eller føle i sit indre. Væk med det! Det er netop det salige: Dette står lige åbent for alle. Min egen tvivl og forvirring kan ikke lave om på det sagte. Det er, som jeg har*

¹⁶⁸ Rydal, 2011, s. 71

¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ Ibid, s. 72.

*hørt det. Tør du tro det, eller tør du ikke?*¹⁷¹

Sammenligning:

Hovaldt og Rydal er enige om, at mennesket ikke slipper for tvivlen, og at det godt kan tro, selvom det tvivler. Rydal må dog formodes ikke at være enig med Hovaldt i, at tvivlen er et slags tegn på, at man har troen. Tvivlen virker for Rydal nærmere til at være en slags menneskelig grundtilstand, hvor den hos Hovaldt er noget, som kan angribe troen og noget, som mennesket selv kan være med til at fremkalde.

For Hovaldt er tro noget mennesket kan eje, og som det derfor kan miste. Troen styrkes, og tvivlen bekæmpes ved, at mennesket henvender sig til Jesus og læser i Bibelen. For Rydal er tro at høre ordet om Jesus og turde tro på det. Dermed virker det, som om Hovaldt og Rydal både er uenige om, hvad tvivl og hvad tro er.

Sammenligning med 1940'ernes prædikener:

Exner og Hovaldt er enige om, at tvivlen kun rammer den troende, og at tvivl dermed forudsætter tro. Exner mener dog, at Djævelen står bag tvivlen, mens Hovaldt mener, at mennesket er med til at skabe den. Det må dog formodes, at begge vil mene, at det andet også spiller ind. De er enige om svaret på tvivlen, nemlig at gå til Jesus og se på ham og det, han har gjort.

Schack og Rydal er enige om, at tvivl er et grundvilkår, men hvor Schack mener, mennesket skal blive i den og vente og håbe og ikke gøre noget, mener Rydal, at mennesket skal høre ordet om Jesus, lade det være en slags modvægt mod tvivlen, og tro ordet. Der er dermed en større grad af aktivitet og bevægelse hos Rydal end hos Schack. Det gælder ikke kun om at miste alt og håbe, men om at gøre noget aktivt og modigt ved tvivlen; tro! (og ikke ”kun” håbe og vente).

Sammenfattende kan man sige, at forskellen mellem den tidehvervske og indremissionske forkyndelse, som den træder frem i de her analyserede prædikener, er mindre i de nutidige prædikener end i dem fra 1940'erne, idet den indremissionske stort set er uforandret, hvorimod den tidehvervske har forandret sig lidt med Rydals tale om, at mennesket skal turde tro, og ikke blive i tvivlen og håbe og vente.

Nytårsdag – Lukasevangeliet 2,21

Anders Dalgaard¹⁷² i Indre Missions Tidende¹⁷³ og Johannes H. Christensen¹⁷⁴ i Tidehverv¹⁷⁵

¹⁷¹ Ibid.

¹⁷² Præst i Sindbjerg og Øster Snede sogn.

¹⁷³ Dalgaard, Anders: *Navnet Jesus betyder alt*, i Indre Missions Tidende #52/53 2006.

¹⁷⁴ Præst i Skovshoved kirke indtil 2009.

¹⁷⁵ Christensen, Johannes H.: *Navnet*, i Tidehverv #2 2009, s. 46-48

Dalgaard fremhæver navnet Jesus i sin prædiken. På nytårsdag sættes der med evangelieteksten en kurs for det nye år og for menneskets liv.

*”Jesus-navnet tager ikke skuffelserne, sorgerne og savnet eller døden fra os i det nye år. Jesus-navnet tager ikke fristelserne, vores syndige tilbøjeligheder og handlinger samt vore fald fra os i det nye år. Men Jesus-navnet er en ledestjerne. Det er fyrtårnet, der blinker og viser vej gennem skuffelser, savn og sorg.”*¹⁷⁶

Dalgaard fortsætter med at tale om navne. Mennesker kendes på deres navne, og navne har en betydning. Mennesker i dag spekulerer ikke så meget over, hvad navne betyder, men det var anderledes på Jesu tid. Ifølge Dalgaard blev Jesu komme forudsagt i Det Gamle Testamente, og nogle af hans navne blev nævnt, blandt andet *”Underfuld rådgiver, vældig Gud....”* Og englen, som besøger Maria og forkynnder for hende, at hun skal blive med barn, giver hende også besked om, hvilket navn barnet skal have. Jesu navn er altså vigtigt. Det betyder *”Herren frelser”* og *”hos Jesus er der overensstemmelse mellem hans navn betydning og hans livs opgave. Jesu liv, død og opstandelse er din og min frelse.”*¹⁷⁷

Fordi Jesus-navnet er navnet på frelseren, må mennesker ifølge Dalgaard bruge det i mange forskellige situationer:

*”Når vi fristes af Den Onde, må vi løfte Jesus-navnet frem, som skjold og banner, for de onde ånder skælver for dette navn. Når vi beder, må vi gøre det i Jesu navn, for i dette navn er vores bønner hørt. Når vi prædiker Ordet, må vi gøre det i Jesu navn, for i dette navn vil Herren selv fuldføre ords gerning.”*¹⁷⁸

”Jesus” er altså ifølge Dalgaard både navnet på den person, som frelste mennesker dengang på korset, men det er også et navn, som mennesker kan bruge i deres daglige kristenliv.

Christensen bruger først en del plads på at tale om, hvordan kristent og teologisk sprog sniger sig ind, når almindelige sekulære mennesker skal tale om ting som monarki, ægteskab og omskærelse. På samme måde er et navn også noget mystisk og sakralt. Christensen beretter, hvordan et navns betydning er vigtig - både i Det Gamle Testamente og i dag. Jesus blev med sit navn knyttet til en slægt, et folk og en historie. Men han får også et andet navn, Kristus, som betyder den salvede konge. På samme måde har den kristne *”fået et tilnavn, som Jesus fik tilnavnet Kristus. I vores dåb*

¹⁷⁶ Dalgaard, 2006.

¹⁷⁷ Ibid.

¹⁷⁸ Ibid.

*blev vi nemlig opkaldt efter ham, som man kan opkalde et barn efter morfar eller farfar, og vi fik det mageløse og forunderlige navn, at vi må kaldes **kristne**.*"¹⁷⁹

Mellem ens borgerlige navn og den, som bærer det, er der en vekselvirkning: "*Jeg bærer navnet, navnet gør mig til den, jer[sic] er, og som den, jeg er, skaber jeg mig et navn.*"¹⁸⁰ Men menneskets nye kristne tilnavn gør ifølge Christensen noget andet. Det lægger en evighedsdimension ind over menneskets liv. Det jordiske navn går i graven, når mennesket dør, men det kristne tilnavn gør ikke. "*Da jeg i min dåb blev opkaldt efter Jesus Kristus og fik tillagt navnet kristen, blev jeg på mystisk, sakral vis løst ud af **den** jordiske virkelighed, som er min uomgængelige fra vugge til grav, og sat ind i en anden større virkelighed: Guds virkelighed.*"¹⁸¹ At være sat ind i Guds virkelighed betyder ifølge Christensen, at mennesket er borger i det himmelske samfund, hvor kun kærligheden skal bestå. Denne kærlighed kan bære mennesket gennem livet og give det frimodighed til at leve.

Sammenligning:

Dalgaard og Christensen fokuserer begge meget på et navns betydning, og hvad Jesu navn betyder for det kristne menneske. Dalgaard har mest et dennesidigt perspektiv. I de hårde ting og kampe, mennesket står i i sit kristenliv, kan Jesu navn hjælpe og bære det igennem. Når mennesket i tro klynger sig til navnet Jesus, ejer det det, som navnet betyder, nemlig frelse.

Christensen fokuserer på det, som sker med mennesket i dåben, at det bliver et kristent menneske og dermed kommer ind i Guds virkelighed og får en evighedsdimension i dets liv. Christensen har dermed i højere grad end Dalgaard det hinsidige perspektiv med.

Ellers minder de to prædikener en del om hinanden.

Sammenligning med 1940'ernes prædikener:

I forhold til prædikenerne fra 1940'erne er rollerne byttet om. I 1940'erne har indremissionske Westergaard-Jacobsen det hinsidige perspektiv på frelsen og kristenlivet og kæder det hinsidige evige liv tæt sammen med det dennesidige. Tidehvervske Schacks syn på frelsen og kristenlivet er primært dennesidigt og eksistentielt.

I de nutidige prædikener som set ovenfor er det tidehvervske Christensen, som har fokus på evighedsdimensionen og det hinsidige liv, hvorimod indremissionske Dalgaard har fokus på det dennesidige perspektiv af frelsen og kristenlivet.

Sammenfattende kan man sige, at forskellen mellem den tidehvervske og indremissionske forkyndelse, som den træder frem i de her analyserede prædikener, er mindre i de nutidige

¹⁷⁹ Christensen, 2009, s. 47. Christensens markering.

¹⁸⁰ Ibid.

¹⁸¹ Ibid, s. 48. Christensens markering.

prædikener end i dem fra 1940'erne, og den tidehvervske og indremissionske forkyndelse har ovenikøbet ændret placering med hensyn til om frelsen og kristenlivet primært skal forstås dennesidigt eller hinsidigt.

Septuagesima - Matthæusevangeliet 25,14-30

Flemming Baatz Kristensen¹⁸² i Indre Missions Tidende¹⁸³ og Jesper Langballe¹⁸⁴ i Tidehverv¹⁸⁵

Kristensen begynder med at fastslå, at alle har fået noget. Derfor er der ingen, som kan komme og sige, at de ikke har fået noget, da én talent svarer til 15 års løn for en arbejdsmand. Han fortsætter med at spørge, om det ikke er uretfærdigt, at menneskene i lignelsen ikke får lige mange talenter? Men for det første gør Gud ikke forskel på mennesker. Alle er lige over for ham. Og for det andet:

”Gud kender os. Han ved, hvem vi er, og hvad vi kan magte. Det tager han hensyn til. Og den, der ikke magter så meget, skal ikke så meget som den, der kan mere. Og omvendt. Den, der har fået meget betroet, har et større ansvar og skal udrette mere, for det kan han. Derfor er der ingen grund til misundelse eller til at se ned på nogen, blot til at tage fat.”¹⁸⁶

På regnskabsdagen tager Herren talenten fra den tjener, som kun havde fået én og giver den til den, som havde fået ti. Men Kristensen afviser, at det er en slags omvendt Robin Hood: *”Men vi hører det forkert; meningen er kun at udtrykke det forhold ved livet, at når et mennesket forvalter det, han eller hun har fået af Gud, så det bliver Gud og mennesker til glæde, så bliver det menneske selv rigere i dyb forstand. Og omvendt: Gør man det ikke, bliver man fattigere.”¹⁸⁷*

Talenterne har altså ifølge Kristensen ikke noget med penge at gøre, men det er de evner, som mennesket har fået af Gud.

Den tredje tjeners problem er ikke, at han er misundelig, mener Kristensen. Heller ikke at han mangler evner, eller har mødt modgang. *”Nej, han har en indgroet mistillid til chefen, han kan simpelthen ikke lide ham, han ser ikke, hvilken god chef han har, og derfor maler han sig op i et hjørne af vrede, surhed, ondskab og dovenskab. Derfor præges hans liv af frygt.”¹⁸⁸* Hvis mennesket lever sit liv på denne måde, er det ”udenfor”. Kristensen ser i lignelsen en advarsel til mennesket mod at have vantro og kolde hjerter. I stedet må det indse, at det er tjener for en god og generøs herre, og det må finde livets mening i at give det, som det har fået. Hvis det gør det, kan det få ”...

¹⁸² Præst i Sct. Pauls kirke, Aarhus.

¹⁸³ Kristensen, Flemming Baatz: *Guds livsperspektiv*, i Indre Missions Tidende #7 2014

¹⁸⁴ Præst i Thorning og Grathe kirke 1975-2007. Død 2014.

¹⁸⁵ Langballe, Jesper: *Regnskabsdagen*, i Tidehverv #1 2005, s. 22-24

¹⁸⁶ Kristensen, 2014.

¹⁸⁷ Ibid.

¹⁸⁸ Ibid.

lønnen: forfremmelse, mere at se til og en invitation til at få del i Jesu egen glæde ved et veldækket bord – det, som gudstjenesten og nadverens puls ånder af.”¹⁸⁹

Langballe begynder med lignelsens kontekst, nemlig et afsnit af Matthæusevangeliet, hvor Jesus taler om sin genkomst ved verdens ende. Dermed mener Langballe, at denne lignelse handler om dommedag ved verdens ende, og ikke kun er en moralsk historie om, at mennesket ikke bør grave sit talent ned, men i stedet leve sit liv spontant og i øjeblikket, som mange prædikener ifølge Langballe ellers fortæller. I stedet mener han, at lignelsen fortæller, at mennesket skal leve med regnskabsdagen for øje, og den fortæller om Gud, at ”... *han efterlod os i verden med et ansvar, en opgave - vores liv - men det underlige er, at der slet ikke følger nogen handlingsplan med om, hvordan opgaven skal forvaltes. Ingen instrukser, ingen moralsk opskrift på, hvordan talenterne skal bruges.*”¹⁹⁰

Den tredje tjener, som graver sin talent ned, kan ifølge Langballe være en gammeldags berøringsangst pietist, en konfliktsky fredselsker eller den spontane moderne følsomme kristne. Men det kan også være

”... os selv? - at vi i hvert fald ikke har nogen garanti for, at det ikke er os selv. Os, der klamrer os til livet som vort eget, også når vi hævder, at vi med umådelig travlhed eller inderlig hengivenhed har sat alt på spil. Vi levede dog som den uduelige tjener, som om livet tilhørte os selv. Vi levede uden regnskabsdagen for øje.”¹⁹¹

Fordi mennesket savnede en handlingsplan for livet, forargedes det på Gud og kunne kun se ham som en herre, der høster, hvor han ikke såede. Og det endte med at omdigte Gud og gøre ham til en god og gavmild Gud, som kan bekræfte mennesket i dets egen plan for, hvordan livet skal leves. Men i stedet må mennesket ifølge Langballe rette blikket mod Jesus, som fortalte lignelsen. Han gav sit liv for mennesket og er nærmere mennesket, end det er sig selv.

”Og sådan stillede han os i livets ansvar og opgave - som den, der selv løste opgaven for os på forhånd. Sådan lagde han ansvaret på os - som den, der selv bar det. Sådan gav han os i barnedåben den tro, som er at leve med regnskabsdagen for øje - men uden frygt for Guds strengthed, for bag hans tilsyneladende strengthed gemmer sig hans uendelige godhed, der skænker os troen i et evigt løfte om, at vi hver dag er undervejs mod hans rige.”¹⁹²

Mennesket skal leve dets liv i kald og stand i bevidstheden om, at Gud engang kræver livet tilbage

¹⁸⁹ Ibid.

¹⁹⁰ Langballe, 2005, s. 23.

¹⁹¹ Ibid.

¹⁹² Ibid, s. 23-24.

med renter. Det er ikke skræmmende, men trøstende, for livet tilhører ikke mennesket selv, og Jesus i himlen trækker renter for det. Ydermere, når mennesket ved troen har et forhold til den herre, som kommer igen på dommedag, så kan det hvile i, at Gud ser ”... *sin elskede enbårne søn i os, sine ulydige børn. Eller han ser os som den tjener, til hvem han på regnskabsdagen siger: - Gå ind til din Herres glæde!*”¹⁹³

Sammenligning:

Hos Kristensen er budskabet, at mennesket skal forvalte de evner, det har fået. Det kan være store evner eller små evner, og det skal bringe det betroede tilbage til Gud, og det vil så modtage løn. Perspektivet virker umiddelbart til at være dennesidigt, og regnskabet er i dette liv, omend den eskatologiske dommedag nok også er med i billedet. Hos Langballe er dommedag efter døden hovedperspektivet. Mennesket er godt nok også en slags forvalter, men det, det eventuelt får tjent, tæller ikke. Det gør kun Jesu stedfortrædende gerning, da menneskets livsformål er at leve i Guds virkelighed og stå i et trosforhold til ham, mens det slider sig helt op. Hos Kristensen er livsformålet for mennesket derimod at forvalte det, det har fået givet, og yde den arbejdsindsats, som er passende til opgaven.

Sammenligning med 1940'ernes prædikener:

Kristensens perspektiv i prædikenen er primært dennesidigt; regnskabsdagen sker også i dette liv, mens Bartholdys regnskabsdag er efter døden. Hos Schack falder Guds dom i dette liv, mens Langballes fokus er på regnskabsdagen efter døden. Dermed har den indremissionske og den tidehvervske forkyndelse til denne bibeltekst byttet perspektiv. Den indremissionske har ikke mere helt det samme udtalte fokus på dommedagen efter døden, det fokus er til gengæld nu i den tidehvervske forkyndelse. Guds dom er nu ikke længere kun eksistentiel og i det daglige liv, den er også efter døden.

Bortset fra dette skift i perspektiv er forskellene mellem den tidehvervske og den indremissionske forkyndelse nogenlunde opretholdt. I den indremissionske forkyndelse taler man om den løn, mennesket får, og at den mere eller mindre er fortjent, idet mennesket har risikeret/givet væk og modtager igen. Hos Schack kan mennesket kun håbe, og ikke få sikkerhed for, at det er frelst, mens der dog hos Langballe er en større åbning for, at mennesket kan vide, at det på dommens dag vil gå videre til den store fest, idet Kristus stedfortrædende står for forvaltningen af det liv, mennesket har fået betroet af Gud.

Sammenfattende kan man sige, at forskellen mellem den tidehvervske og indremissionske

¹⁹³ Ibid, s. 24.

forkyndelse, som den fremtræder i de her analyserede prædikener, er mindre i de nutidige prædikener end i dem fra 1940'erne, idet de har ændret deres holdning til, om regnskabsdagen er før eller efter døden, og idet Langballe i højere grad taler om, at mennesket mere eller mindre kan vide, at det på regnskabsdagen vil blive lukket ind i himmelen. Det behøver ikke længere kun at holde sig til håbet, der har tilsyneladende sneget sig lidt sikkerhed ind.

2. søndag i fasten – Matthæusevangeliet 15,21-28

Flemming Baatz Kristensen: Mens de gik og talte sammen¹⁹⁴ og Carsten Breengaard¹⁹⁵ i Tidehverv¹⁹⁶

Kristensen indleder med at sige, at prædiketeksten fortæller om en side af Jesus, som man ikke ser så mange steder; den afvisende Jesus og den Jesus, som kalder en kvinde for en lille, uværdig hund. Kristensen mener, der kan være flere mulige forklaringer på dette. Det kan for eksempel være, at det var uværdigt for en jødisk rabbiner at tale med en arabisk kvinde dengang, eller at hedningernes tid endnu ikke var kommet. Kristensen mener dog, at disse to forklaringer er uaktuelle for menneskets liv i dag. Den tredje forklaring er stadig aktuel:

”Sådan oplever vi faktisk Gud indimellem. Sådan ter Gud sig for os. Vi beder, og vi får intet svar. Gud er tavs. Han er et andet sted end vi. Hjælpen er øjensynligt ikke til os. Sådanne erfaringer gør vi os i livet. Og når vi er begyndt at være bevidste om Gud, så kommer der ørkentider, hvor Gud tier, så kommer anfægtelsens mørke, hvor vi ikke kan finde Ham, og så er der mørkt!”¹⁹⁷

Den fjerde forklaring er ifølge Kristensen, at Jesus ønsker at teste kvindens (og menneskets) tro, så den kan vokse og styrkes og modnes og blive viljestærk.

Kvinden i prædiketeksten er utrolig viljestærk og lader sig ikke afvise, hverken af Jesu tavshed, disciplenes modstand eller Jesu afvisende ord. Hun kryber hen foran ham og knæler ved hans fødder. Til sidst får hun, hvad hun ønsker: datterens helbredelse. Hun vandt troskampen. Kristensen peger på det forbilledlige i kvindens handlinger:

”Når vi erfarer Guds tavshed og modsigelse, skal vi gøre, som hun gør, og sige til os selv: Det kan ikke passe, sådan er Han ikke. Jeg ser Hans milde øjne bag den strenge afvisning. Jeg bliver ved med at søge, banke på. Han har lovet, at den, der beder, får, så jeg slipper Ham ikke, før Han velsigner mig.”¹⁹⁸

¹⁹⁴ Kristensen, Flemming Baatz: *Mens de gik og talte sammen*, Forlagsgruppen Lohse, Fredericia: 2006, s. 104-107.

¹⁹⁵ Dr. Teol og indtil 2005 ansat på Religionshistorie på Københavns Universitet.

¹⁹⁶ Breengaard, Carsten: *Den fignemomme lighedsidé*, i Tidehverv #6 2009, s. 134-136.

¹⁹⁷ Kristensen, 2006, s. 105.

¹⁹⁸ Ibid, s. 106.

Jesus opøver på den måde menneskets tro, og det kan derefter modtage velsignelse i dets liv. Han må ifølge Kristensen indimellem anvende hård¹⁹⁹ trospædagogik for at kalde troen frem hos mennesket. Udgangen bliver da: *”Han velsigner den, der søger Hans hjælp før eller siden! Velsignelsen består af Hans Brød til os, Hans offer, Ham selv. En krumme er nok, når det er Hans Brød!”*²⁰⁰

Breengaard peger i prædikenen på, at det er let for mennesket i dag at blive forarget på Jesu handlinger, da vi jo alle er lige. Idéen om lighed og at vi alle er mennesker og dermed det samme, er blevet en dominerende tanke de sidste 200 år. Men Breengaard mener netop derfor, at lighedsidéen er overfladisk. Den udsletter historien og menneskets vaner og kultur. På grund af den moderne idé om lighed bliver mennesket i dag forarget over Jesu handling mod kvinden.

*”Det, Jesus gør her i dag, er ikke på nogen måde natur. Det er nærmest ren unatur. Og for at vi skal få lejlighed til at tænke, tøver han. Han tøver, han fastfryser øjeblikket, for at vi i et kort sekund skal have chancen for at se – på os selv! Giv os mulighed for at komme ned under den blanke, pæne overflade.”*²⁰¹

Breengaard fremhæver, at alle mennesker i dag siden syndefaldet er kulturmennesker, og det er ikke noget, mennesket i dag bare kan tænke væk. Kristendommen er også på den måde en kultur, men den er også kulturkritisk. Målet er dog ikke, at vi alle skal være lige. *”Evangeliet gør noget ganske andet. Det kalder dig til nadverfællesskab, til knælen ved siden af muligvis den, du bryder dig allermindst om. For dér at modtage ordene om, og dermed fællesskabet ved, syndernes forladelse.”*²⁰² Evangeliet viser nemlig ifølge Breengaard, at ægte fællesskab ikke er et meningsfællesskab om, at alle mennesker er gode og varme.

*”Evangeliet gør noget andet, som intet sted har sin lige: Det postulerer ikke noget, som ikke er. Men det skaber noget, idet det afslører hver og en af os. Evangeliet skaber et fællesskab - ikke på trods af, at vi er syndere, men fordi vi er syndere. I dag rækker Jesus hånden ud mod den fremmede kvinde, der sandelig ikke havde nogen som helst fine ideer at vigte sig med. Det var et rent nødråb, der fik hende til at række ud efter Jesus. Det er præcis det sted, hvor også vores liv begynder. Livet i Gud! Og derigennem livet med hinanden!”*²⁰³

Breengaards budskab er dermed tilsyneladende, at mennesker er lige. Ikke på grund af en idé om

¹⁹⁹ Teksten siger egentlig ”håndhændet”, men det må formodes, at det er en stavfejl, og at der menes ”hårdhændet”.

²⁰⁰ Ibid, s. 107.

²⁰¹ Breengaard, 2009, s. 135.

²⁰² Ibid, s. 136.

²⁰³ Ibid.

Forkyndelsen i Indre Mission og Tidehverv i 1940'erne og i nutiden

lighed og ligeværd og godhed, men fordi alle er syndere og i Gud, for eksempel gennem nadverens fællesskab, finder fællesskab og lighed.

Sammenligning:

Kristensen og Breengaard tager begge udgangspunkt i, at mennesket i dag forarges over Jesu handling mod kvinden. Kristensen forklarer dernæst Jesu handling, gør den forståelig for mennesket og udleder en lektie af den og opfordrer til sidst til, at mennesket i dag gør som kvinden.

Breengaard bruger derimod tid på at forklare, hvorfor vi forarges over Jesu handling, men kommer i sidste ende også frem til, hvad mennesket kan lære af kvindens handling.

Ellers fokuserer de på to forskellige ting. Kristensen har fokus på, at Gud kan teste menneskets tro og modne den, mens Breengaard har meget fokus på lighedstanken.

Sammenligning med 1940'ernes prædikener:

Der er nogle lighedspunkter mellem prædikenerne fra 1940'erne og de nutidige. Bøss' og Schacks fra 1940'erne (som var forholdsvis enige) taler en del om viljen og udholdenheden hos kvinden, og det tema berører Kristensen også. Han er enig i, at kvindens vilje er forbilledlig. Breengaard bruger ikke så meget tid på kvindens handling, og hans prædiken er i det hele taget lidt mere politisk og kulturkritisk, men ender dog med en afvisning af, at kristendom handler om menneskets gode moral og gode vilje, men i stedet om at det må indse, at det er syndigt og har brug for tilgivelse fra Gud og dermed finder fællesskab. Dermed er der en forbindelse tilbage til Schacks prædiken.

Sammenfattende er det dog ikke umiddelbart muligt at sige noget klart om en udvikling fra 1940'erne til i dag, men forskellen mellem de indremissionske og tidehvervske prædikener må siges at være nogenlunde opretholdt.

1. søndag efter påske – Johannesevangeliet 21, 15-19

Per Ladekjær²⁰⁴ i Indre Missions Tidende²⁰⁵ og Jesper Langballe i Tidehverv²⁰⁶

Ladekjær lægger vægt på sammenligningens magt. Mennesker bruger utrolig meget tid på at sammenligne sig med andre, og det er også det, som leder disciplen Peter til fald. Han mente han var bedre end de andre, men manglede i den grad selvindsigt.

”Når vi kender historiens fortsættelse, hvor Peter fornægter Jesus tre gange, bliver Peter en

204 Lærer på Børkop Højskole – Indre Missions Bibelskole.

205 Ladekjær, Per: *Bedre end andre*, i Indre Missions Tidende #17 2014.

206 Langballe, Jesper: *Guds ensidige kærlighed*, i Tidehverv #5-6 2008, s. 110-112.

advarsel til os om, at vi er nødt til at holde op med at sammenligne os med andre. Vi har brug for at indse, at vi ikke kan stole på os selv, når det handler om vores fromhed. Kærligheden til Gud og mennesker er som regel noget mindre, end vi bryder os om at indrømme.”²⁰⁷

Når Jesus så på stranden spørger Peter tre gange, om han elsker ham mere, end de andre gør, er det ifølge Ladekjær kirurgens kniv, Jesus skærer med:

”Han vil skære sygdommen ud af Peters hjerte. Han vil vise Peter, hvordan han virkelig er. Indgrebet ser ud til at lykkes, for Peters svar bærer tydeligt præg af en bedrøvelse over sig selv, og han vil nu ikke længere gøre sig bedre end de andre. Jesus giver en lektion i selvindsigt og syndserkendelse.”²⁰⁸

Men Ladekjær mener også, at Jesus giver en lektion i tilgivelse, genoprettelse og lederskab. Jesus indsætter Peter som leder lige efter, at han har tilgivet ham. Uden prøveperiode og uden først at betale noget tilbage. Det er guddommelig tillid.

”Nu ved Peter, at lederrollen ikke er en position i Guds rige, som bliver givet til den, som er mere end de andre. Jesus giver Peter opgaven, fordi Peter har en klar bevidsthed om, at han er et syndigt menneske som de andre – og måske endda den største af dem alle. Det lader ganske enkelt til, at man bliver en bedre leder af at have en stor syndserkendelse.”²⁰⁹

Når mennesket forstår, at det er en moralsk fiasko, kan det elske Gud og blive en god leder, også for mennesker, som har svagheder i deres liv, fordi lederen selv kender til det. Tidligere var Peter selvsikker og selvisk. *”Først nu, hvor han ikke længere har sin selvsikkerhed, men kun sin egen syndighed og Jesus kærlighed for øje, får han offervilje.”²¹⁰* Ifølge Ladekjær fortæller traditionen, at Peter blev korsfæstet ligesom Jesus, og på den måde bærer Peters død også præg af den indbydelse til at følge sig, som Jesus kommer med.

Budskabet i bibelteksten er altså: *”Kig ikke på de andre – se kun på Jesus. Se på Jesu kærlighed og offervilje, for kun Jesus svigter aldrig.”²¹¹*

Langballe indleder med at sige, at disciplenes hengivenhed til Jesus kunne ligne en omklamrende kappestrid. Men Jesus ryster deres hengivenhed af sig, for han må gå vejen alene, *”... den vej, der er drevet af en kærlighed, som ikke er gensidig omklamring, men er helt ensidig: Guds kærlighed, som ikke vil have nogen modydelse tilbage, men som går vejen til enden i ensom hed[sic] og betaler*

²⁰⁷ Ladekjær, 2014.

²⁰⁸ Ibid.

²⁰⁹ Ibid.

²¹⁰ Ibid.

²¹¹ Ibid.

prisen alene.”²¹² Så når Jesus spørger Peter, om han elsker ham, er det ikke for at genopvække kappestriden eller for at pine Peter. ”*Elsker du mig? - det betyder ikke: Har du noget at yde mig til gengæld for min kærlighed? - Men det betyder: Elsker du at være elsket? - Elsker du at være til i den kærlighed, som intet kræver til gengæld – at være omsluttet af den? Elsker du at være elsket så helt ufortjent og at leve på det?*”²¹³ Det gør Peter, og dermed er han tilbage på kærlighedens vej. Jesu svar om, at han skal vogte hans lam, indvier Peter til præst. Peter har dog ifølge Langballe ikke selv ressourcerne til det. Han har kun Herrens ord og kærlighed at holde sig til. Jesus kalder også mennesket i dag:

”Ikke som et kald til os om at springe op og præstere kærlighed – til Gud eller til hinanden – og derfor ikke som noget, der kan laves politik eller organisation ud af, men som et kald til hver enkelt af kærlighedens fallitspillere, der nu får lov til at leve deres liv, omsluttede og gennemlyst af vor Herre Jesu Kristi kærlighed. Ikke at leve for kærligheden som for en stor og ædel sag, men at leve af kærlighed.”²¹⁴

Langballe fortsætter med beskrivelsen af det liv, som venter på den, som følger Jesu kald. Det liv er mennesket ikke selv herre over, men kan midt i, hvad der virker til at være blinde tilfældigheder, høre Jesu stemme. Prædiketeksten handler

”Om mennesket, som er bragt dertil, hvor det må se sin egen fallit i øjnene – og som så velsignes og kaldes til til at være præst. Om mennesket, det fattige og umyndige, der nu udstyres med en ny myndighed. - Myndigheden til at gøre det evangelium gældende, som ikke fortæller os noget nyt og sensationelt, men som beretter den gamle historie om vort liv igen og igen. Historien om Jesus og Peter og dig og mig.”²¹⁵

Den historie vil lede mennesket med myndighed og giver det myndighed. For *”At være Guds præst er ikke at være en behagesyg gople, som trækker publikum til ved elskværdig underholdning, men det er at tale med Guds egen myndighed – at befale i Guds navn.*”²¹⁶ Målet for mennesket er ifølge Langballe at bindes til det sted, det har fået af Gud, indse dets egen fallit, modtage Herrens velsignelse og gå i gang med den gerning, som er menneskets.

Sammenligning:

Ladekjær og Langballe er stort set enige. De mener begge, at mennesket ligesom Peter først skal indse dets egen utilstrækkelighed og syndighed. Dernæst skal det henholdsvis se på Jesu kærlighed

²¹² Langballe, 2008, s. 110.

²¹³ Ibid, s. 111

²¹⁴ Ibid.

²¹⁵ Ibid, s. 112.

²¹⁶ Ibid.

Forkyndelsen i Indre Mission og Tidehverv i 1940'erne og i nutiden

og leve af Guds kærlighed. På den måde får det kraft til at følge Jesus. Ladekjær mener, det får offervilje og udrustes til lederskab, mens Langballe mener, det kaldes til at være præst og tale med myndighed fra Gud. Eneste forskel mellem Langballes og Ladekjærs forkyndelse er eventuelt, at der måske ligger lidt mere indsats fra menneskets side i at se på Jesu kærlighed end i at leve af Guds kærlighed. Hos Ladekjær skal mennesket trods alt gøre noget; se, mens det hos Langballe ”kun” skal leve.

Sammenligning med 1940'ernes prædikener:²¹⁷

I forhold til prædikenerne fra 1930'erne og 1940'erne er strukturen omtrent den samme. Mennesket skal indse, at det er syndigt og ikke kan noget i sig selv. Derefter sendes det ud i tjeneste for Gud. I forhold til 1930'ernes og 1940'ernes prædikener lægges der i de nutidige prædikener mere vægt på menneskets myndighed og lederskab i den tjeneste. Den forskel, som i 1930'erne og 1940'ernes prædikener var mellem den indremissionske og den tidehvervske med hensyn til de følelser, som følger mennesket i tjenerskabet (henholdsvis glæde og bitterhed), optræder ikke i de nutidige prædikener, idet de ikke berører dette emne. Men der er ikke noget, der tyder på, at der skulle være specielt negative følelser forbundet med tjenesten i de to nutidige prædikener.

I øvrigt er det bemærkelsesværdigt, at Langballe bruger stort set samme forklaring på, hvad det betyder, når Jesus spørger Peter om hans kærlighed, som den gamle tidehvervske prædikant gjorde. Langballe udlægger det som ”Elsker du at være elsket?” og den tidehvervske prædikant udlægger det som ”Elsker du at blive elsket?”. De to udtryk ligger så tæt op af hinanden, at det virker sandsynligt, at Langballe er blevet inspireret til sit udtryk fra den prædikensamling, som den gamle prædiken stammer fra. Så selv om de betoner ting forskelligt, for eksempel taler den gamle tidehvervske prædikant om, at menneskets selv må dø, inden det kan tjene Gud, og Langballe formulerer det blødere som, at mennesket må indse dets egen fallit og så velsignes af Gud, så er der alligevel noget der peger på, at de står i samme tradition.

Sammenfattende kan man sige, at forskellen mellem den indremissionske og den tidehvervske forkyndelse, som den optræder i de her analyserede prædikener, er blevet en smule mindre i de nutidige prædikener end i de gamle. Ingen af stederne er der dog store teologiske forskelle, højst forskellige betoning.

1. søndag efter Trinitatis – Lukasevangeliet 16,19-31

Peter Hauge Madsen²¹⁸ i Indre Missions Tidende²¹⁹ og Morten Rydal på Hem-Hindborg-Dølby

²¹⁷ I dette tilfælde lidt upræcist, da den tidehvervske prædiken er hentet fra en prædikensamling fra 1930.

²¹⁸ Præst i Rønne kirke og medlem af Indre Missions Hovedbestyrelse.

²¹⁹ Madsen, Peter Hauge: *Når tro kræver handling*, i Indre Missions Tidende #22 2013.

kirkers hjemmeside²²⁰

Madsen indleder med at afvise, at den rige mand i bibelfortællingen er specielt ondskabsfuld eller ugudelig. Men den fattige mand har ligget ved hans port hver dag, uden at han har opdaget det.

”Dette er anklagen mod de rige i alle lande og til alle tider. Rigdommen har gjort ham blind.”²²¹

Madsen tager det som et spørgsmål til ham og hans læsere, da han formoder, de er rige.

”Spørgsmålet fra Jesus er så, om vi får omsat både vores rigdom og vores viden om Gud til handling i forhold til vores medmennesker, eller om vi blot har nok i os selv. Svaret på det spørgsmål lader jo til at kunne få evighedskonsekvenser for os.”²²² Ligesom den rige mand i

beretningen mente, at hans brødre ville omvende sig, hvis de så en opstå fra det døde, altså et under, så mener Madsen, at mange mennesker i dag hævder, at de vil omvende sig, hvis de får et under at se. Men Madsen er enig med Abraham. Undere kan ikke tvinge mennesker til at tro, og deres krav om et under er kun en måde at flygte fra Gud og hans ord. Og netop Guds ord er det, som mennesket skal være bundet til og indrette sit liv efter. *”Det skal det, fordi vores evige ve og vel afhænger af, om vi indretter vores liv efter dette ord! Det er ikke nok at have munden fuld af gode ord om Gud. Kærlighed til Gud må komme til udtryk i konkret omsorg for min næste.”²²³*

Så samtidig med at det er vigtigt at være tæt knyttet til Guds ord, hjælper det altså ikke noget, hvis ikke mennesket også hjælper sin næste. Ifølge Madsen er der netop mange røster i tiden i dag, som i stedet opfordrer mennesket til at leve for sig selv.

Madsen slutter af med en opfordring til at gå i Abrahams spor:

”Abrahams tro er modellen for al kristen tro. Han satte sin lid til Guds løfter. Trods al hans synd erklærede Gud ham retfærdig, fordi han stolede på Guds løfter. I den tro var han retfærdig i Guds øjne. Når vi kommer til kort over for buddet om at elske vores næste, da er det godt at hvile i, at det er af nåde, vi frelses ved tro. Det skyldes ikke os selv, gaven er Guds.”²²⁴

Madsen fremhæver altså, at menneskets fromme ord ikke hjælper noget, hvis ikke det hjælper sin næste. Så kan det ende i Dødsriget. Men samtidig fastholder han, at det er af nåde mennesket frelses, ikke af noget mennesket selv gør. Så det er hermed lidt usikkert, hvilken betydning gerninger har i den kristne tro. Mener Madsen, at de er nødvendige for ikke at ende som den rige mand i Dødsriget? Eller er de i sidste ende unødvendige, fordi mennesket frelses af nåde?

220 Rydal, Morten: *Prædiken til 1. s.e. Trin. 26/6 2011*, på <http://www.hhd-kirker.dk/side.asp?Id=92509> – set d. 2/12-2014.

221 Madsen, 2013.

222 Ibid.

223 Ibid.

224 Ibid.

Rydal begynder ved skabelsesberetningen. Gud kalder, og verden vokser frem som et svar på hans kald. På samme måde med mennesket. ”*Vi er sat ind i verden, kaldet ind til at svare der, hvor vi er.*”²²⁵ Gud har kaldt på mennesket, enhver kan ifølge Rydal finde ud af det ved at se på virkeligheden eller læse. Hvis mennesket ikke mener, det står til ansvar for nogen, så lyver det. Og det er netop det, mennesket i høj grad har gjort de sidste halvtreds år. Det har fokuseret på, at livet er tilfældigheder, og at det bedste mennesket kan gøre er at spise og drikke, følge sine drømme og ikke tænke på andre mennesker og deres skæbne.

Rydal mener videre, at lignelsen om Lazarus i Dødsriget ikke handler om en automatik om, hvem der får det godt efter døden. Jesu lignelse er en genfortælling af en gammel jødisk legende, hvor det var den skriftkloge, som var i den fattiges sted og blev frelst. Nu vender Jesus altså ifølge Rydal historien om, og den skriftkloge kommer til at stå på den riges plads, især med henvisningen til, at loven og profeterne ikke vil hjælpe hans brødre.

*”Dermed handler det slet ikke om, hvordan automatikken fungerer efter døden. Det handler heller ikke om indretningen af himmel og helvede. Det er en historie, som skal give svar til og advare den selvsikre, den, der siger: Der er ingen Gud eller den, der siger: Hvad skal jeg dog med Jesus? Jesus vil sige: Hold op med jeres virkelighedsfjerne vrøvl. Et menneske er uden undskyldning. Vi står til ansvar overfor Gud. Altid! Ingen skal slippe af sted med at påstå, det ikke passer, for enhver kan selv se det. Ikke kun i Biblen, men i enhver lov, i hverdagslivet.”*²²⁶

Rydal mener, at lovene fortæller mennesket, at det er sat ind i en sammenhæng med land, slægt, myndigheder, fællesskaber, og at det må indrette sig efter andre mennesker. Mennesket må erkende, at det er beslaglagt og bundet til verden og ikke sin egen herre. Det står til ansvar. Gud kalder på det. Mennesket skal derfor leve for Gud og for sin næste.

*”Evangeliet er slet ikke i historien, men ligger bagved. Det er jo på baggrund af virkeligheden, på baggrund af ansvaret, på baggrund af bundetheden, af alt det, vi skal og skylder, at vi skal høre om Jesus. ”Hvad skal vi med Jesus?” Sikke et verdensfjernt spørgsmål! Man kan lige så godt spørge Hvad skal jeg trække vejret for? Kender du loven, kender du virkeligheden, har du en samvittighed, da vil du råbe, da må du råbe, som de gjorde i Jerusalem: Velsignet være han, som kommer i Herrens navn!”*²²⁷

Rydal fremhæver altså den eksistentielle afgørelse til den virkelighed, mennesket er sat i som skabt væsen. Vil det tage sit ansvar på sig, eller kun kæmpe for sig selv?

225 Rydal, 2011.

226 Ibid.

227 Ibid.

Sammenligning:

Madsen og Rydal er enige, både om det forkerte mål og det rigtige mål. Mennesket skal ikke leve for sig selv, men leve for Gud og for sin næste. Men vejene til det gode mål er forskellige. Madsen mener mennesket må binde sig til Guds ord, og at dets kærlighed til Gud må få konkret udfoldelse i en kærlighed til næsten. Rydal mener, mennesket må indse, at det er bundet til andre mennesker og derfor tage ansvar for den tilstand ved at elske sin næste. Forskellen er altså om udgangspunktet er i noget mennesket skal gøre (imperativ) eller i noget som det er (indikativ). Sagt på en anden måde: Madsen: Forbind dig til Guds ord og elsk din næste!

Rydal: Du er forbundet til din næste og sat her af Gud, derfor skal du elske din næste!

De er også uenige om, hvorvidt lignelsen handler om det evige liv eller ej. Madsen mener, den gør, Rydal at den ikke gør. Madsen mener et forkert levet liv kan få evighedskonsekvenser, Rydal berører ikke dette spørgsmål.

Sammenligning med 1940'ernes prædikener:

De gamle prædikener vægtlægger ikke i samme grad, at teksten handler om, at mennesket skal elske sin næste. Westergaard-Jacobsen mener, ligesom Madsen, at teksten har noget at sige om det evige liv, og at mennesket skal sørge for at få klædt sin sjæl på, mens Schack mener teksten skal føre mennesket til at indse, at det er som Lazarus, og at det er åndeligt fattigt. Så forskellen mellem de fire her analyserede tidehvervske og indremissionske prædikener er opretholdt: de to indremissionske lægger vægt på, hvad mennesket må gøre for ikke at ende i Helvede, mens de to tidehvervske i højere grad lægger vægt på, at mennesket må indse, hvad det er, og ikke i så høj grad vægtlægger det evige liv.

På den baggrund kan man **sammenfattende** sige, at forskellen mellem de her analyserede tidehvervske og indremissionske prædikener er nogenlunde opretholdt fra 1940'erne og til i dag.

4. søndag efter Trinitatis – Matthæusevangeliet 5,43-48

Tonny Dall Sørensen²²⁸ i Indre Missions Tidende²²⁹ og Claus Thomas Nielsen²³⁰ i Tidehverv²³¹

Sørensen indleder med, at han er blevet udfordret af at skulle skrive en prædiken om at elske sine fjender, da han lever et småborgerligt liv i fred og fordragelighed uden fjender. Men han mener alligevel, at der er noget vigtigt at lære af teksten, hvis man læser den rigtigt:

²²⁸ Landsleder i Indre Missions Ungdom.

²²⁹ Sørensen, Tonny Dall: *Du skal elske din fjende*, i Indre Missions Tidende #27-28 2014.

²³⁰ Præst i Stauning i Vestjylland.

²³¹ Nielsen, Claus Thomas: *Gud er retfærdig*, i Tidehverv #9 2000, s. 209-210.

*”Forudsætningen er, at jeg erkender min synd, utilstrækkelighed og afhængighed af Jesus og derfor lever som hans discipel. Jesu formaning i bjergprædikenen er altså et krav, som på den ene side fælder dom over mit liv og derved leder mig til ham og på den anden side er en opmuntring til at blive mere som ham. Til at være og leve fuldkomment ligesom han er fuldkommen.”*²³²

Selvom Sørensen ikke har fjender, udfordres han alligevel af teksten. Ligesom jøderne må han nemlig erkende, at han tolker loven, som at den ikke gælder for alle. Jøderne mente den kun gjaldt for jøderne. Derfor kunne de godt hade de andre folk. Sørensen har lettest ved at elske dem, som er småborgerlige ligesom ham.

*”Men hvad med de andre, der falder uden for den kategori? Ja, for at sige det råt for usødet: Dem er jeg ret ligeglad med. Dem har jeg blacklistet. Jeg kan måske godt hilse på dem eller registrere deres tilstedeværelse, men de gør ingen forskel for mig. Set i det perspektiv har jeg pludselig en del fjender.”*²³³

Sørensen mener derfor, at hans hjerte er delt. Han elsker kun sin næste, forstået som den, der står næsten ved siden af ham. Men dermed lever han ikke i overensstemmelse med Jesu bud om at være fuldkommen og udelt. Dog er Sørensen i mødet med Jesu fuldkomne kærlighed blevet forvandlet.

Og

*”Når vi som Jesu disciple begynder at leve som ham – at leve udelt – bliver andre nysgerrige på, hvor den godhed kommer fra. Når vi møder fjendskab og ondskab, er vores rygmarvsreaktion at hævne det, men vi skal vælge en anden vej, fordi vi selv er blevet mødt af noget bedre, fordi det har gjort noget ved os, at vi selv er blevet mødt af Jesu godhed frem for gengældelse.”*²³⁴

Sørensen slutter af med en opfordring til at elske venner og fjender i ord og handling med et fuldkomment og udelt hjerte.

Det er umiddelbart ikke til at læse ud af teksten, hvad den forvandling, som Sørensen omtaler, går ud på. Er han nu ikke delt mere? Eller har forvandlingen gjort, at han begynder at leve mere fuldkomment?

Nielsen lægger vægt på, at Gud er retfærdig. Men det er ikke noget mennesket eksempelvis kan se ud af verden, da vi mennesker overfor Gud altid har uret. *”Nej, Gud er retfærdig, fordi han er Gud. Længere er den ikke.”*²³⁵ Nielsen nævner dernæst, at Gud er retfærdig, selv når han ikke stemmer

²³² Sørensen, 2014.

²³³ Ibid.

²³⁴ Ibid.

²³⁵ Nielsen, 2000, s. 209.

overens med vores jordiske retfærdighed, og derfor kan mennesker ikke vide, hvem der får frelse og evigt liv efter døden, og hvem der går fortabt.

Mennesket er Guds fjende, og dermed elsker Gud sine fjender, når han elsker mennesket. Gud velsigner nemlig dem, der forbander ham. Og mennesket skal gøre som Gud: *”Sådan er Gud i sin søn Jesus Kristus. Og hans bud til os er, at vi skal omvende os og være som han. Vi skal følge i Jesu fodspor, vi skal tage vort kors på os, og elske vore fjender.”*²³⁶ Menneskets fjender er ikke kun dem, som hader mennesket, men dem, det selv hader. Dem skal mennesket elske. Det kan det ikke af sig selv, men det kan det *”i troen på Jesus Kristus. Og vi skal gøre det. Vi skal elske såvel vores naboer, vor omverden som vores fjender ved at hjælpe dem til at tro på Guds nådige evangelium. Vi skal prædike omvendelse til tro på syndernes forladelse i Jesus Kristus.”*²³⁷

Det er nemlig ifølge Nielsen den måde, Gud viser sin kærlighed til mennesket på, og den måde mennesket skal elske sin næste på. *”At elske sine fjender betyder altså i handling dette ene og kun dette: At forkynde evangeliet om den korsfæstede frelser.”*²³⁸ Dette udelukker for Nielsen ikke, at mennesket skal bekæmpe sine fjender med magt og eksempelvis sætte forbryderen i fængsel. Men forkyndelsen af Guds kærlighed er alligevel det vigtigste. *”Kun i omvendelsen og troen på evangeliet er der lykke og fred og evigt liv i Guds kærlighed.”*²³⁹ Alt andet er synd og fordærv og ulykke. For selvom mennesket modtager dets synders forladelse, bliver dets synd ikke mindre, men den vokser snarere, da mennesket i lyset af Guds kærlighed ser sin syndighed endnu tydeligere. Mennesket elsker nemlig ikke Gud af hele sit hjerte, og dets grundsynd er vantroen. Vantroen leder til alle de andre synder. Disse synder skal mennesket ikke kun stå til ansvar for i livet inden døden, men det skal det ifølge Nielsen i al evighed.

Sammenligning:

Sørensen mener, mennesket har et delt hjerte. Det elsker nogle mennesker, men ikke fjenderne, og opfylder dermed kun delvist Guds bud. I modsætning dertil mener Nielsen, at mennesket er Guds fjender og aldrig handler, som Gud vil det. Sørensen mener, løsningen er, at mennesket må forvandles, så kan det begynde at blive mere fuldkomment,²⁴⁰ mens Nielsen mener, mennesket må omvendes. Der er forskel på forvandling og omvendelse, men i praksis må det formodes, at det er nogenlunde det samme de taler om, nemlig at mennesket begynder at følge Jesus og leve mere som ham.

²³⁶ Ibid.

²³⁷ Ibid.

²³⁸ Ibid, s. 210.

²³⁹ Ibid, s. 210.

²⁴⁰ Selvom det jo egentlig ikke giver mening at tale om at være mere eller mindre fuldkommen. Enten er man det, eller også er man det ikke.

Forkyndelsen i Indre Mission og Tidehverv i 1940'erne og i nutiden

Sørensen mener, mennesket skal elske sin næste i ord og handling, mens Nielsen kun mener, som han slår fast flere gange, at det skal ske i ord ved at forkynde evangeliet. Men så kan mennesket til gengæld også forvente lykke, fred og evigt liv. Sørensen udtaler sig ikke om resultatet af, at mennesket følger Jesus, men det må formodes, at den forvandling, som finder sted med mennesket, bevirker nogle af de samme ting som hos Nielsen.

I det hele taget lyder Nielsen med sin stærke fremhævelse af omvendelsen og af, at mennesket kan få fred og lykke og evigt liv deraf, næsten gammeldags pietistisk. Dog uden sikkerheden for at det evige liv venter.

Sammenligning med 1940'ernes prædikener:

Schack og Bartholdy taler en del om, hvordan mennesket skal forholde sig til sine fjender.

Mennesket skal ikke være alt for eftergivende, det skal også gøre modstand. I forhold dertil opererer hverken Sørensen eller Nielsen med nogen virkelige fjender. Her træder det tydeligt frem, at anden verdenskrig er den kontekst, som Schack og Bartholdys prædikener stammer fra, og derfor helt naturligt påvirker deres prædiken. Deres prædikener handler derfor også en del om, hvorvidt man skal tilgive sin fjende eller ej, hvorimod Sørensen og Nielsen mere taler om at elske sin næste i henholdsvis ord og handling, og i ord.

Der var ikke særlig stor forskel på Schacks og Bartholdys prædiken, og udover uenigheden om hvorvidt mennesket skal elske sin næste med handling minder Nielsen og Sørensens prædiken også en del om hinanden. **Sammenfattende** kan det derfor konkluderes, at forskellen mellem de her analyserede tidehvervske og indremissionske prædikener ikke er ændret siden 1940'erne, idet der også i de nutidige prædikener er en forholdsvis stor lighed. Forskellen er større mellem de nutidige indremissionske og gamle indremissionske prædikener, og tilsvarende med de tidehvervske, idet vnden verdenskrig spiller en stor rolle på forståelsen af Jesu budskab om at elske sin fjende.

11. søndag efter Trinitatis – Lukasevangeliet 7,36-50

Heine Holmgaard²⁴¹ i Indre Missions Tidende²⁴² og Claus Thomas Nielsen i Tidehverv²⁴³

Holmgaard anfører indledningsvist, at man ofte hører, at Jesus stod på de svages side. Men i denne prædiketekst tager Jesus imod måltidsindbydelsen fra den ansete farisæer Simon. ”*Heller ikke ham undgår Jesus. Han møder alle og tager imod alle. Men ikke alle tager imod alt, hvad Jesus kommer*

²⁴¹ Præst i Bedsted kirke, Løgumkloster.

²⁴² Holmgaard, Heine: *Vi er alle skyldnere*, i Indre Missions Tidende #35 2014.

²⁴³ Nielsen, Claus Thomas: *Kløpulver*, i Tidehverv #9 2002, s. 203-204.

med.”²⁴⁴ Når kvinden, som levede i synd, kommer til Simons hus, kan der derfor finde et møde sted mellem to sociale lag. Holmgaard mener, Simon har tænkt ”*Hvis Jesus virkelig er en profet, må han jo vide, hvad hun er for en kvinde. Nu må hun afsløre, hvem Jesus er – og det gør hun så ...*”²⁴⁵

Når Jesus fortæller om pengeudlåneren med de to skyldnere, som fik eftergivet deres gæld, er det ifølge Holmgaard for at vise Simon, at både han og kvinden er skyldnere. Kvinden er den skyldner, som har fået eftergivet meget og derfor er meget taknemmelig. ”*Men er Simon den anden? Nej – ikke endnu i hvert fald. Foreløbig har han ikke vist tegn på, at han blot elsker lidt. Men måske kom det senere.*”²⁴⁶

Holmgaard glæder sig dernæst over at høre, at begge skyldnere får eftergivet deres gæld, og at taknemmeligheden og kærligheden ikke altid er lige stor.

”*Det giver plads i Guds rige til dem af os, der ikke altid føler en lige stærk og dyb skyldfølelse og taknemmelighed og kærlighed til Jesus. Det hører med til en del af min syndighed, at jeg langt fra altid forstår, hvor stor en gæld jeg står i over for Gud. Det hører med til min syndighed, at selv om jeg har bedt om tilgivelse for al min synd – både bekendte og skjulte synder – så forstår jeg ikke helt, hvor stort det er, og hvor meget jeg har grund til at takke og elske Jesus for hans tilgivelse.*”²⁴⁷

Holmgaard fortsætter med at glæde sig over, at der også er tilgivelse for at se sin skyld som en lille skyld. Han mener derfor, at det først er et problem, hvis tilgivelsen og takken stopper.

I Jesu fortælling om de to skyldnere var der kun en af skyldnerne, som så sig selv som en del af historien. Simon gjorde ikke, han havde ikke nogen kærlighed til svar. Men måske tager han sin plads senere. Holmgaard afslutter med, at pladsen også står åben til mennesket i dag: ”*Det afgørende er ikke, om vi kan indtage pladsen, hvor vi svarer med stor kærlighed. Men at kærligheden og taknemmeligheden findes i os, og at vi er begyndt at række den til Jesus. Så er også vi under hans ord: ”Din tro har frelst dig. Gå bort med fred!”*”²⁴⁸

Det er umiddelbart ikke til at gennemskue, om Holmgaard taler om frelse (til den uomvendte) eller om at vokse i troen (til den troende). Måske en blanding.

Nielsen kalder mødet med tilgivelsen for et kløpulver. For det menneske, som mener at have ret til en masse ting her i livet, vil det være en fornærmelse at blive tilgivet. Det indebærer nemlig en påstand om, at det menneske skulle mangle noget. Modsat lyder tilgivelse tiltrækkende for den, som mærker kløpulveret over hele kroppen. Det er de mennesker, som er meget klar over deres

244 Holmgaard, 2014.

245 Ibid.

246 Ibid.

247 Ibid.

248 Ibid.

syndighed, da både deres samvittighed og omgivelserne minder dem om den.

Nielsen anfører dernæst, at beretningen ikke skal læses som, at Jesus har et andet syn på moral end farisæeren. ”Når en tolder eller skøge kommer til Jesus, så siger han aldrig: ”Det skal du ikke være ked af, det er bare de andre, der er moralsk snæversynede og konservative. I virkeligheden er du god nok, du mangler blot lidt mening med livet og det skal jeg nok give dig.”²⁴⁹ For ligesom kristendommen ikke kan bruges som grundlag for moralsk oprustning og give en facitliste med de rigtige meninger, så kan den heller ikke bruges som argument for moralsk nedrustning eller relativisme.

Ifølge Nielsen er temaet i teksten slet ikke moral kontra frisind, men i stedet handler den mere om, hvordan synderinden, og dermed mennesket, nærmer sig Jesus. ”Hun nærmer sig ham på samme måde som troende mennesker, hvadenten de så er hedninger, jøder eller kristne, til alle tider har nærmet sig det guddommelige. Hun nærmer sig med frygt og bæven, med underdanighed, med offergaver og håb.”²⁵⁰ Luther er ifølge Nielsen berømt citeret for på sit dødsleje at have sagt ”Vi er tiggere, det er sandt.” Nielsen mener, det er sandt, og at mennesket må komme til Gud som en tigger, ligesom kvinden i prædiketeksten kom tiggende til Jesus. Det er nemlig ”udtryk for et vildt og aldeles ubeskedent håb: Håbet om at Gud vil kendes ved os og skænke os det, vi oprindeligt blev skabt til: Det evige liv i Hans rige.”²⁵¹ Mennesket må ifølge Nielsen håbe, tro og forvente det umulige. Mennesket er nemlig ikke skabt til at være beskedne i åndelig forstand. ”Vi er skabt til at begære det vi allerede bekendte vor tro på ved dåben, nemlig syndernes forladelse, kødets opstandelse og et evigt liv.”²⁵² Nielsen mener, at det er dette håb, som ydermere kan give mennesket det rette forhold til livet og til dets medmennesker. Han slutter af: ”Vi er tiggere, det er sandt ... og vi skal tro på at håbet allerede er gået i opfyldelse. Når vi gør det, så gælder ordene også for os. ”Din tro har frelst dig, gå bort med fred.”²⁵³

Det lader dermed til, at troen for Nielsen er et håb, som mennesket ikke kun skal vente på og se, om det går i opfyldelse, men at det er noget, som mennesket kan erfare, går i opfyldelse. Når mennesket tror, så går håbet i opfyldelse, og det bliver frelst. Mennesket er altså ikke overladt til et tiggende håbs usikkerhed, men kan ved troen erfare sin frelse.

Sammenligning:

Holmgaard taler mest om gældseftergivelsen, og at den også gælder det menneske, som måske ikke

²⁴⁹ Nielsen, 2002, s. 203.

²⁵⁰ Ibid, s. 204.

²⁵¹ Ibid.

²⁵² Ibid.

²⁵³ Ibid.

Forkyndelsen i Indre Mission og Tidehverv i 1940'erne og i nutiden

føler stor taknemmelighed eller svarer med stor kærlighed. Men det er nok, hvis kærlighed og taknemmelighed findes i mennesket. Så gælder Jesu ord om, at det er frelst af troen.

Nielsen taler mest om, at mennesket skal have tiggerens forhold til Jesus. Men han ender alligevel, med lidt andre ord, næsten samme sted som Holmgaard. Når mennesket tror på syndernes tilgivelse og det evige liv, så er håbet gået i opfyldelse, og mennesket er blevet frelst. Holmgaard og Nielsen er altså enige om, at mennesket bliver frelst ved at tro, og Holmgaard går så tilsyneladende et skridt videre, idet han mener, at det også er nødvendigt, at kærlighed og taknemmelighed findes i mennesket. Holmgaard har dermed et lidt mere synergistisk præg end Nielsen, selvom det er lidt usikkert, om Holmgaard taler om frelse eller helliggørelse.

Sammenligning med 1940'ernes prædikener:

Nielsen har håbet og menneskets frygt og bæven overfor Gud til fælles med Schack. Mennesket kan lære af kvinden, at det kan håbe og skal frygte. Men hvor Schack mener, mennesket aldrig må gå videre end "ufortjent", og at det kun fortjener straf og dom, så mener Nielsen, at mennesket kan tro og dermed nærmest vide, at det får det, det håber. Nielsen har dermed bevæget sig over i retning af det indremissionske, som det er repræsenteret ved Bartholdy og Holmgaard, nemlig at mennesket kan komme om på den anden side af det usikre håb og det ufortjente, og at der er forudsætninger for, at det kan frelses:

Bartholdy: Mellemmenneskelig forsoning.

Holmgaard: Tilstedeværelsen af taknemmelig og kærlighed i mennesket.

Nielsen: Det ubeskedne håb, som tror, at håbet er gået i opfyldelse.

Sammenfattende kan man derfor sige, at forskellen mellem den indremissionske og tidehvervske forkyndelse, som den kommer til udtryk i de her analyserede prædikener, er mindre i de nutidige prædikener end i prædikenerne fra 1940'erne.

16. søndag efter Trinitatis – Lukasevangeliet 7,11-17

Robert Bladt²⁵⁴ i Indre Missions Tidende²⁵⁵ og Morten Rydal på Hem-Hindborg-Dølby kirkers hjemmeside²⁵⁶

Bladt indleder med, at det kan være anfægtende at læse beretningen om opvækkelsen af enkens søn i Nain. *"Jeg har siddet som stum gæst ved en barnebegravelse. Hvad siger man til et forældrepar, hvis verden er knust sammen med den søn, de elskede, og hvis alt for lille kiste nu stod midt på*

254 Generalsekretær i Kristeligt Forbund for Studerende.

255 Bladt, Robert: *Dødens magt er brudt*, i Indre Missions Tidende #37 2013.

256 Rydal, Morten: *Prædiken til 16.s.e.trin. 2013*, på <http://www.hhd-kirker.dk/side.asp?Id=151799> - set d. 5/12-2014.

*kirkegulvet?*²⁵⁷ Han nævner andre møder med mennesker i dyb krise, ligesom enken i Nain var det. Jesus ynkedes over enken og opvakte hendes søn af døden. ”*Det er det, der kan være så anfægtende! For hvorfor hjalp Jesus ikke mig, da min verden, mit håb, min glæde og min selvtillid blev båret ud til graven på en bære, stendød og livløs.*”²⁵⁸ I den situation mener Bladt, at mennesket let kan stille spørgsmålet, om det var fordi Jesus ikke ynkedes over det? Eller om Jesus har mistet sin magt? Bladt afviser dog, at nogen af delene er sande.

Da Jesus hjalp enken i Nain og opvakte hendes søn, skabte det forundring blandt disciplene og menneskene omkring. De fyldtes af guds frygt og begyndte at sprede budskabet. De forstod, at når Jesus kunne opvække en død, så havde han fået magt af Gud, og derfor skyldte de at lytte til ham. Bladt mener, at hvis ”du og jeg” havde været til stede den dag, så ville ”vi” intuitivt have fornemmet det samme. ”*Vi ville have mærket, at vi var vidner til begivenheder, som rakte langt ud over os og vores smerter og problemer. Vi ville have mærke[sic], at vi var vidner til begyndelsen på slutningen af dødens undertrykkende regime. Død, tab, smerte, adskillelse. Jesus kunne med sit ord bryde deres magt.*”²⁵⁹ Mennesker, som i dag læser beretningen, kan måske ikke så intuitivt gribe proklamationen af, at dødens magt er brudt. Men mennesket i dag må i stedet ifølge Bladt gribe betydningen af Jesu opvækkelse gennem ordet og Åndens hvissen i dets indre.

Selv om mennesket hører beretninger som denne prædiketekst, mener Bladt stadig, det kan anfægtes over, at Gud ikke hjælper det, når det står midt i krise og død. ”*Men han gav dem[menneskene i skaren] såvel som os noget endnu bedre: et tegn på, at han har set verdens nød, og han lover os, at ikke blot skal min konkrete nød blive afhjulpet, men årsagen til al nød vil han fjerne én gang for alle.*” Bladt mener derfor, at mennesker i dag skylder at reagere med samme guds frygt som vidnerne til dødeopvækkelsen dengang og sprede budskabet om, at dødens magt er brudt af Jesus.

Rydal kommer med en påstand, som han bruger prædikenen på at udfolde: ”*Alt det - vores videnskabelige fremskridt og teknologiske udvikling – har vi på grund af kristendommen. Det har vi bare.*” Den tro på mirakler og undere, som blandt andet optræder i beretningen om opvækkelsen af enkens i Nains søn, er ikke i modsætning til videnskaben. Tværtimod mener Rydal, at videnskaben bygger på den. Især kristendommens tanke om Gud som verdens skaber. ”*At verden er skabt af Gud, betyder, at den er skabt med mening, at der er en mening, en fornuft lagt ned i den, en lovmæssighed... verden er ikke kaotisk – den kan godt se sådan ud, men der er mening i*

257 Bladt, 2013.

258 Ibid.

259 Ibid.

galskaben.”²⁶⁰ Gud har eksempelvis nedlagt naturlovene og tyngdeloven i verden og gjort verdenen til et smukt regnestykke, som går op. Når Gud så bryder sine egne naturlove og gør et under, får det ifølge Rydal netop naturlovene og fornuftigheden i skaberværket til at fremstå klart. Moderne videnskabsmænd arbejder ud fra den grundlæggende antagelse, at der er orden og mening i verden. Den antagelse har de ifølge Rydal, hvad enten de vil være ved det eller ej, fra kristendommen. Kristendommen har medført en mængde teknologiske fremskridt.

*”Og hvis man først får øje på de ting, og opdager, at det hænger anderledes sammen, end de påstår i medierne[at kristendommen står bag dårligdomme i verden], så kunne det jo også være, man kunne fæste lid til evangeliet på andre områder. Hvis kristentro i virkeligheden ligger bag alt muligt sandt og godt, som vi har fået – mon så ikke det kunne tænkes, at evangeliet, som nu i dag i Lukas fortæller, også er sandfærdigt og godt på andre områder.”*²⁶¹

Rydal anfører i forlængelse heraf: *”Vi fastholder, at Gud – fordi han vil, af barmhjertighed – kan gøre det, der ikke kan ske.”*²⁶² Døden er den hårde følge af synden og vores vilje til kun at ville os selv. Den rammer alle mennesker.

*”Men kunne det ikke tænkes, at de gamle også havde ret her; når de troede, at på den yderste dag, når Herren kommer igen på rosenskyer – da vil han gå der langs med de glemte grave og de ukendte steder. Og da vil han – som han gjorde dengang i Nain ynkes og forbarme sig over de elendige og kalde os fra gravene. Når der er sandhed det ene sted – hvorfor skulle der så ikke også være det[sic] det andet?”*²⁶³

Sammenligning:

Bladt og Rydal anlægger vidt forskellige vinkler på prædiketeksten i deres prædikener. Bladt taler mest om, hvad beretningen gør ved læseren i dag; hvorfor helbreder Jesus ikke de lidelser, læseren hører om i dag, og hvordan læseren i dag må reagere på beretningen, nemlig vise guds frygt og sprede evangeliet. Rydal anlægger en historisk/skabelsesteologisk vinkel og taler om, hvordan kristendommens tro på Gud som skaber står bag de teknologiske fremskridt i verden. Men de ender dog det samme sted: at mennesket kan tro på evangeliet og beretningens budskab om, at Jesus har besejret døden. Midlerne dertil er dog ret forskellige. Hos Bladt kan mennesket tro evangeliet ved at læse i Bibelen og blive overbevist af Ånden. Hos Rydal kan det ske ved, at mennesket forstår, at Gud står bag ordenen i verden og naturlovene, og når mennesket indser det, er skridtet til troen og håbet på Jesu sejr over døden dengang og engang i fremtiden ikke så stort.

²⁶⁰ Rydal, 2013

²⁶¹ Ibid.

²⁶² Ibid.

²⁶³ Ibid.

Sammenligning med 1940'ernes prædikener:

I de to indremissionske prædikener af Nyegaard og Bladt nævnes det, at Jesus har besejret døden, og at det er et godt budskab, som skal spredes. Nyegaard taler en del om den dobbelte udgang på livet og om det evige liv. Bladt berører ikke dette. Det gør til gengæld Rydal, i hvert fald det evige liv. Han synes det virker værd at håbe på, at Jesus engang vil opvække de døde af deres grave. For alle tre nævnte er døden fjenden. For Schack er døden nærmest en dejlig udfrielse fra livet, som er alt for meget præget af død. Han har også blik for det evige liv (nyt liv), som venter efter døden. Hos Schack er der kun håb og liv i Guds ord. Hos Rydal derimod optræder et noget mere positivt billede af jordelivet. Godt nok kan mennesket rammes af død, men de store teknologiske fremskridt og den generelle udvikling skyldes kristendommens tanke om Gud som verdens skaber, og derfor har han ikke så meget negativt at sige om livet. For ham er døden fjenden, og ikke en udfrielse af livet, som hos Schack.

Sammenfattende kan det siges, at selvom de fire prædikener stikker i lidt forskellige retninger, så er forskellen mellem den indremissionske og tidehvervske forkyndelse, som den optræder i de her analyserede prædikener, mindre i de nutidige prædikener end i prædikenerne fra 1940'erne.

Opsamlende sammenligning af de nutidige prædikener

Ved læsning og sammenligning af de foregående tyve nutidige prædikener, er der nogle ting, som træder frem som typiske for den indremissionske og tidehvervske forkyndelse.²⁶⁴

Generelt må det siges, at der er en række temaer, som både den indremissionske og den tidehvervske forkyndelse fremhæver. Billedet er således noget mere blandet end i prædikenerne fra 1940'erne. Der er både indremissionske og tidehvervske prædikener, som vægter livet før døden og nogle som vægter livet efter døden med evigt liv, dommedag og opstandelse. Både nogle tidehvervske og indremissionske prædikanter taler om, at mennesket kan tro, og at der må finde en forvandling eller en omvendelse sted. Bagefter venter et liv i tjeneste for Gud og næsten, hvori der også kan opnås lykke og fred.

Men der er alligevel forskelle. Der er i nogle indremissionske prædikener en større tendens til at vægte, at troen er noget, mennesket kan eje. Troen kan derfor også mistes, hvis for eksempel tvivlen

²⁶⁴ I hvert fald som den fremtræder i disse tyve prædikener.

Forkyndelsen i Indre Mission og Tidehverv i 1940'erne og i nutiden

angriber. I de tidehvervske prædikener er troen i højere grad en livsindstilling, et håb eller en invitation, men mennesket kan dog også erfare at komme videre end frelsen og leve som kristen som et Guds barn. Men ingen af de her analyserede tidehvervske prædikener taler om troen som noget, mennesket kan eje.

I forlængelse af dette er der også i den indremissionske forkyndelse, som den fremtræder i disse prædikener, en større vægtlægning på betydningen af gerninger og Kristi efterfølgelse. Gud giver troen, men når mennesket har troen, er frelsen på en måde fortjent. Heroverfor fastholder den tidehvervske forkyndelse vægtlægningen på det fuldstændigt ufortjente i frelsen. De indremissionske prædikanter taler også mere om den forandring, som skete, da mennesket kom til tro, og om den forvandling, der må ske, for at mennesket kan leve det liv, som behager Gud. Nogle steder bliver disse to perspektiver, den forandring, som retfærdiggørelsen er, og den forandring, som løbende sker i helliggørelsen, blandet lidt sammen. Resultatet er, at forkyndelsen nogle gange lyder lidt synergistisk²⁶⁵ og det bliver svært helt at skelne, om den indremissionske prædikant taler til omvendelse for den person, som ikke tror, eller taler til helliggørelse for den person, som tror. Når der så også i den indremissionske forkyndelse er et lidt større fokus på, hvad mennesket kan gøre, bliver resultatet en synergistisk klang.

En anden forskel er, at den indremissionske forkyndelse, som den fremtræder i disse prædikener, i højere grad taler om en forandring, som er sket og om en forandring, som skal ske. Den tidehvervske forkyndelse er, selvom den også taler om, at mennesket skal omvende sig og tro, mere statisk. Den tager udgangspunkt i det, som er, hvad enten det så er en mere skabelsesteologisk hvilen i at se på ordenen (Guds orden) i naturen og derigennem få tillid til, hvad Gud kan, eller gennem en fremhævelse af, at mennesket må leve i Guds virkelighed og leve af hans kærlighed. Når alt kommer til alt, er der ifølge den tidehvervske forkyndelse, som den fremtræder i disse prædikener, ikke noget, mennesket kan gøre for at blive frelst. Det er stadig Gud, som er den handlende aktør, mennesket er en tigger og dets hovedaktivitet må være at håbe.

I den indremissionske forkyndelse er målgruppen den kristne. Der tales til den, som allerede har troen, der tales ikke til så meget til omvendelse, som der gjorde i de indremissionske prædikener fra 1940'erne. Dermed er målgruppen ændret.²⁶⁶

I den tidehvervske forkyndelse virker målgruppen til at være den uomvendte. I nogle af

²⁶⁵ For eksempel Heine Holmgaards tale om at "Kærlighed og taknemmelig må findes i mennesket og at det er begyndt at række det til Jesus."

²⁶⁶ Dette skyldes nok delvist, at ni af de ti nutidige indremissionske prædikener er hentet fra Indre Missions Tidende, hvor målgruppen primært er den, som er en del af Indre Mission og må formodes at være kristen.

Forkyndelsen i Indre Mission og Tidehverv i 1940'erne og i nutiden

prædikenerne opfordres mennesket til at gennemgå en slags omvendelse og blive frelst og erfare glæde og fred. I andre af prædikenerne er der en opfordring til, at mennesket indser, hvad det er og hvor det er sat af Gud, og så lever sit liv ud fra den indsigt. Dermed har den tidehvervske forkyndelse ikke ændret målgruppe i forhold til prædikenerne fra 1940'erne, idet der stadig rettes henvendelse til den ikke-troende, men der opfordres i nogle af prædikenerne til bevægelse og forandring og i en af dem til en slags omvendelse.

Ændringer i den indremissionske og tidehvervske forkyndelse

I forhold til den tidehvervske forkyndelse, som den fremtræder i de analyserede prædikener fra 1940'erne, er der i de nutidige tidehvervske prædikener lidt mere sikkerhed i troen. Mennesket kan i højere grad end i prædikenerne fra 1940'erne vide, at det er frelst. Der er også i de nutidige tidehvervske prædikener kommet mere fokus på livet efter døden, på dommedag og på opstandelse. Desuden tales der lidt mildere om mennesket. Mennesket må ikke dø i åndelig forstand for at kunne tro, men det kan ”nøjes” med at blive rystet eller at indse sin fallit. Mennesket kan også gøre sig håb om større erfaring af for eksempel lykke og fred og ikke kun åndelig fattigdom og usikkerhed, som det ofte var tilfældet hos for eksempel Schack.

Den nutidige indremissionske forkyndelse, som den fremtræder i de i denne opgave analyserede prædikener, har i forhold til de indremissionske prædikener fra 1940'erne fået et større dennesidigt fokus. Ellers er der ikke så stor forskel, og de behandler de forskellige teologiske temaer på nogenlunde samme måde.

Det må altså konkluderes, at både den tidehvervske og indremissionske forkyndelse, som den fremtræder i de i denne opgave analyserede prædikener, har forandret sig, men den tidehvervske forkyndelse har forandret sig mest. Men betyder det så også, som ovenstående opsamlende sammenligning af de nutidige prædikener måske antyder, at forskellen mellem den tidehvervske og indremissionske forkyndelse, som den fremtræder i denne opgave, er mindre i dag end i 1940'erne?

Udvikling?

I syv af de ti prædikensæt af hver fire prædikener, som jeg har analyseret i denne opgave, er forskellen mindre mellem de nutidige indremissionske og tidehvervske prædikener, end den var

Forkyndelsen i Indre Mission og Tidehverv i 1940'erne og i nutiden

mellem de indremissionske og tidehvervske prædikener i 1940'erne. I tre af de ti prædikensæt var forskellen uændret. Det er ikke nok til at sige klart, at den indremissionske og tidehvervske forkyndelse generelt i løbet af de sidste 80 år har nærmet sig hinanden. Men når man sammenholder det med, at forskellen for det første i ingen af tilfældene er blevet større, at der for det andet er en række teologiske områder, hvor denne opgaves nutidige indremissionske og tidehvervske prædikener kan være mere eller mindre enige, og at der for det tredje er sket ændringer i både den indremissionske og, i højere grad, i den tidehvervske forkyndelse, i hvert fald i de prædikener, som jeg har analyseret her i opgaven, så må det alligevel anses for sandsynliggjort, at der er sket en reel tilnærmelse mellem den tidehvervske og den indremissionske forkyndelse. Hvis denne tilnærmelse skal beskrives mere præcist og mere sikkert, vil det kræve en undersøgelse, som overgår denne opgaves omfang.

Konklusion

I det indledende afsnit i begyndelsen af opgaven præsenterede jeg min tese om, at der er sket en tilnærmelse mellem den indremissionske og tidehvervske forkyndelse, så at de minder mere om hinanden i nutiden end de gjorde i 1940'erne. Prædikenerne og analyserne i denne opgave, som det fremgår af ovenstående, understøtter denne tese, og den må siges at være sandsynliggjort og bevist, så godt som det er muligt i en opgave af denne størrelse.

English abstract

In this extended essay in church history I have analyzed the preaching in two movements in the Danish state church; Indre Mission and Tidehverv. Indre Mission was established in 1861 and Tidehverv in 1926. In 1930-31 Tidehverv had a clash with Indre Mission and in a series of articles widely criticized their theology. However, in recent years, the two movements have begun to draw nearer to each other in their opinion on various events in the Danish state church. So in this extended essay I seek to establish whether a corresponding increased similarity between the preaching of the respective groups is discernible.

First I have analyzed twenty sermons from the 1940's, ten from Indre Mission and ten from Tidehverv. The sermons treat ten different Bible texts. I found in this corpus a great difference between the sermons from Indre Mission and those from Tidehverv. In the sermons from Indre Mission I found an emphasis on the Christian's experience of joy and happiness, on God's judgement after death, on the existence of a dividing line between the believer and the unbeliever, before death as well as after death, on the possibility for a Christian of knowing whether he is saved, and on the possibility of a Christian experience of growth and sanctification. The sermons from Tidehverv, on the other hand, emphasize the prevalent Christian experience of spiritual poverty and the expectation of God's punishment, the life before death and God's judgement before death, the exclusiveness of the dividing line between God and man – excluding any absolute divide between believer and unbeliever -, - the lack of any Christian experience of spiritual growth and sanctification -, - since the only possible growth is in uncertainty and unbelief -, and on the impossibility of knowing whether one – one can only hope.

Secondly I have analyzed twenty sermons from recent years, ten from Indre Mission and ten from Tidehverv. I found a difference between the sermons from Indre Mission and those from Tidehverv, but not as big as in the sermons from the 1940's, and the present picture is more blurred. Sermons from Indre Mission and Tidehverv both overlap in emphasizing themes which in the 1940's were apparently exclusive to one group or the other. For instance some from both Indre Mission and Tidehverv emphasize life before death, others life after death with judgement and resurrection. Some sermons from both Indre Mission and Tidehverv emphasize that man can believe and must go through a change or conversion and then proceed to live a life in service to his fellow human beings.

Forkyndelsen i Indre Mission og Tidehverv i 1940'erne og i nutiden

But there are differences as well between the sermons from Indre Mission and those from Tidehverv. In the sermons from Indre Mission, faith is something man can own - and loose, if doubt attacks too strongly. In the sermons from Tidehverv, faith is more of a hope, an invitation, or an outlook on life.

Another difference is that the sermons from Indre Mission talk about a change that has happened and about a change that will happen. The sermons from Tidehverv are more static and tend more to emphasize the existing state.

I conclude that the preaching in Indre Mission and Tidehverv, respectively, are more similar today than they were in the 1940's.

Præsentation

I dette speciale har jeg undersøgt prædikener fra de to kirkelige grupperinger Indre Mission og Tidehverv. Indre Mission, som er stiftet 1861, og Tidehverv, som er fra 1926, har siden 1930 haft et noget anstrengt forhold til hinanden. Tidehverv tog dengang et stort opgør med den teologi, som Indre Mission var præget af. Men i de senere år, især de sidste 10-15, har de to kirkelige grupperinger nærmet sig hinanden. De har i hvert fald haft samme holdning til forskellige teologiske og kirkelige spørgsmål. Et eksempel er Grosbøll-sagen fra starten af 00'erne: Skal en præst tro, eller er det i orden, at han ikke tror på det, han selv prædiker? Indre Mission og Tidehverv mente begge, at en præst skal tro på Gud - og vel at mærke en Gud, som eksisterer uden for menneskets tanker - for at kunne være præst. Et andet eksempel er det nye vielsesritual, som kom i 2012, og gjorde det muligt for homoseksuelle at blive viet i Den Danske Folkekirke. Både Indre Mission og Tidehverv var stærkt kritiske overfor dette ritual og fastholder, at det kristne ægteskab kun er mellem én mand og én kvinde. Men hvad med deres prædikener, er der også blevet en større lighed der? Det har jeg undersøgt i dette speciale.

Ved at analysere tyve prædikener fra Indre Mission og tyve prædikener fra Tidehverv, fordelt på ti fra hver af dem fra 1940'erne og fra nutiden, har jeg fundet ud af, at det netop er tilfældet.

I 1940'erne var der forholdsvis stor forskel på prædikener fra Indre Mission og dem fra Tidehverv. Prædikenerne fra Indre Mission lagde blandt andet vægt på, at et menneske kan erfare glæde og lykke i sit liv og vished om sin tro, når det får en tro på Gud, at der er et skel mellem dem, som tror og dem, som ikke tror, at der er et liv efter døden, hvor Guds dom over mennesker vil finde sted, og at et kristent menneske kan vokse og udvikle sig og blive et bedre menneske.

Prædikenerne fra Tidehverv lagde derimod vægt på, at et kristent menneske ikke kan forvente at

Forkyndelsen i Indre Mission og Tidehverv i 1940'erne og i nutiden

erfare andet end åndelig fattigdom og øget usikkerhed i sin tro, at der ikke findes et skel mellem dem, som tror, og dem, som ikke tror, at Guds dom over mennesket i høj grad er før døden, og at et kristent menneske ikke vokser og udvikler sig, men derimod højst vokser i tvivl og usikkerhed om, hvorvidt det er frelst eller ej.

Så på en del punkter har prædikenerne fra 1940'erne fra Indre Mission og dem fra Tidehverv det stik modsatte budskab af hinanden.

I prædikenerne fra nutiden er billedet ændret. I prædikenerne fra både Indre Mission og dem fra Tidehverv finder man vægtlægning på livet efter døden med Guds dom og menneskets opstandelse fra de døde til sidst. Begge steder finder man også tale om, at mennesket kan tro, og at der må ske en forandring med det, hvorefter det kan finde lykke og fred.

Der er dog stadig forskelle. I nogle prædikener fra Indre Mission er der større vægt på, at troen på Gud er noget et menneske kan eje, og noget som derfor også kan mistes. I prædikenerne fra Tidehverv er menneskets tro mere en livsindstilling eller et håb, men ikke noget det kan miste på samme måde.

En anden forskel er, at prædikenerne fra Indre Mission er mere optagede af en forandring og den vækst, som skal ske med det kristne menneske, mens prædikenerne fra Tidehverv er mere statiske og i højere grad tager udgangspunkt i hvad og hvor mennesket er.

Konklusionen er hermed, at prædikenerne i Indre Mission og Tidehverv har en større tematisk og teologisk lighed med hinanden i nutiden, end de havde det i 1940'erne.

Litteraturliste

Bøger:

Niels Knud Andersen & P.G. Lindhardt: *Den danske kirkes historie VIII*, Gyldendal, København: 1966.

Bartholdy, Christian: *Himmerlandsprædikener*, Kristeligt Dagblads forlag, København: 1942.

Bramming, Torben: *Tidehvervs historie*, Forlaget ANIS, Frederiksberg: 1993.

Grosbøll, Mette Katrine: *Teologisme – om Tidehvervs vej til Christiansborg*, Forlaget ANIS, København: 2007.

Hansen, Knud, m.fl.: *Livet tro*, Tidehvervs forlag, København: 1930.

Kristensen, Flemming Baatz: *Mens de gik og talte sammen*, Forlagsgruppen Lohse, Fredericia: 2006.

Larsen, Kristoffer Olesen: *Fyrre prædikener*, Privattræk, Birkerød: 1969.

Larsen, Kurt: *En bevægelse i bevægelse*, Forlagsgruppen Lohse, Fredericia: 2011.

Larsen, Kurt: *Christian Bartholdy, vækkelseskristendom og dansk kirkeliv. Studier i Indre Missions historie, ca. 1930-1960*, Kolon, Fredericia, 2014.

Schack, Tage: *Prædikener*, Tidehvervs forlag, København: 1945.

Søe, N. H.: *Dansk teologi siden 1900*, G.E.C. Gads forlag, København: 1965.

Avis- og tidsskriftartikler:

Åbent brev til Folkekirken, i Indre Missions Tidende uge 26 2012.

Bladt, Robert: *Dødens magt er brudt*, i Indre Missions Tidende #37 2013.

Forkyndelsen i Indre Mission og Tidehverv i 1940'erne og i nutiden

Breenggaard, Carsten: *Den fingernemme lighedsidé*, i Tidehverv #6 2009, s. 134-136.

Bøss, Gunner: *Fire ord om tro*, i Indre Missions Tidende #9 1942.

Christensen, Johannes H.: *Navnet*, i Tidehverv #2 2009.

Dalgaard, Anders: *Navnet Jesus betyder alt*, i Indre Missions Tidende #52/53 2006.

Exner, Johan: *Den anfægtede tro*, i Indre Missions Tidende #50 1942.

Holmgaard, Heine: *Vi er alle skyldnere*, i Indre Missions Tidende #35 2014.

Hovaldt, Niels Henrik: *Tvivlens fangehul*, i Indre Missions Tidende #51 2012.

Jensen, Anne Katrine Gottfred & Bastrup, Helle: *Skærpet islamkritik i præstestrid*, i Kristeligt Dagblad 24 september 2014.

Kristensen, Flemming Baatz: *Guds livsperspektiv*, i Indre Missions Tidende #7 2014.

Ladekjær, Per: *Bedre end andre*, i Indre Missions Tidende #17 2014.

Langballe, Jesper: *Regnskabsdagen*, i Tidehverv #1 2005.

Langballe, Jesper: *Guds ensidige kærlighed*, i Tidehverv #5-6 2008.

Madsen, Peter Hauge: *Når tro kræver handling*, i Indre Missions Tidende #22 2013.

Mørck, Johannes Gerstorf: *Gør op med Gud*, i Indre Missions Tidende #14 1945.

Nielsen, Claus Thomas: *Gud er retfærdig*, i Tidehverv #9 2000.

Nielsen, Claus Thomas: *Kløpulver*, i Tidehverv #9 2002.

Forkyndelsen i Indre Mission og Tidehverv i 1940'erne og i nutiden

Nyegaard, S.: *Døden og dens overvindelse*, i Indre Missions Tidende #38 1942.

Raahauge, Agnete: *Ægteskabet er en gudsforordnet stand*, i Kristeligt Dagblad, 8 december, 2011.

Rydal, Morten: *Troen*, i Tidehverv #3 2011.

Skovenborg, Holger: *Indspark til udspil*, i Indre Missions Tidende uge 26 2003.

Steensgaard, Pernille: *Præsten tror ikke på Gud*, i Weekendavisen 23 maj 2003.

Sørensen, Tonny Dall: *Du skal elske din fjende*, i Indre Missions Tidende #27-28 2014.

Vincent, Claus: *Gud er ikke til diskussion*, i Kristeligt Dagblad 26 august 2003.

Westergaard-Jacobsen, Anton: *Nytaar*, i Indre Missions Tidende #1 1942.

Westergaard-Jacobsen, Anton: *Rigdom og Fattigdom*, i Indre Missions Tidende #23 1942.

Blogindlæg:

Mogensen, Mogens S.: *Forbrødning mellem Tidehverv og Indre Mission?*

mogenssmogensen.wordpress.com/2014/09/24/forbrodring-mellem-tidehverv-og-indre-mission/ - set d. 13 oktober 2014.

Hjemmesideartikler:

Rydal, Morten: *Prædiken til 1. s.e. Trin. 26/6 2011*, på <http://www.hhd-kirker.dk/side.asp?Id=92509> – set d. 2/12-2014.

Rydal, Morten: *Prædiken til 16.s.e.trin. 2013*, på <http://www.hhd-kirker.dk/side.asp?Id=151799> - set d. 5/12-2014.

Udgivet privat korrespondance:

Hans-Ole Bækgaard. Mailkorrespondance d. 23 oktober 2014.